

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ: ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ-ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Διπλωματική Εργασία

**Το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής ως εργαλείο για την προώθηση
κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών: εκπαιδευτική έρευνα**

Της
Λάμπρου Φανής
Α.Ε.Μ. 837

Τριμελής επιτροπή: 1) Βαμβακίδου Ιφιγένεια, Καθηγήτρια, Επιβλέπουσα της εργασίας
2) Κυρίδης Αργύριος, Καθηγητής
3) Φωτόπουλος Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής

Φλώρινα, Οκτώβριος 2021

Copyright © Φανή Λάμπρου, 2021.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Φανή Λάμπρου

A.E.M.: 837

Ηλεκτρονική διεύθυνση: mikripolitia@gmail.com

Έτος εισαγωγής: 2017

Κατεύθυνση: Πολιτισμικές Σπουδές και Σημειωτική

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: «Το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής ως εργαλείο για την προώθηση κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών: εκπαιδευτική έρευνα»

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι τη συγγραφέα.

Ημερομηνία 30 - 10 - 2021

Η δηλούσα

Φανή Λάμπρου

Στη μνήμη της μητέρας μου
Αγγελικής Καψάσκη,
που εργάστηκε με μεγάλο ζήλο
και πολλή αγάπη για τη μουσική εκπαίδευση,
μέχρι το τέλος της ζωής της.

Στον δάσκαλο πατέρα μου
Αθανάσιο Λάμπρου,
που μου έμαθε το
«γηράσκω αεί διδασκόμενος».

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Ιφιγένεια Βαμβακίδου, για την πολύτιμη βοήθειά της, αλλά κυρίως για την αγάπη και το ενδιαφέρον που μας ενέπνευσε από την πρώτη συνάντηση του τμήματος, στην Κοζάνη το 2017, για το αντικείμενο των πολιτισμικών σπουδών και της σημειωτικής.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές που συνεργάστηκαν στο μεταπτυχιακό της σημειωτικής, για τις γνώσεις που μου πρόσφεραν και ιδιαίτερα τον καθηγητή κ. Αργύριο Κυρίδη, ο οποίος ήταν ο πρώτος που μου μίλησε για το τόσο ενδιαφέρον αυτό αντικείμενο και τον επίκουρο καθηγητή κ. Νικόλαο Φωτόπουλο, στους οποίους οφείλεται η κοινωνιολογική προσέγγιση της έρευνας.

Αισθάνομαι πολύ τυχερή που γνώρισα την αείμνηστη καθηγήτρια Αναστασία Χριστοδούλου, που υπήρξε η ψυχή του μεταπτυχιακού της σημειωτικής και που θα υπάρχει πάντα στις καρδιές μας.

Τέλος δεν βρίσκω λόγια για να ευχαριστήσω την αγαπημένη μου καθηγήτρια, ερευνήτρια-μουσικοπαιδαγωγό κα. Μαίη Κοκκίδου, της οποίας το έργο υπήρξε έμπνευση για το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας και της οποίας η επιστημονική συμβολή στάθηκε καταλυτική για την εκπόνηση και ολοκλήρωσή της. Η βοήθειά της, οι γνώσεις της, η ευφυΐα της, το ελεύθερο πνεύμα της, οι προοδευτικές της απόψεις, η αστείρευτη ενέργειά της, αλλά κυρίως η αγάπη της για τη δουλειά της, για τη μουσική παιδαγωγική και για τους φοιτητές της, αποτελούν πλέον το «παράδειγμα προς μίμηση» για όλη την υπόλοιπη καριέρα μου, ως εκπαιδευτικός μουσικής.

Περίληψη

Το μουσικό βίντεο θεωρείται μία από τις πιο σύγχρονες τάσεις της κοινωνικής σημειολογίας. Πρόκειται για πολυτροπικά κείμενα που χρησιμοποιούν συνδυασμό σημειωτικών τρόπων για τη μετάδοση μηνυμάτων. Στην εποχή μας οι μαθητές αφιερώνουν ένα πολύ μεγάλο μέρος του ελεύθερου χρόνου τους στο να βλέπουν μουσικά βίντεο. Χρειάζονται λοιπόν εργαλεία για να μπορούν να ανακαλύπτουν και να ερμηνεύουν τα μηνύματα που, πολύ έντεχνα, προσπαθούν να τους μεταδώσουν οι δημιουργοί των μουσικών βίντεο. Οι εκπαιδευτικοί μουσικής οφείλουν να βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν την τέχνη του μουσικού βίντεο με τη διδασκαλία, ανάλυση και ερμηνεία των μηνυμάτων που προωθούνται μέσα από αυτά, ώστε οι μαθητές να μπορούν να τα αξιολογούν και να κατανοούν το νόημα των πολυτροπικών αυτών κειμένων, αναπτύσσοντας, με τον τρόπο αυτό, νέους γραμματισμούς, που θα τους βοηθήσουν να κατανοήσουν το νόημα και άλλων πολυτροπικών κειμένων.

Η προώθηση κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών μέσα από τη μουσική εκπαίδευση αναφέρεται στα προγράμματα σπουδών πολλών χωρών παγκοσμίως. Το μουσικό βίντεο είναι ένα σύγχρονο εργαλείο με το οποίο θα μπορούσαμε να ευαισθητοποιήσουμε τους νέους σε θέματα που αφορούν σημαντικά προβλήματα της κοινωνίας και της προστασίας του περιβάλλοντος.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει τα επίπεδα ευαισθητοποίησης των μαθητών σε σχέση με κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες, μέσα από την ανάλυση και την έρευνα της δημοφιλούς μουσικής, με εργαλείο το μουσικό βίντεο. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν τριάντα έξι (36) μαθητές δύο τμημάτων της Β΄τάξης ενός Γυμνασίου της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Για το σκοπό της έρευνας σχεδιάστηκε μία διδακτική παρέμβαση οκτώ, αρχικά, μαθημάτων, που όμως εξελίχθηκαν σε δέκα, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών (covid-19) της τηλεεκπαίδευσης και της εναλλαγής από δια ζώσης σε εξ αποστάσεως εκπαίδευση και το αντίθετο, στην οποία χρησιμοποιήθηκε το μουσικό βίντεο ως το βασικό εκπαιδευτικό εργαλείο. Για τη συλλογή και την ανάλυση δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν σύντομα ερωτηματολόγια στην αρχή και στο τέλος της παρέμβασης (pre-test και post-test), άτυπες ομαδικές συζητήσεις, ατομικές ή ομαδικές γραπτές και προφορικές εργασίες ανάλυσης και ερμηνείας του μουσικού βίντεο, one

minute book, καθώς και τήρηση ημερολογίου παρακολούθησης με αναλυτικές σημειώσεις από την εκπαιδευτικό.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι μαθητές στο μάθημα της μουσικής και με την αξιοποίηση πολυτροπικών αντικειμένων, όπως είναι το μουσικό βίντεο, μπορούν να αναπτύξουν γνώση, συνείδηση και ευαισθητοποίηση σε κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες, δικαιώνοντας έτσι έναν από τους βασικούς στόχους της εκπαίδευσης. Η συμβολή της συγκεκριμένης έρευνας στο πεδίο της εκπαίδευσης έγκειται στο ότι χρησιμοποιεί το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής για την προώθηση κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών. Παράλληλα, η έρευνα αυτή θα μπορούσε να ευαισθητοποιήσει και να παροτρύνει τους εκπαιδευτικούς μουσικής, αλλά και άλλων ειδικοτήτων, που ενδιαφέρονται να προωθήσουν μέσα από το μάθημά τους κοινωνικά και περιβαλλοντικά μηνύματα, να χρησιμοποιήσουν ως εργαλείο το προσφιλές στους μαθητές βίντεο δημοφιλούς μουσικής.

Λέξεις κλειδιά: μάθημα μουσικής, πολυτροπικότητα, μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, κώδικες, κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες.

Abstract

The music video has often been characterized as the most contemporary medium of social semiotics. Music videos are considered a multimodal genre which combines a variety of semiotic ways in order to communicate messages. Students today devote a great deal of their free time to watching music videos. It is, therefore, essential that they use the necessary tools which will enable them to discover and interpret the messages artfully conveyed through the music videos. Teachers of music ought to assist students so as to fully comprehend the art of music videos by teaching, analyzing and interpreting the messages promoted in them. This will result in students being capable of understanding and evaluating the meaning of these multimodal texts and further more in developing new kinds of literacy which will enable them to make meaning out of a whole range of such texts.

Promoting social and environmental values through music education is included in the curricula of many countries worldwide. The music video should be viewed as an up-to-date medium to be used to raise young people's awareness on issues concerning our society and the protection of the environment.

The research presented here aims to examine the levels of the above mentioned awareness of students in relation to social and environmental values. This will be achieved through analyzing and researching popular music with the aid of a most effective tool, the music video. The research sample comprises 36 students in the second grade of Junior High School in western Thessaloniki. For the purposes of the research, eight one hour lessons were initially planned to take place but two more lessons were finally added due to the Covid-19 health crisis conditions which made the alternation between distance learning and actual in-class learning obligatory. During these lessons the basic teaching tool was the music video.

As for the collection and analysis of data, the following were used: brief questionnaires (pre-test and post-test), discussions in groups, individual and teamwork projects – both oral and written

– aiming to analyze and interpret the music video, one minute book, as well as the keeping of a journal with detailed notes by the teacher.

According to the results of this research, Secondary Education students can develop skills to acquire further knowledge, awareness and sensitivity regarding social and environmental values through Music and Arts as taught in their schools, utilizing at the same time new technologies and multimodal tools such as the music video. We can thus safely conclude that one of the basic aims of education, namely the transmission of knowledge and values to the new generation is accomplished. The contribution of the present research to the field of education lies mainly in the use of the music video to promote social and environmental values. This research could also motivate, not only music teachers but also educators in general who are interested in communicating social and environmental messages in their own classes, to use this popular and appealing to students tool that is the music video.

Key words: music lesson, multimodality, music video, popular music, secondary education, codes, social and environmental values.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη- Λέξεις κλειδιά	6
Abstract	8
1. Εισαγωγή	12
2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	
2.1. Η διδασκαλία των αξιών στην εκπαίδευση.....	14
2.2. Αξίες και μουσική εκπαίδευση.....	16
3. Πολυτροπικός γραμματισμός	
3.1. Πολυτροπικά κείμενα-Πολυτροπικότητα.....	19
3.2. Πολυτροπικός μουσικός γραμματισμός και μουσική εκπαίδευση.....	21
4. Μουσικό βίντεο: ένα σύγχρονο πολυτροπικό εκπαιδευτικό εργαλείο	
4.1. Τι είναι το μουσικό βίντεο.....	23
4.2. Μουσικό βίντεο και δημοφιλής μουσική.....	26
5. Μεθοδολογία της έρευνας	
5.1. Προβληματική της έρευνας.....	29
5.2. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα.....	31
5.3. Δείγμα της έρευνας και μεθοδολογικά εργαλεία.....	32
5.4. Περιγραφή μαθημάτων.....	36
5.5. Δεοντολογία της έρευνας.....	37
5.6. Περιγραφή μαθημάτων.....	38
6. Αποτελέσματα έρευνας	
6.1. Εμπειρίες, γνώσεις και απόψεις των μαθητών για το βίντεο δημοφιλούς μουσικής.....	42
6.2. Οι αντιδράσεις των μαθητών στο μουσικό βίντεο “Are you lost in the world like me?” : ενδιαφέρον, ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων.....	44
6.3. Αντιλήψεις των μαθητών για κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα: ερωτήματα περί αξιών.....	63
6.4. Ο ρόλος της μουσικής στην επίλυση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων.....	65
7. Κριτικές παρατηρήσεις για τα αποτελέσματα της έρευνας	
7.1 Προβλήματα στη μουσική διδασκαλία-μάθηση με τη χρήση του μουσικού βίντεο.....	69

7.2. Κριτικές παρατηρήσεις σε σχέση με το φύλο, την καταγωγή, το γνωστικό επίπεδο.....	70
8. Συζήτηση.....	73
9. Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για μελλοντικές έρευνας.....	75
10. Σύνοψη.....	77
Βιβλιογραφία.....	80
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1:	85
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2:.....	88
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3:.....	90
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4:.....	91
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5:.....	93

1.Εισαγωγή

Η αξία της μουσικής εκπαίδευσης στους μαθητές όλων των βαθμίδων, είναι σίγουρα ανεκτίμητη. Πολλοί φιλόσοφοι και ερευνητές της μουσικής εκπαίδευσης έχουν κάνει μελέτες για το πόσο σημαντική είναι η επίδραση της μουσικής στις νέες γενιές. Η μουσική βοηθάει τους νέους να διαμορφώσουν τις κοινωνικές τους ταυτότητες και τους τρόπους να αντιμετωπίζουν τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές εξελίξεις της εποχής τους (Regelski, 2010). Ο Herbert Read πρόσβευε ότι σκοπός ενός αναμορφωμένου εκπαιδευτικού συστήματος δεν θα έπρεπε να είναι η μεγάλη παραγωγή καλλιτεχνικών δημιουργημάτων, αλλά η συμβολή του στη δημιουργία καλύτερων ανθρώπων και καλύτερων κοινωνιών. Ο Wayne Bowman επίσης, πίστευε ξεκάθαρα, ότι η μουσική πράξη και εξάσκηση δεν είναι απαραίτητα συνυφασμένη με τη μουσική εκπαίδευση, όπως και το ότι, τόσο η διδασκαλία-μάθηση όσο και η μουσική αποτελούν βασικά κοινωνικά φαινόμενα και συνδέονται άμεσα με τη διαμόρφωση της ταυτότητας του ατόμου, προσδίδοντας κατά συνέπεια κοινωνικοπολιτικές και ηθικές διαστάσεις (βλ. Κοκκίδου, 2015).

Η προώθηση κοινωνικών αξιών μέσα από την εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους στόχους των νέων παιδαγωγικών και των σύγχρονων προγραμμάτων σπουδών. Οι κοινωνίες χρησιμοποιούν την εκπαίδευση ως ένα βασικό τρόπο για να μεταλαμπαδεύσουν αξίες στους νέους κάθε εποχής (Γεωργόπουλος, 2006, σ. 481). Η μουσική είναι ένα μάθημα που προσφέρει πολλές δυνατότητες για να ασχοληθεί κανείς με την προώθηση αξιών, γιατί διαθέτει εργαλεία αγαπητά στα παιδιά, όπως το τραγούδι, τα ομαδικά παιχνίδια, τη μουσική ακρόαση και τα τελευταία χρόνια και σύγχρονα μέσα, όπως τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, την ακρόαση-θέαση μουσικών βίντεο που συνοδεύουν όλα σχεδόν τα τραγούδια της δημοφιλούς μουσικής κ.ά.

Οι νέες τεχνολογίες έχουν εγκατασταθεί στην καθημερινή ζωή των μαθητών, οι οποίοι ασχολούνται πολλές ώρες της ημέρας με το διαδίκτυο και με τις ηλεκτρονικές συσκευές, για να επικοινωνήσουν, να ενημερωθούν και να διασκεδάσουν. Οι μαθητές της ψηφιακής γενιάς δείχνουν μικρότερο ενδιαφέρον για την παραδοσιακή διδασκαλία-μάθηση και επιθυμούν να συνδέσουν το σχολείο με τον πραγματικό κόσμο που ζουν. Οι νέοι που φοιτούν σήμερα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης γεννήθηκαν «αγκαλιά» με την τεχνολογία και έγιναν αυτοδίδακτοι γνώστες και δεξιότεχνες των τεχνολογικών εξελίξεων μέσω της άτυπης μάθησης, αφού τα

Προγράμματα Σπουδών εκσυγχρονίζονται με αργούς ρυθμούς σε σχέση με τις αλματώδεις εξελίξεις της τεχνολογίας και οι περισσότεροι εν ενεργεία εκπαιδευτικοί επιμορφώνονται με δυσκολία, ώστε να μπορέσουν να γεφυρώσουν το «ψηφιακό χάσμα γενεών» ανάμεσα στους ίδιους και στους μαθητές τους (Κοκκίδου, 2019, σ. 478).

Συνδέοντας την αγάπη των νέων για τη μουσική και τη συστηματική τους ενασχόληση με τις νέες τεχνολογίες με τα καίρια κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα, προέκυψε η αναγκαιότητα της παρούσας έρευνας.

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει τα επίπεδα ευαισθητοποίησης των μαθητών σε σχέση με κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες, μέσα από την ανάλυση και ερμηνεία μουσικών βίντεο δημοφιλούς μουσικής.

Η έρευνα επιχειρεί να απαντήσει στα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Μέσα από ποιες εμπειρίες-διαδικασίες μπορούν οι μαθητές να αποκτήσουν επίγνωση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών, στο μάθημα της μουσικής;
2. Ποια μπορεί να είναι η συνεισφορά του μουσικού βίντεο, ως ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την ευαισθητοποίηση των μαθητών πάνω σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα; (προοπτικές και εμπόδια)
3. Με ποιους τρόπους η χρήση του μουσικού βίντεο μπορεί να προσφέρει στους μαθητές αυθεντικές εμπειρίες μάθησης και σύνδεση με την πραγματική ζωή;

Οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί στην Ελλάδα και που αφορούν στην ένταξη του μουσικού βίντεο στην εκπαίδευση και στη χρήση του ως εκπαιδευτικό εργαλείο είναι ελάχιστες και όλες αφορούν στην πρωτοβάθμια εκπαιδευτική βαθμίδα. Η παρούσα έρευνα είναι η πρώτη που αφορά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, γεγονός που τονίζει τον πρωτότυπο χαρακτήρα της.

2. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

2.1. Η διδασκαλία των αξιών στην εκπαίδευση

Η εκπαίδευση αφορά ολόκληρη την κοινωνία και σχετίζεται με τη μετάδοση κοινών αξιών, κανόνων και συμπεριφορών που έχουν να κάνουν με την κοινωνική συνοχή και την κοινωνική συνείδηση. Η εκπαίδευση, με την έννοια αυτή, αποτελεί ένα «κοινωνικό γεγονός» (Καλτσούνη, 2010, σ. 57). Σύμφωνα με τον Durkheim οι εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών μετασχηματισμών και πρέπει να ερμηνεύονται βάσει αυτών. Καθώς λοιπόν η κοινωνία μετασχηματίζεται, αλλάζει και η εκπαίδευση. Οι αξίες, συνεπώς, συνδέονται με πολλούς τρόπους με την εκπαίδευση και το σχολείο έχει ειδικό καθήκον την ανάπτυξη και τη διαχείριση ενός «ευρέως φάσματος αξιών» μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία, με την εισαγωγή των νέων σε γνώσεις, αξίες και αρετές (Χριστοδούλου, 2012).

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για τις αξίες. Για τη φιλοσοφία, αξία σημαίνει το αντικείμενο επιλογής ή προτίμησης (Χριστοδούλου, 2012, σ. 30). Για τον Parsons (1991) αξία είναι το στοιχείο ενός κοινά αποδεκτού συμβολικού συστήματος που χρησιμοποιείται σαν πρότυπο ή σαν κριτήριο για την επιλογή μεταξύ διαφορετικών προσανατολισμών σε μια δεδομένη κατάσταση. Η αξία δηλαδή ταυτίζεται με τους θεμελιώδεις κανόνες που συμμερίζονται τα μέλη μιας ομάδας και που υπηρετούν τον έλεγχο των οργανωμένων δραστηριοτήτων τους. Αξία λοιπόν νοείται το σύνολο των ιδανικών και επιθυμητών τρόπων και όρων ύπαρξης, σκέψης και δράσης σε μια δοσμένη κοινωνία (Σακαλάκη, 1984).

Η ποικιλία των εννοιών της λέξης «αξία» έχει να κάνει με τα όρια των όρων, που είναι κοινωνικά καθορισμένα και ποικίλλουν ανάλογα με το «φίλτρο» που τα αναλύουμε. Στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες που ζούμε, αυτό που για έναν πολιτισμό θεωρείται «αξία», για έναν άλλο θεωρείται «απαξία». Για το λόγο αυτό οι αξίες στηρίζονται στην έννοια της διαφοράς (Χριστοδούλου, 2012, σ. 29).

Η συναίνεση των πολιτιστικών, κοινωνικών και ηθικών αξιών ανάμεσα σε διαφορετικούς ανθρώπους, προερχόμενους από διαφορετικές κοινωνίες και διαφορετικές κουλτούρες είναι πολύ δύσκολο καθήκον. Το σχολείο θα πρέπει να ισορροπεί ανάμεσα στην ποικιλότητα των απόψεων

και να την προωθεί μάλιστα, με τη δημιουργία ενός συνεργατικού κλίματος αλληλοκατανόησης και συνεργασίας. Αξίες όπως η ειρήνη, η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ανεκτικότητα, η διαπολιτισμική αλληλοκατανόηση, η αλληλεγγύη, ο σεβασμός σε κάθε μορφή διαφορετικότητας, η προστασία του περιβάλλοντος κ.ά., είναι πολύ χρήσιμο να γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας από τους μαθητές σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς τους. Ας μην ξεχνάμε ότι οι περισσότεροι γονείς και κηδεμόνες, όποιο κι αν είναι το πολιτισμικό τους υπόβαθρο, επιθυμούν, για τα παιδιά τους, μια εκπαίδευση βασισμένη σε αξίες (Γεωργόπουλος, 2006).

Ενας βασικός στόχος της εκπαίδευσης είναι «η μετάδοση γνώσεων και αξιών στη νέα γενιά, ώστε τα άτομα να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο» (Χριστοδούλου, 2012, σ. 24). Κύριο μέλημα των εκπαιδευτικών θα πρέπει να είναι η αποφυγή εντάσεων ανάμεσα σε ανθρώπους που υποστηρίζουν αντιτιθέμενες αξίες, συντηρώντας, ακόμα και σε ακραίες περιπτώσεις, ένα βασικό επίπεδο συζήτησης, επικοινωνίας και προβληματισμού. Αυτό, ίσως να είναι και το πρώτο ζητούμενο για μια αξιοπρεπή κοινωνική ζωή. Δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς απόλυτα ότι υπάρχουν σωστές ή λάθος αξίες. Ζώντας σε έναν κόσμο που αλλάζει ταχύτατα δεν είναι σοφό να διδάσκονται κάποιες αξίες ως «αυτονόητες και φυσιολογικές» αλλά να προσφέρεται χώρος και στη διδασκαλία «ανορθόδοξων αξιών» και μειονοτικών. Η διδασκαλία των αξιών δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να σημαίνει τη μετατροπή της σχολικής τάξης σε δικαστήριο. Το πιο σημαντικό είναι να καταφέρουμε να προβληματίσουμε τους μαθητές σχετικά με τη διάσταση των αξιών που επικρατούν στην κοινωνία μας και να τους βοηθήσουμε να συνειδητοποιήσουν τις δικές τους αξίες. «Η αξιοθέτηση αποτελεί μια σπουδαία κοινωνική διαδικασία». Αυτό που έχει τελικά τη μεγαλύτερη αξία είναι να προσπαθήσουμε να γνωρίσουμε και να κατανοήσουμε τα άτομα άλλων κοινωνιών καλλιεργώντας διαδικασίες αλληλογνωριμίας (Γεωργόπουλος, 2006, σσ. 442-444 και σ. 481).

2.2. Αξίες και μουσική εκπαίδευση

Τα προγράμματα σπουδών για την υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ελλάδα προτείνουν τη διαθεματική προσέγγιση και διδασκαλία των αξιών μέσα από τη διδασκαλία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων. Παρόλο που όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς στην εκπαίδευση των νέων συμφωνούν ότι σκοπός της εκπαίδευσης δεν είναι μόνο η οικοδόμηση γνώσεων, αλλά κυρίως η αγωγή των παιδιών, το ζήτημα των αξιών παραμένει ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο ζήτημα και συγκεκριμένα για το αν θα πρέπει ή δεν θα πρέπει να ενσωματωθούν στα προγράμματα σπουδών και με ποιον τρόπο θα πρέπει αυτές να διδάσκονται. Αν και στα αναλυτικά προγράμματα, στους στόχους της γενικής αγωγής υπάρχει σχεδόν πάντα αναφορά στις πανανθρώπινες, οικουμενικές και πολιτισμικές αξίες, η εξειδίκευση των στόχων στα επιμέρους μαθήματα αγνοεί σε μεγάλο βαθμό τη διδασκαλία των αξιών (ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ, 2003¹).

Στη μουσική εκπαίδευση, το ζήτημα των αξιών τίθεται όλο και πιο επιτακτικά τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Οι Μυγδάνης, Κονδυλίδου και Κοκκίδου στην έρευνά τους με τίτλο «Κοινωνικές αξίες και Προγράμματα μουσικής: συγκριτική έρευνα» αναφέρουν ότι τα σύγχρονα προγράμματα σπουδών δίνουν έμφαση στις κοινωνικές αξίες και αποτυπώνουν σε έναν βαθμό ό,τι θεωρεί η κοινωνία χρήσιμο να μάθουν οι μαθητές της. Το σύγχρονο σχολείο θα πρέπει να διαμορφώνει αξίες για μια δίκαιη, χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία και να βοηθήσει τους μαθητές να καλλιεργήσουν τις ιδέες της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας, ώστε να γίνουν ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες. Τα προγράμματα σπουδών οφείλουν να διασφαλίσουν την προώθηση κοινωνικών αξιών με τη χάραξη εκπαιδευτικών πολιτικών, προσαρμοσμένων στις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, με σκοπό την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και αντιμετώπιση των σημαντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο κόσμος στις αρχές του 21^ο αιώνα.

Στην έκθεση της UNESCO (2015) *Rethinking education: Towards a global common good?* παρουσιάζονται η βία, ο πόλεμος, η εκμετάλλευση, οι κοινωνικές ανισότητες, η καταστροφή του

---

¹ ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ (2003), ανακτήθηκε από: <http://www.pi-schools.gr/programs/depps/>

περιβάλλοντος και η ανθρώπινη δυστυχία, ιδιαίτερα των γυναικών και των παιδιών, ως τα πιο σοβαρά και πιεστικά προβλήματα της εποχής μας και τονίζεται η τεράστια ευθύνη της εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων. Το ερωτηματικό όμως στο τέλος της πρότασης δεν είναι τυχαίο. Δηλώνει την αμφισβήτηση για το αν θα καταφέρει, τελικά, η εκπαίδευση να βοηθήσει, πραγματικά, στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της νέας γενιάς (Μυγδάνης et al., 2019).

Το μάθημα της μουσικής έρχεται να απαντήσει θετικά σε αυτή την αμφισβήτηση. Η Estelle Jorgensen, το 2015, στο blog της με τίτλο *Rethinking Music Education towards Humane Ends*, θεωρεί τη μουσική εκπαίδευση ως ένα «ανθρωπιστικό εγχείρημα» που μπορεί να βοηθήσει για το καλό της ανθρωπότητας με δράσεις και εμπειρίες που προωθούν τα ιδεώδη της κοινωνικής δικαιοσύνης, της φυλετικής ισότητας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων (Μυγδάνης et al., 2019). Ο Bates (2017) τονίζει ότι η μουσική εκπαίδευση οφείλει να ασχοληθεί με τα κοινωνικά προβλήματα, ώστε να αναδείξει τις δυνατότητες της μουσικής για συνεργασία και αλληλεγγύη, πάντα με βάση την αποδοχή της διαφορετικότητας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η μουσική στην καθημερινή ζωή (DeNora, 2000), σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία, προσδιορίζει κάποιες από τις πολλές κοινωνικές αξίες που ξεπερνούν κατά πολύ τη συνηθισμένη κατανόηση της μουσικής ως τέχνης και υψηλής κουλτούρας (Regelski, 2010).

Η μουσική δημιουργικότητα και η μουσική επικοινωνία αποτελούν δύο από τους παλαιότερους στόχους της μουσικής εκπαίδευσης (Snell, 2008). Άλλοι κοινοί στόχοι στα περισσότερα προγράμματα σπουδών της Ευρώπης και της Αμερικής είναι η ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων, όπως ακρόασης, εκτέλεσης, σύνθεσης, αυτοσχεδιασμού, η κατανόηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και πολυμορφίας, η απόλαυση της μουσικής, η ανάπτυξη της φαντασίας και της κριτικής σκέψης, η κριτική αποτίμηση της μουσικής, η γνωριμία με τα ποικίλα είδη μουσικής οικείων ή ξένων πολιτισμών και κυρίως η κατανόηση του ρόλου και της αξίας της μουσικής στις σύγχρονες κοινωνίες και στα σύγχρονα περιβάλλοντα (Κοκκίδου, 2015). Ο Thomas Regelski (2010), υποστηρικτής της Κριτικής Θεωρίας, τονίζει πολλαπλά ότι ο σχεδιασμός των σύγχρονων προγραμμάτων σπουδών πρέπει να έχει μία ρεαλιστική διάσταση και να βοηθά τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν τις ιδεολογίες που επιβάλλει η κυρίαρχη κουλτούρα. Μόνον έτσι οι μαθητές θα προσεγγίσουν κριτικά τις δικές τους μουσικές αξίες και ταυτότητες και, μέσω αυτών, τη σημασία της μουσικής στην κοινωνία.

Η σύγχρονη, παγκοσμιοποιημένη κοινωνία που ζούμε επιβάλλει την πολυπολιτισμική εκπαίδευση. Η μουσική είναι από τη φύση της πολυπολιτισμική, καθώς υπάρχουν χιλιάδες μουσικοί πολιτισμοί και μουσικές κουλτούρες σε όλο τον κόσμο. Το μάθημα της μουσικής δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να γνωρίσουν την κουλτούρα των άλλων πολιτισμών και να μάθουν να εκτιμούν και να σέβονται τη διαφορετικότητα, την ιδιαιτερότητα και τη μοναδικότητα που τους χαρακτηρίζει. Μαθαίνουν να κατανοούν και το δικαίωμα του καθενός να έχει διαφορετικές μουσικές προτιμήσεις, ξεπερνώντας τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα.

Η μουσική, σύμφωνα με τον Elliott (1995· 2005) είναι κάτι βαθύτερο από «ηχητικά συμβάντα». Τα μουσικά παράγωγα και οι μουσικές εκδηλώσεις μεταδίδουν προσωπικές και συλλογικές αξίες και νοήματα. Η πολυπολιτισμική μουσική εκπαίδευση βοηθάει στην κατανόηση αυτών των αξιών και των νοημάτων και καθιστά τη μουσική ένα φαινόμενο βαθύτατα κοινωνικό, πολιτισμικό, πολιτικό, ιδεολογικό και προσωπικό. Πράγματι, λοιπόν, η μουσική είναι βαθιά ανθρωπιστική, γιατί επανεξετάζει τις προσωπικές μας αξίες μέσα από τη συνάντησή μας με άλλους μουσικούς πολιτισμούς.

Ο εθνομουσικολόγος Bruno Nettl (1992) μιλάει για τη σπουδαιότητα της μουσικής στη διαπολιτισμική εκπαίδευση και τονίζει ότι οι εκπαιδευτικοί της μουσικής θα πρέπει να βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν τη μουσική ως παγκόσμιο φαινόμενο, πολλών αποχρώσεων, ενώ η Green (2003), για την αντιμετώπιση της πολυπολιτισμικότητας, προτείνει την εφαρμογή διαφορετικών παιδαγωγικών και μαθησιακών πρακτικών με εμβάθυνση σε διαφορετικές μουσικές κουλτούρες και πολιτισμούς. Οι εκπαιδευτικοί της μουσικής μέσα από προγράμματα πολυπολιτισμικής - διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, θα έχουν τη δυνατότητα να μάθουν στους μαθητές τους, μέσα από τον εμπλουτισμό των μουσικών τους εμπειριών, να εκτιμούν το «δικό» τους, αλλά και το «ξένο», να αναπτύξουν σεβασμό και εκτίμηση για τους ανθρώπους άλλων εθνοτήτων, φυλών και πολιτισμών, προάγοντας έτσι την κοινωνική-μουσική δικαιοσύνη και το σεβασμό στις πολιτισμικές ταυτότητες των ατόμων (Κοκκίδου, 2015).

3. Πολυτροπικός γραμματισμός

3.1. Πολυτροπικά κείμενα – Πολυτροπικότητα

Πολυτροπικά κείμενα ονομάζονται τα κείμενα που χρησιμοποιούν συνδυασμό σημειωτικών τρόπων (λόγου, εικόνας, ήχου/μουσικής) για τη μετάδοση μηνυμάτων (Χοντολίδου,1999,1, σσ.115-117). Οι Gunther Kress και Theo van Leeuwen (1996), που θεωρούνται από τους εισηγητές του όρου της πολυτροπικότητας, θεωρούν την πολυτροπικότητα ως ουσιαστική και θεμελιώδη παράμετρο κάθε κειμένου και όχι απλά ένα επιπλέον στοιχείο που θα πρέπει να επισυναφθεί στην ανάλυση της επικοινωνίας.

Η πολυτροπικότητα αναφέρεται στην ποικιλότητα των σημειωτικών συστημάτων που αξιοποιούνται ώστε το άτομο να διαχειριστεί τον τεράστιο όγκο των πληροφοριών που δέχεται. Η κατάσταση αυτή επιβάλλει την ανάπτυξη μιας νέας δεξιότητας, αυτής του πολυγραμματισμού, ώστε να μπορεί ο δέκτης να επεξεργαστεί κριτικά τις πληροφορίες. Η επιστήμη της επικοινωνίας στρέφει την προσοχή μας στα μέσα που χρησιμοποιούμε, όταν η γλώσσα δεν μας αρκεί για να εκφραστούμε. Στρέφει την προσοχή μας, δηλαδή, στους κώδικες της «μη γλωσσικής επικοινωνίας». Η επικοινωνία συντελείται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, από τους οποίους ο καθένας έχει τη δική του ξεχωριστή σημασία. Ο Jay Lemke (2013) γράφει πως κάθε σημειωτικός τρόπος συνεισφέρει σε ένα σύνολο πιθανών νοημάτων, καθένα από τα οποία συμβαίνει σε ένα συγκεκριμένο σημείο στο πολυμεσικό κείμενο. Η πληροφοριακή αξία αυτού του νοήματος εξαρτάται και προκύπτει από τον συνδυασμό των τρόπων. Η ερμηνεία ολόκληρου του σύνθετου πολυτροπικού κόσμου πρέπει να έχει συνέπεια αναφορικά με τα πιθανά νοήματα κάθε σημείου χωριστά.

Τα κείμενα σήμερα έχουν πολλές σημασίες και δεν αποτελούν «τη φυλακή» ενός μόνο νοήματος. Η πολυσημία είναι μέρος της πολυτροπικότητας ενός κειμένου. Η γλωσσολογία, οι θεωρίες της λογοτεχνίας και η εκπαιδευτική γλωσσολογία θεωρούν ως «κείμενα», μια σύνθετη ποικιλία κοινωνικών καταστάσεων: αφίσες, video-clips, κινηματογραφικές ταινίες, διαφημιστικά σποτ, πολιτικούς λόγους, θεατρικές παραστάσεις κ.ά. Χρησιμοποιούμε λοιπόν την έννοια της πολυτροπικότητας για να αναγνωρίσουμε τα μηνύματα ενός κειμένου, τα οποία δομούνται με τη

γλώσσα, την εικόνα, τους ήχους, τη μουσική. Σε κάθε κείμενο μπορεί να φαίνεται ότι κάποιιοι τρόποι είναι κυρίαρχοι, αλλά ύστερα από προσεκτική μελέτη θα δούμε ότι και οι άλλοι τρόποι είναι εξίσου σημαντικοί. Όλοι μαζί συντελούν στην πολυτροπικότητα του κειμένου, η οποία οδηγεί στην κατανόησή του και τελικά στην απόλαυσή του από τους αναγνώστες του².

Ο Γιώργος Μεταξιώτης (n.d.) στο άρθρο του *Η εικόνα στην εκπαίδευση* αναφέρει ότι ενώ οι μαθητές στην εξωσχολική τους ζωή χρησιμοποιούν οπτικούς τρόπους για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, αλλά και με τους ενήλικες, στο σχολείο, αυτού του είδους η επικοινωνία δεν έχει ακόμα επιτευχθεί, δημιουργώντας ένα είδος «γλωσσικού διχασμού» ανάμεσα στη σχολική ζωή και στην εξωσχολική πραγματικότητα, με το σχολείο να δείχνει αδιαφορία για τους εξωσχολικούς κώδικες επικοινωνίας. Έτσι οι μαθητές, ως «οπτικά αναλφάβητοι» δέχονται στον ελεύθερο χρόνο τους τα οπτικά κείμενα που τους προβάλλονται και που τις περισσότερες φορές έχουν σκοπό το κέρδος, εύκολα και άκριτα.³

Είναι γεγονός ότι κανείς δεν μπορεί πλέον να σκεφτεί το σύγχρονο κόσμο χωρίς τα μέσα επικοινωνίας και τα δίκτυα πληροφοριών και αυτό υποδηλώνει τη βαρύνουσα σημασία τους στην κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας. Κάτω από συνθήκες επικοινωνιακής έκρηξης σε τοπική, εθνική και διεθνή κλίμακα, οι οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές λειτουργίες των μέσων αυξάνονται και συμβάλλουν στην πολυπλοκότητα των σύγχρονων κοινωνιών. Αλλάζουν τα παραδοσιακά σχήματα αντίληψης, γνώσης και δράσης, το περιεχόμενο της δημόσιας σφαίρας και οι τρόποι άσκησης εξουσίας (Δεμερτζής, 2002).

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι μαθητές διατηρούν και εμβαθύνουν περισσότερο στη γνώση όταν διδάσκονται με νέα μέσα. Ο Daniel Willingham (2009) απαντά στην ερώτηση, γιατί οι μαθητές θυμούνται όλα όσα βλέπουν στην τηλεόραση και ξεχνούν αυτά που διδάσκονται στο σχολείο, με τη διαπίστωση ότι τα ΜΜΕ επιτρέπουν στους μαθητές «να διατηρήσουν έννοιες και ιδέες». Στη διαμάχη σχολείου με ΜΜΕ, το σχολείο είναι πολύ δύσκολο να επικρατήσει με την παραδοσιακή διδασκαλία-διάλεξη (Κοκκίδου, 2019, σ. 477).

Η κυριαρχία του γραπτού λόγου στις μέρες μας συνεχώς αμφισβητείται, όχι μόνο λόγω της χρήσης των ΜΜΕ, αλλά γενικότερα λόγω της εκτεταμένης χρήσης της εικόνας στη διαφήμιση,

---

² <https://economu.wordpress.com/εκπαιδευτικό-υλικό/πολυτροπικό-κείμενο>

³ Ανακτήθηκε στις 20-4-2021 από http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/thematikes/new_print/3/1.htm .

σε διάφορα σύμβολα και στις νέες τεχνολογίες της επικοινωνίας. Πολλοί επιστημονικοί χώροι συνέβαλαν στην αύξηση του ενδιαφέροντός μας για τα διάφορα σημειωτικά μέσα καθώς και στην αλλαγή της αντίληψής μας για το κείμενο. Τα κείμενα σήμερα, όπως αναφέραμε, είναι πολυσημικά και η πολυσημία τους είναι κομμάτι της πολυτροπικότητας ενός κειμένου. Όταν θέλουμε λοιπόν να αναλύσουμε ένα κείμενο, η πολυτροπικότητα μας είναι πολύ χρήσιμη. Εδώ θα πρέπει το σχολείο να ανοίξει τους ορίζοντές του στη συστηματική διδασκαλία και ανάλυση πολυτροπικών κειμένων, ώστε να εκπαιδεύσει τους μαθητές να χειρίζονται σε ικανοποιητικό βαθμό τα πολυτροπικά κείμενα που τους περιβάλλουν, από τα σχολικά βιβλία και τις εργασίες των παιδιών μέχρι τις κινηματογραφικές ταινίες, τα πολιτικά σποτ, τα βίντεο κλιπ, τα βιντεάκια στο tik tok, στο Youtube, τις διαφημίσεις κ.ά. Η συστηματική μελέτη και κατανόηση της πολυτροπικότητας θα βοηθήσει σίγουρα στην καλύτερη επικοινωνία των μαθητών με τους εκπαιδευτικούς τους, αλλά και με την κοινωνία γενικότερα και θα τους διευκολύνει να αποκωδικοποιούν την πραγματικότητα που βιώνουν, κάνοντας με τον τρόπο αυτό και την εκπαίδευση πιο ουσιαστική (Χοντολίδου,1999).

3.2. Πολυτροπικός Μουσικός Γραμματισμός και Μουσική Εκπαίδευση

Ο ψηφιακός πολυτροπικός γραμματισμός αφορά στις δεξιότητες που απαιτούνται για την κατανόηση των σύγχρονων τρόπων έκφρασης και επικοινωνίας (Buckingham, 2005). Συγκεκριμένα αφορά στην κατανόηση των διαφορετικών τρόπων παρουσίασης της γνώσης και της δημιουργίας νοήματος σε πολυτροπικά κείμενα. Το μάθημα της μουσικής είναι από τη φύση του πολυτροπικό, αφού περιλαμβάνει τη μουσική ακρόαση, το τραγούδι, το παίξιμο οργάνων, την κίνηση, το χορό, τα μουσικά σύμβολα, τους στίχους των τραγουδιών, τις σχετικές με τη μουσική εικόνες, τις γραφικές παραστάσεις τα μουσικά βίντεο κ.ά. Η μουσική ακρόαση, για παράδειγμα, είναι εξίσου ακουστική και οπτική και το οπτικό υλικό επηρεάζει την ερμηνεία της μουσικής. Η μουσική ακρόαση λοιπόν είναι πολυτροπική και αυτός είναι ο νέος επιθυμητός τρόπος ακρόασης από τα περισσότερα άτομα διαφόρων ηλικιών ενώ αποτελεί τον κανόνα για τους περισσότερους νέους (Κοκκίδου, 2019). Εξάλλου, οι παραδοσιακοί χώροι και τρόποι μάθησης αποτελούν πλέον

ένα μικρό κομμάτι της επαφής των νέων με τη μουσική ενώ κυριαρχεί η οπτικοακουστική εμπειρία (Buckingham, 2005).

Ο νέος μουσικός γραμματισμός θα πρέπει να περιλαμβάνει όχι μόνο τα ακουστικά, αλλά και τα οπτικά-μουσικά αντικείμενα της καθημερινότητας των νέων. Είναι πολύ ωφέλιμο να κατανοήσουν οι μαθητές τη σημασία των εικόνων και ότι οι εικόνες μας βοηθούν να ακούσουμε τη μουσική με άλλο τρόπο, καθώς και η μουσική μας ωθεί να βλέπουμε τις εικόνες με άλλο μάτι. Οι σημερινοί μαθητές είναι εξαρτημένοι από τις εικόνες και δαπανούν πολύ χρόνο στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, επηρεάζοντας έτσι τη φύση των νέων γραμματισμών. Οι νέοι εκφράζονται πολυτροπικά όταν ανεβάζουν φωτογραφίες τους και βίντεο στις προσωπικές τους ιστοσελίδες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως Facebook, Instagram, Twitter, TikTok και Snapchat. Ο Jenkins (2009) παρατηρεί ότι η κουλτούρα των νέων μέσω αναπτύσσεται ραγδαία και ότι υπάρχει απόκλιση μεταξύ του γραμματισμού που χρησιμοποιεί η επίσημη εκπαίδευση και του γραμματισμού των μέσων που χρησιμοποιούν οι μαθητές. Οι εξελίξεις στην τεχνολογία οδηγούν σίγουρα σε νέες κουλτούρες και θα πρέπει οι παιδαγωγικές πρακτικές να λαμβάνουν υπόψη τους, τους τρόπους με τους οποίους η τεχνολογία διαμορφώνει τις μουσικές εμπειρίες του σύγχρονου κόσμου (Κοκκίδου, 2019).

Η Young (2007) αναφέρει ότι δεν πρέπει να αντιλαμβανόμαστε τη μουσική μόνο ως ακουστική εμπειρία, αλλά να απολαμβάνουμε τις δυνατότητες που προσφέρουν τα τεχνολογικά μέσα, για πιο πλούσιες «πολυμεσικές πολυτροπικές εμπειρίες». Οι εκπαιδευτικοί μουσικής θα πρέπει να βοηθήσουν τους μαθητές να διερευνήσουν τις δημιουργικές δυνατότητες των νέων τεχνολογιών, αλλά και να τους προτρέπουν να πειραματιστούν, ώστε να αναπτύξουν τη μουσική τους σκέψη και τη μουσικότητά τους. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί να προχωρήσουν στην κατανόηση των νέων μουσικών ειδών και να ανανεώσουν το λεξιλόγιό τους σχετικά με τα σύγχρονα μουσικά είδη, για να μπορέσουν να επικοινωνήσουν με τους μαθητές, μιλώντας τους στην ίδια γλώσσα (Κοκκίδου, 2019).

Οι εκπαιδευτικοί της μουσικής θα πρέπει επίσης να βοηθήσουν τους μαθητές τους να αποκτήσουν δεξιότητες κριτικού γραμματισμού, που θα τους επιτρέψουν να διαχειριστούν τις πληροφορίες από τον ψηφιακό πολυτροπικό κόσμο που ζούνε. Οι δεξιότητες αυτές θα τους βοηθήσουν να αποκωδικοποιήσουν τη γλώσσα των πολυτροπικών κειμένων και «να

συνειδητοποιήσουν τις δυνάμεις χειραγώγησης» που αναπτύσσονται στο φάσμα της πολυτροπικής επικοινωνίας (Κοκκίδου,2019).

Ο πολυτροπικός γραμματισμός περιλαμβάνει όλους τους τρόπους δημιουργίας νοήματος στην επαφή και κατανόηση των μηνυμάτων των οπτικοακουστικών μέσων από τα οποία μπορεί κάποιος να κατασκευάσει νόημα. Επιδίωξη των πολυτροπικών παιδαγωγικών είναι η ενίσχυση της δημιουργικότητας, η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης ο αυτοστοχασμός των μαθητών και η ικανότητα σύνδεσης της προσφερόμενης γνώσης με την πραγματική ζωή (McClain, 2016).

Ο κριτικός γραμματισμός θα συνεισφέρει με πολλούς τρόπους στη σκέψη των μαθητών και θα τους βοηθήσει να αναπτύξουν κριτική στάση σε σχέση με τις κοινωνικές και πολιτικές ιδέες, που τις περισσότερες φορές περνούν μέσα από τα πολυτροπικά μουσικά αντικείμενα. Το μουσικό βίντεο είναι ένα από τα πιο κατάλληλα μέσα για την επίτευξη του στόχου αυτού (Κοκκίδου, 2019)

4. Μουσικό βίντεο: ένα σύγχρονο πολυτροπικό εκπαιδευτικό εργαλείο

4.1. Μουσικό Βίντεο

Τα μουσικά βίντεο, σύμφωνα με την Κοκκίδου (2019) είναι «αυτόνομα καλλιτεχνικά αντικείμενα, μια σύγχρονη και σύνθετη μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης σε μία συνθήκη διαρκούς πειραματισμού». Δεν υπάρχει ένας σαφής ορισμός για τα μουσικά βίντεο, αφού πρόκειται για οπτικοακουστικές και πολυμεσικές μορφές που αλλάζουν διαρκώς κάτω από νέους πειραματισμούς. Το μουσικό βίντεο είναι ένας δημιουργικός τρόπος συνδυασμού του ήχου με την εικόνα, του νοήματος της μουσικής με τα οπτικά στοιχεία, αλλά και του στίχου ή του ποιητικού λόγου με τη μεταφορική γλώσσα των εικόνων και της μουσικής. Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω προκαλούν μια υψηλή αισθητική εμπειρία και καθιστούν την ανάγνωσή του δύσκολη αλλά και συναρπαστική (Κοκκίδου, 2019).

Το μουσικό βίντεο προωθεί ένα τραγούδι, το οποίο με τη σειρά του προωθεί ένα άλμπουμ, με κύριο στόχο να προβληθεί η εικόνα του καλλιτέχνη και να αυξηθούν οι πωλήσεις των δίσκων του, άρα να αυξηθούν τα κέρδη της δισκογραφικής εταιρείας. Αν και τα μουσικά βίντεο ξεκίνησαν

ως διαφημιστικά μέσα, εξελίχθηκαν γρήγορα σε πεδία έκφρασης καταξιωμένων δημιουργών, που ανέβασαν την αισθητική και την ευρηματικότητά τους σε υψηλό επίπεδο. Το μουσικό βίντεο αδιαμφισβήτητα προβάλλει τον καλλιτέχνη και προωθεί τις πωλήσεις των άλμπουμ, ή, στην εποχή μας, πολλαπλασιάζει, για παράδειγμα, τα views στο YouTube. Ένα τραγούδι μπορεί να μην ενθουσιάσει το κοινό όταν πρωτακουστεί, αλλά να γίνει δημοφιλές όταν κυκλοφορήσει το μουσικό βίντεο. Ένα επιτυχημένο μουσικό βίντεο μπορεί να εκτοξεύσει έναν άγνωστο καλλιτέχνη, ένα άγνωστο μουσικό συγκρότημα, στην κορυφή των hits σε όλο τον κόσμο. Το μουσικό βίντεο έχει μεταμορφώσει τον τρόπο με τον οποίο βιώνουμε τη μουσική. Η δύναμη των μουσικών βίντεο έχει εμπλουτίσει την αντίληψή μας για τη μουσική, σε βαθμό, που απαιτείται κριτική σκέψη και γνώση σχετικά με τους λόγους που δημιουργούνται τα μουσικά βίντεο (Κοκκίδου, 2019).

Αν και το μουσικό βίντεο είναι πιο σύγχρονο μέσο από τον κινηματογράφο και την τηλεόραση, ωστόσο τράβηξε το ενδιαφέρον πολλών κλάδων και τους οδήγησε σε σημαντικές μελέτες. Θεωρήθηκε ιδανικό παράδειγμα την περίοδο του μεταμοντερνισμού, σύμφωνα με τη θεωρία του οποίου τα μουσικά βίντεο αποτελούν σχιζοφρενή αφήγηση, παρωδία, ισοπέδωση της ιστορικότητας, κατάλυση κάθε διάκρισης μεταξύ υψηλής και χαμηλής κουλτούρας. Η κοινωνιολογία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ήταν οι πρώτοι ακαδημαϊκοί κλάδοι που ασχολήθηκαν με το βίντεο, όταν οι μουσικολόγοι ερευνούσαν ακόμα τη δημοφιλή μουσική. Την περίοδο 1980-1990 τα μουσικά βίντεο θεωρήθηκαν από την ακαδημαϊκή κοινότητα ως «κατακερατισμένα» λόγω της ποικιλομορφίας του οπτικού τους περιεχομένου, ενώ χαρακτηρίστηκαν από κάποιους «αναρχικά», «κενά» και «γρήγορα». Πολλοί θεώρησαν τα μουσικά βίντεο απειλή για τη μουσική, πιστεύοντας ότι την υποβαθμίζουν και την καθιστούν εξαρτημένη από την εικόνα. Η Ann Kaplan (1987) μελέτησε τα μουσικά βίντεο ως τηλεοπτικά κείμενα, βασιζόμενη σε υλικό από το κανάλι MTV, ενώ την ίδια χρονιά ο John Fiske τα αντιλαμβάνεται ως πολύσημα, γιατί αντί για ένα κυρίαρχο νόημα, χαρακτηρίζονται από ασάφεια στο κείμενο και έχουν ελεύθερο νόημα. Ο Simon Frith θεωρεί ότι δεν μπορεί να μελετάται το μουσικό βίντεο με τα εργαλεία του κινηματογράφου, γιατί το τραγούδι προϋπάρχει, ενώ εξέφρασε την άποψη ότι τα μουσικά βίντεο είναι παράγωγα της μουσικής βιομηχανίας και αναφέρθηκε στη συμβολή τους στο καπιταλιστικό σύστημα, όπου η μουσική εμπορευματοποιείται για να πουλήσει σύμφωνα με τους κανόνες της αγοράς (Κοκκίδου, 2019).

Την ίδια περίοδο πολλαπλασιάζονται οι μελέτες για τη σχέση της μουσικής με την εικόνα. Ο Philip Tagg χρησιμοποιεί εργαλεία της σημειωτικής για την ανάδυση νοήματος από τηλεοπτικά οπτικοακουστικά κείμενα, ενώ τις αρχές του 1990 κάνει την εμφάνισή της η κοινωνική σημειωτική, σύμφωνα με την οποία η παραγωγή νοήματος θεωρείται ως μια διαδικασία σε συνεχή εξέλιξη (Vinuela, 2015). Ο Goodwin (1992) αποστασιοποιείται από την ανάλυση των βίντεο με όρους μεταμοντερνισμού και τονίζει ότι η μουσική δίνει ενότητα και νόημα στο οπτικό υλικό. Επίσης παρατηρεί ότι η παρουσία διαφημιστικών στρατηγικών περνάει κατά περίεργο τρόπο απαρατήρητη στη μεταμοντέρνα ανάλυση κειμένου, τονίζοντας ότι ο βασικότερος στόχος του βίντεο είναι να πουλήσει το τραγούδι, καθιστώντας το υπεύθυνο για την επιτυχία ή την αποτυχία του (Κοκκίδου, 2019).

Παρόλο που η θεωρία του Goodwin έθεσε νέες βάσεις για τη μελέτη των βίντεο, πολλοί συνέχισαν να αμφισβητούν τα μουσικά βίντεο, κατηγορώντας τα, ότι αποπροσανατολίζουν τον ακροατή-θεατή, δεν έχουν νόημα και τους διακρίνει επιπολαιότητα και ρηχότητα. Η αποδοκιμασία αυτή δεν ανέκοψε την εξάπλωση τους και τελικά την κατάκτηση εξέχουσας θέσης στην καταναλωτική κοινωνία. Ο Goodwin απέδειξε ότι η παρουσίαση της δημοφιλούς μουσικής είναι μια «οπτική εμπειρία». Στο τέλος της δεκαετίας του 1990 παρατηρήθηκε έκρηξη του ενδιαφέροντος για το μουσικό βίντεο, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη νέων μεθόδων για την ανάλυση και την ερμηνεία τους, ενώ η μελέτη τους σταδιακά αυτονομείται και ανεξαρτοποιείται από τον κινηματογράφο, την τηλεόραση και τη διαφήμιση (Κοκκίδου, 2019).

Ο Cook και η Vernallis προχώρησαν, μέχρι και σήμερα, σε καινοτόμες μελέτες και ανέδειξαν την εκφραστική ανεξαρτησία και την αυτόνομη ταυτότητα των μουσικών βίντεο. Ο Cook (1998) θεωρεί τις εικόνες, τους στίχους και τη μουσική ενός μουσικού βίντεο ως ανεξάρτητα μέσα, δηλαδή συστήματα ή γλώσσες, που συνδέονται στο πολυμεσικό βίντεο. Κάθε μέσο συμβάλλει στον οπτικοακουστικό λόγο, διατηρώντας παράλληλα την ανεξαρτησία του. Η Vernallis (2004) αναπτύσσει ένα θεωρητικό μοντέλο ανάλυσης, εξετάζοντας τις σχέσεις ανάμεσα στη μουσική, τους στίχους και τις εικόνες, με επίκεντρο τη μορφή-δομή του μουσικού βίντεο, χωρίς να δίνει έμφαση στις ιδεολογίες. Διαχωρίζει και αυτή το μουσικό βίντεο από την τηλεόραση, τον κινηματογράφο και τη φωτογραφία και, σε πρόσφατα άρθρα (2016) δηλώνει, ότι τα μουσικά βίντεο, απαλλαγμένα από τις παραδοσιακές απαιτήσεις της αφήγησης, επιτρέπουν το ελεύθερο παιχνίδι των σκέψεων και των επιθυμιών. Τέλος, τονίζει ότι οι δημιουργοί των μουσικών βίντεο,

θα πρέπει να επινοήσουν τρόπους για να κρατήσουν ζωντανό το ενδιαφέρον και την προσοχή των ακροατών-θεατών, αφού είναι κατασκευασμένα για επαναλαμβανόμενες παρακολουθήσεις (Κοκκίδου, 2019).

Στη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα το μουσικό βίντεο σίγουρα δεν είναι το ίδιο με αυτό της δεκαετίας του 1980. Πολλοί ερευνητές θεωρούν ήδη τις παλαιότερες τους έρευνες παρωχημένες. Οι πρόσφατες μελέτες εστιάζουν στην πολιτισμική και οικονομική σημασία των βίντεο και ερευνούν τους τρόπους με τους οποίους το βίντεο δίνει νόημα στο τραγούδι και στη δημοφιλή κουλτούρα. Για τους Reiss και Feineman (2000) τα μουσικά βίντεο αντικατοπτρίζουν τη δημοφιλή κουλτούρα και την επηρεάζουν, αλλά παρόλο που κάποια βίντεο διάσημων τραγουδιστών ξεπερνούν ακόμα και κινηματογραφικές παραγωγές, δεν θα πρέπει να εξετάζονται ως κινηματογραφικό, τηλεοπτικό ή μουσικό υποείδος, αλλά ως ανεξάρτητο οπτικοακουστικό μέσο (Κοκκίδου, 2019).

4.2. Μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής στο μάθημα της μουσικής

Δημοφιλής μουσική (popular music) είναι η μουσική που είναι διαφορετική από την παραδοσιακή, την κλασική και την έντεχνη και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τις διαδικασίες παραγωγής του κινηματογράφου, της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου και του βίντεο. Εμφανίστηκε στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα και συνδέθηκε με τα κοινωνικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα των βιομηχανικών και μεταβιομηχανικών κοινωνιών, όπου αναπτύχθηκε η μουσική βιομηχανία και η μαζική μουσική αγορά. Η δημοφιλής μουσική τράβηξε το ενδιαφέρον πολλών ακαδημαϊκών κλάδων, όπως της κοινωνιολογίας, της ανθρωπολογίας, της ιστορίας, του κινηματογράφου, των πολιτισμικών σπουδών, των μέσων μαζικής επικοινωνίας, της σημειωτικής κ.ά. Η μελέτη της σύγχρονης αγγλοαμερικάνικης, κυρίως, δημοφιλούς μουσικής έχει αναδείξει ποικίλα θέματα, όπως η παγκοσμιοποίηση, η δημιουργία μουσικών κοινοτήτων, η συγκρότηση έμφυλων-εθνικών εθνοτήτων, η σχέση των ανθρώπων με την τεχνολογία κ.ά. Η δημοφιλής μουσική είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τη γενικότερη έννοια της δημοφιλούς κουλτούρας (popular culture) και συχνά ταυτίζεται με τη μαζική μουσική, που είναι ένα μαζικό

εμπορευματοποιημένο προϊόν, που σαν στόχο έχει τον ιδεολογικό έλεγχο του κοινού (Λαλιώτη, 2016).

Η δημοφιλής μουσική προορίζεται για τη διασκέδαση και την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Είναι η μουσική του παρόντος, της επικαιρότητας και παρόλο που κάποια κομμάτια δημοφιλούς μουσικής μένουν στην ιστορία και χαρακτηρίζουν μια εποχή, τα περισσότερα δεν προορίζονται για να υπερβούν τον τόπο, το χρόνο και την συγκυρία (Bowman, 2004). Ο Frith (1987) σχετικά με τη διάκριση μεταξύ σοβαρής και δημοφιλούς μουσικής είπε ότι η σοβαρή μουσική είναι σημαντική, γιατί ξεπερνάει τις κοινωνικές δυνάμεις και θεωρεί τη δημοφιλή μουσική κατώτερη αισθητικά γιατί καθορίζεται από αυτές. Σύμφωνα με τον Middleton (1990) η δημοφιλής μουσική τελεί πάντα «εν ροή» και μέσα στο γενικότερο μουσικό πεδίο είναι πάντα ενεργή, βρίσκεται πάντα σε κίνηση. Για τον Bowman (2004) η δημοφιλής μουσική είναι δέσμια ενός πολιτισμού. Δεν είναι ποτέ ανεπηρέαστη και συνεχώς μετασχηματίζεται σύμφωνα με τα ευμετάβλητα κοινωνικά χαρακτηριστικά. Θεωρεί επίσης τη δημοφιλή μουσική νοηματικά πλούσια και όχι μόνο ένα προϊόν εμπορίου για όσους έρχονται σε επαφή μαζί της ως συμμετέχοντες και ακροατές (Bowman, 2004).

Οι σημερινοί εκπαιδευτικοί μουσικής πρέπει να συνειδητοποιήσουν τα πιθανά οφέλη των γνώσεων των μαθητών τους, που αποκτώνται μέσω της μάθησης εκτός του σχολείου, αντλώντας ειδικά από τις εμπειρίες τους στη δημοφιλή μουσική για να προωθήσουν την ανάπτυξη στοχαστικών ακροατών. Στο μάθημα της μουσικής, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν βίντεο και τραγούδια δημοφιλούς μουσικής για να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν νέες μορφές γραμματισμού (ψηφιακός, πολυτροπικός, κριτικός γραμματισμός) (McClain, 2016· Snell, 2008). Βεβαίως, η διδασκαλία της δημοφιλούς μουσικής στη σχολική τάξη είναι ένα ευαίσθητο ζήτημα και θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με προσοχή από τους εκπαιδευτικούς μουσικής. Η εμπιστοσύνη που θα αναπτυχθεί ανάμεσα στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς, η σύσταση των ομάδων στην τάξη και η αυθεντικότητα της προσέγγισης θα βοηθήσουν στην επιτυχία του εγχειρήματος. Την επιφυλακτικότητα των εκπαιδευτικών επιτείνει το ότι δεν έχουν καταρτιστεί επαγγελματικά για τη διδασκαλία της δημοφιλούς μουσικής, ότι δεν έχουν αναπτυχθεί μέθοδοι και εκπαιδευτικές στρατηγικές για τη διδασκαλία της στα προγράμματα σπουδών και το κυριότερο, ότι υπάρχει η προκατάληψη, από μεγάλο ποσοστό εκπαιδευτικών, ότι

δεν αξίζει να ενταχθεί η διδασκαλία της δημοφιλούς μουσικής στις σχολικές τάξεις (Davis, Blair, 2011).

Η DeNora (2000) εξέφρασε τον πολύ εύστοχο προβληματισμό ότι εάν η μουσική έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει τη συνθήκη των κοινωνικών παραγόντων, τότε ο έλεγχος της μουσικής, σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, είναι μια μορφή κοινωνικής δύναμης. Το μουσικό βίντεο συνενώνει τη δημοφιλή μουσική, την οπτική και ακουστική επικοινωνία και την αισθητική του σύγχρονου κόσμου. Για την ερμηνεία των μουσικών βίντεο απαιτείται η κατανόηση της δημοφιλούς μουσικής, αλλά και το μουσικό βίντεο εξελίχθηκε σε ένα απαραίτητο μέσο για την προώθηση της δημοφιλούς μουσικής και των καλλιτεχνών της και θεωρείται ως ένα «ανοιχτό οπτικοακουστικό υβριδικό κείμενο» της δημοφιλούς κουλτούρας (Κοκκίδου, 2019)

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διδάξουν στους μαθητές να προχωρούν σε κριτική ανάλυση των παραγόντων που καθορίζουν την παραγωγή και κατανάλωση των βίντεο δημοφιλούς μουσικής. Αν οι μαθητές μάθουν να ερμηνεύουν και να κατανοούν τα μηνύματα που προωθούν τα μουσικά βίντεο, θα μπορέσουν να προχωρήσουν σε συνειδητές επιλογές που θα επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους, τις ιδέες και τα πιστεύω τους, αλλά και να μεταφέρουν τη γνώση τους από την εμπειρία των βίντεο και σε άλλα πολυτροπικά κείμενα και προϊόντα των ΜΜΕ, ώστε να αποκωδικοποιήσουν τα κρυφά τους μηνύματα (Κοκκίδου, 2019· McClain, 2016). Με τον ίδιο τρόπο φυσικά, κάνοντας την κατάλληλη επιλογή μουσικών βίντεο δημοφιλούς μουσικής και πάντα κάτω από την κριτική σκέψη των μαθητών τους, που οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί τους τη δίδαξαν, θα μπορούν να προωθήσουν μηνύματα σχετικά με κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες και προβλήματα που απασχολούν τη σύγχρονη κοινωνία που ζούμε, κάνοντας το μάθημα της μουσικής όχι μόνο πολύ ευχάριστο και δημιουργικό, αλλά και πολύ χρήσιμο και διδακτικό.

5. Μεθοδολογία της έρευνας

5.1. Προβληματική της έρευνας

Η μετάβαση από την έντυπη μορφή επικοινωνίας, στην επικοινωνία μέσω της οθόνης είναι μια από τις κυριότερες αλλαγές του 20ου αιώνα. Ζούμε την εποχή των περισσότερων μέσων, που γεφυρώνουν τον χώρο και τον χρόνο και επιτρέπουν την πολιτισμική εγγύτητα. Πέρασαμε από τα μέσα, στα κοινωνικά δίκτυα (Manovich, 2008, σ. 33). Ο γραμματισμός της οθόνης (Screen literacy), που αφορά στις δεξιότητες που απαιτούνται για την κατανόηση των ηλεκτρονικών μορφών επικοινωνίας, αποτελεί μια ειδική κατηγορία γραμματισμού, που συνδυάζει στοιχεία και δεξιότητες από τον γραμματισμό των ΜΜΕ και τον οπτικό γραμματισμό (Welch, 1999· Webb et al., 2010).

Οι μαθητές παρακολουθούν με πάθος τις εξελίξεις της τεχνολογίας και τις οικειοποιούνται με μεγάλη ευκολία, σε αντίθεση με τους περισσότερους εκπαιδευτικούς που αδυνατούν να ακολουθήσουν στους ίδιους ρυθμούς, ενώ η μάθηση εξακολουθεί να περιορίζεται στα σχολικά εγχειρίδια και στην απομνημόνευση, ακολουθώντας τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας. Λίγοι είναι οι εκπαιδευτικοί που έχουν συνειδητοποιήσει ότι οι νέες τεχνολογίες δεν είναι απλά μέσα, τα οποία εμπλουτίζουν το παραδοσιακό πρόγραμμα σπουδών. Δεν είναι μόνο βοηθητικά εργαλεία, αλλά πρόκειται για έναν νέο τρόπο σκέψης και αντίληψης της διδασκαλίας-μάθησης (Κοκκίδου, 2015· 2019).

Στην Ελλάδα έχουν πραγματοποιηθεί ελάχιστες έρευνες σχετικά με την ένταξη και χρήση του μουσικού βίντεο στην εκπαίδευση. Συγκεκριμένα η Κουρκούλη (2017) εστίασε στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, μέσα από το μάθημα της μουσικής, στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και συγκεκριμένα, στη χρήση του μουσικού βίντεο ως χρήσιμο εργαλείο για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η Κουρκούλη αναφέρει ότι το μουσικό βίντεο, εγείροντας σημαντικά το ενδιαφέρον των μαθητών, διαφάνηκε ότι προσφέρεται ως μέσο για την ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Παράλληλα επιβεβαιώθηκε η διδαξιμότητα της κριτικής σκέψης

μέσα από το μάθημα της μουσικής, ακολουθώντας καινοτόμους τρόπους υλοποίησης, όπως είναι η σύνδεσή της με το μουσικό βίντεο.

Οι Κοκκίδου, Τσαλίκη και Αναστασιάδου (2017), παρουσίασαν τα ευρήματα μιας έρευνας δράσης, που βασίστηκε στο πρωτότυπο project *Φίλοι: Εγώ κι Εσύ Μαζί* των Αναστασιάδου και Τσαλίκη (2015) και η οποία διερεύνησε τις στάσεις και τις αντιλήψεις των μαθητών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με τη χρήση του μουσικού βίντεο στο μάθημα της μουσικής. Σύμφωνα με αυτά, οι μαθητές βρίσκουν ενδιαφέρουσα, ευχάριστη και πρωτότυπη τη χρήση του μουσικού βίντεο στο μάθημα της μουσικής, ωστόσο δεν το αντιλαμβάνονται ως μέσο ανάπτυξης μουσικών γνώσεων και δεξιοτήτων. Το επιλέγουν και το προτιμούν, ως μέσο, για μουσική ακρόαση στην καθημερινότητά τους, ενώ η χρήση του αυξάνει το ενδιαφέρον τους για το μάθημα.

Ο Κοσμίδης (2021) διερεύνησε τις αντιλήψεις και τις στάσεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με τη χρήση του βίντεο δημοφιλούς μουσικής ως μέσο διδασκαλίας-μάθησης, με εστίαση στο επίπεδο που καλύπτονται οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών από τα βίντεο δημοφιλούς μουσικής. Επιπλέον εξέτασε με ποιον τρόπο το πρόγραμμα σπουδών «NEO ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα)-Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» προτείνει τα μουσικά βίντεο δημοφιλούς μουσικής ως εργαλείο για την υλοποίηση των στόχων του. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας και χρησιμοποιώντας ημιδομημένες συνεντεύξεις και αποδόμηση του μουσικού προγράμματος σπουδών, ο Κοσμίδης διαπίστωσε ότι οι εκπαιδευτικοί μουσικής δεν είναι ακόμα εξοικειωμένοι με τη χρήση των μουσικών βίντεο και τα χρησιμοποιούν κυρίως για την επίτευξη εξωμουσικών στόχων. Οι περισσότεροι παρουσιάστηκαν αρκετά επιφυλακτικοί σχετικά με την επιλογή των μουσικών βίντεο που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μια τάξη, ενώ έκριναν ως ακατάλληλα τα βίντεο με υβριστικό περιεχόμενο, με εικόνες βίας, χυδαιότητας και ρατσισμού. Σε γενικές όμως γραμμές διαπιστώθηκε μια θετική τάση σχετικά με την περίπτωση ένταξης των βίντεο δημοφιλούς μουσικής στο πρόγραμμα σπουδών.

Σε αυτό το πλαίσιο, εντοπίστηκε η ανάγκη της διερεύνησης της ένταξης των μουσικών βίντεο δημοφιλούς μουσικής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, καθώς δεν έχουν πραγματοποιηθεί ανάλογες έρευνες στην Ελλάδα. Ειδικότερα, η έρευνα εστίασε στο ζήτημα της κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των μαθητών μέσα από την εξοικείωση, ανάλυση και

ερμηνεία του μουσικού βίντεο του τραγουδιού «Are you lost in the world like me?»⁴, του πρώτου single του «These Systems Are Failing», δίσκου του Moby and The Void Pacific Choir στο πεδίο της Electronic Dance Music (EDM), που γράφτηκε από τον ίδιο τον Moby και έχει έντονα πολιτικό χαρακτήρα, ενώ τη δημιουργία του βίντεο (animation) ανέλαβε ο Steve Cutts. Ο Moby και οι Void Pacific Choir σχολίασαν την ονομασία τους, αναφέροντας ότι όταν ο κόσμος αναφέρεται σε ένα «κενό» (void) συνήθως εννοούν ένα μεγάλο σκοτεινό πράγμα, που αν κοιτάξεις μέσα του πολλή ώρα, νιώθεις ότι σε κοιτάει και αυτό. Οι ίδιοι όμως αναφέρουν ότι μιλάνε για ένα «ειρηνικό κενό» (pacific void), για ένα θετικό κενό (Κοκκίδου, 2019).

5.2. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσει τα επίπεδα ευαισθητοποίησης των μαθητών σε σχέση με κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες, μέσα από την ανάλυση και ερμηνεία βίντεο δημοφιλούς μουσικής.

Ενδεικτικά, οι αξίες που συζητήθηκαν κατά τη διάρκεια του project ήταν: η ελευθερία, η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ισότητα των δύο φύλων, η αλληλεγγύη, ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, η οικολογική συνείδηση, η προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και πόσο ενημερωμένοι και ευαισθητοποιημένοι είναι σε σχέση με τα σημαντικά κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα της σύγχρονης εποχής, όπως η αποξένωση, ο ρατσισμός, η εξάρτηση από την τεχνολογία, ο καταναλωτισμός και η καταστροφή του περιβάλλοντος.

Τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώθηκαν ως εξής:

- α) Μέσα από ποιες εμπειρίες-διαδικασίες μπορούν οι μαθητές να αποκτήσουν επίγνωση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών, στο μάθημα της μουσικής;
- β) Ποια μπορεί να είναι η συνεισφορά του μουσικού βίντεο στην ευαισθητοποίηση των μαθητών πάνω σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα; (προοπτικές και εμπόδια)

---

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=VASywEuqFd8>

- γ) Με ποιους τρόπους η χρήση του μουσικού βίντεο μπορεί να προσφέρει στους μαθητές αυθεντικές εμπειρίες μάθησης και σύνδεση με την πραγματική ζωή.

Η εκπαιδευτική παρέμβαση πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2020-2021 από τον Φεβρουάριο του 2021 μέχρι τον Μάιο του ίδιου έτους. Σχεδιάστηκε να έχει διάρκεια οκτώ (8) διδακτικές ώρες, δηλαδή οκτώ εβδομάδες, καθώς το μάθημα της μουσικής είναι μονόωρο στο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα του Γυμνασίου. Η έξαρση των κρουσμάτων του κορονοϊού (covid-19) οδήγησε στο κλείσιμο των σχολείων και στη συνέχιση των μαθημάτων μέσω διαδικτυακών τηλεδιασκέψεων (webex). Εξαιτίας αυτής της εναλλαγής από δια ζώσης σε εξ αποστάσεως εκπαίδευση και το αντίθετο, η παρέμβαση ολοκληρώθηκε σε δέκα (10) διδακτικές ώρες. Τα δύο πρώτα μαθήματα πραγματοποιήθηκαν στην τάξη, δια ζώσης, ενώ τα επτά επόμενα έγιναν διαδικτυακά, μέσω του συστήματος τηλεδιάσκεψης webex, δηλαδή σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και μέσω της ψηφιακής πλατφόρμας e-class, ασύγχρονα. Το τελευταίο μάθημα πραγματοποιήθηκε στην σχολική αίθουσα μουσικής, δια ζώσης.

5.3. Δείγμα της έρευνας και μεθοδολογικά εργαλεία συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων

Η παρούσα έρευνα είναι ποιοτική και αφορά σε μία διδακτική παρέμβαση που έχει τα χαρακτηριστικά της έρευνας δράσης. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν τριάντα έξι (36) μαθητές δύο τμημάτων της Β΄τάξης ημερήσιου Γυμνασίου, που βρίσκεται σε δυτικό προάστιο της πόλης της Θεσσαλονίκης. Το τμήμα Α αποτελείται από είκοσι (20) μαθητές, δέκα (10) αγόρια και δέκα (10) κορίτσια, από τα οποία το ένα είναι αλβανικής καταγωγής. Το τμήμα Β, αποτελείται από δεκαέξι (16) μαθητές, έξι (6) αγόρια και δέκα (10) κορίτσια, από τα οποία δύο (2) έχουν καταγωγή από τη Βουλγαρία και τρία (3) από την Αλβανία. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι εκτός από μία μαθήτριά του Α τμήματος που έχει παρακολουθήσει ιδιαίτερα μαθήματα κιθάρας για δύο περίπου έτη, κανένας άλλος μαθητής/τρια δεν έχει λάβει μουσική μόρφωση σε κάποιο ωδείο ή με ιδιαίτερα μαθήματα. Η μόνη μουσική εμπειρία ορισμένων μαθητών στο σχολείο, εκτός από το μάθημα της μουσικής, είναι η συμμετοχή τους στις σχολικές εκδηλώσεις με τη χορωδία του Γυμνασίου.

Για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν τα εξής μεθοδολογικά εργαλεία:

1) Συμμετοχική παρατήρηση (ημερολόγιο από την εκπαιδευτικό-ερευνήτρια).

Η ερευνήτρια-εκπαιδευτικός ακολούθησε τη μέθοδο της συμμετοχικής παρατήρησης, δηλαδή την τήρηση ημερολογίου από το πρώτο μάθημα της παρέμβασης, που περιλαμβάνει σημειώσεις με χαρακτήρα α) περιγραφικό, δηλαδή περιγράφουν αναλυτικά τους συμμετέχοντες, τις αντιδράσεις και τις πράξεις τους, β) μεθοδολογικές, που περιγράφουν τις δυσκολίες και τα προβλήματα που ανακύπτουν στη διάρκεια της έρευνας και γ) θεωρητικές-ερμηνευτικές, που επιχειρούν να ερμηνεύσουν τις συμπεριφορές των μαθητών σε σχέση με τις συνθήκες και τα απρόοπτα της έρευνας (Σπανακά, 2008).

2) Ερωτηματολόγια στην αρχή και στο τέλος της παρέμβασης (pre-test, post-test), με κλειστές και ανοιχτές ερωτήσεις.

Το ερωτηματολόγιο είναι ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για τη συλλογή δεδομένων και πληροφοριών. Είναι ένα έντυπο που απευθύνεται ομοιόμορφα στους συμμετέχοντες μιας έρευνας και στο οποίο σημειώνονται οι απαντήσεις του κάθε ερωτώμενου, με σκοπό να συγκεντρωθούν οι απαιτούμενες πληροφορίες για ένα ζήτημα (Τουρλιώτη, 2015). Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου ζητούν μια μονολεκτική συνήθως, απάντηση και δεν αφήνουν μεγάλα περιθώρια ελευθερίας στον ερωτώμενο, ενώ οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου αφήνουν πλήρη ελευθερία στον ερωτώμενο να εκφράσει τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις προτιμήσεις του⁵.

Στους μαθητές των δύο τμημάτων δόθηκαν τα ίδια ερωτηματολόγια στο πρώτο μάθημα και στο τελευταίο (pre-test, post-test) που συμπληρώθηκαν στη σχολική τάξη, δια ζώσης. Η μέθοδος αυτή μας βοηθάει, συγκρίνοντας τα δύο ερωτηματολόγια, να καταλήξουμε στο αν η εκπαιδευτική παρέμβαση είχε κάποιο αποτέλεσμα στους μαθητές και σε ποιο βαθμό. Τα ερωτηματολόγια περιλάμβαναν δύο ομάδες ερωτήσεων. Στην πρώτη ομάδα τα παιδιά καλούνταν να απαντήσουν σε δέκα (10) ερωτήσεις που αφορούσαν στο μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής γενικότερα (οι δύο πρώτες) και στο μουσικό βίντεο

---

⁵ <http://skillsacademic.weebly.com/epsilon943deltaeta-kappaalphaiota-tau973piomicroniota-epsilon942sigmaepsilonomega.html>

που παρακολούθησαν (οι οκτώ επόμενες). Στη δεύτερη ομάδα ερωτήσεων τα παιδιά καλούνταν να απαντήσουν σε τέσσερις ερωτήσεις, που αφορούσαν στα σημαντικότερα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στη σύγχρονη εποχή και στους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε, πρώτον, η μουσική να βοηθήσει στην επίλυσή τους και, δεύτερον, με ποιες ενέργειες θα μπορούσαν οι ίδιοι οι μαθητές να τα αντιμετωπίσουν (βλ. Παράρτημα 1).

3) Άτυπες ομαδικές συζητήσεις.

Η συζήτηση μέσα στην τάξη, βασισμένη στη μεθοδολογία της εστιασμένης συζήτησης σε ομάδες, προκαλεί μεγάλο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια και αυτό σχετίζεται με το γεγονός ότι οι απόψεις που καταγράφονται σε μια τέτοια ομάδα-στην περίπτωση αυτή είναι οι μαθητές που φοιτούν στο ίδιο τμήμα-προέρχονται από την αλληλεπίδραση των ομάδων σε τοπικό επίπεδο. Μέσα από τη συζήτηση ο ερευνητής προσπαθεί να καταγράψει τις αντιλήψεις, τις εμπειρίες αλλά και τον τρόπο που βιώνουν το συγκεκριμένο θέμα τα άτομα της συγκεκριμένης ομάδας. Ο ερευνητής θα πρέπει να διαθέτει την ικανότητα να ελέγχει τις πιθανές εντάσεις που μπορεί να προκύψουν από τις διαφορετικές απόψεις, δημιουργώντας ένα υποστηρικτικό κλίμα ώστε να μπορεί ο καθένας να εκφράσει ελεύθερα τις απόψεις του. Η δυναμική της ομάδας μπορεί να ενθαρρύνει τα μέλη της να εκφράσουν απόψεις και να εκδηλώσουν συμπεριφορές που δεν θα αποκάλυπταν σε ατομικό επίπεδο (Κορρές, 2015).

Οι απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές και οι απόψεις που εξέφρασαν πάνω στα θέματα και τους προβληματισμούς που προέκυψαν από την ανάλυση του μουσικού βίντεο, καταγράφηκαν από την εκπαιδευτικό στο ημερολόγιο παρατήρησης και χρησιμοποιήθηκαν ως ερευνητικά δεδομένα στη διεξαγωγή συμπερασμάτων.

4) Ατομικές ή ομαδικές γραπτές εργασίες ανάλυσης και ερμηνείας του μουσικού βίντεο.

Στα πλαίσια της ανάλυσης και ερμηνείας του μουσικού βίντεο, ανατέθηκε στα παιδιά από την εκπαιδευτικό μια εργασία με κώδικες (Κοκκίδου, 2019), αφού πρώτα ενημερώθηκαν σε γενικές γραμμές για τον τρόπο που αναλύουμε ένα πολυτροπικό κείμενο. Για την κατάθεση των ομαδικών ή ατομικών εργασιών των μαθητών χρησιμοποιήθηκε η σύγχρονη ηλεκτρονική πλατφόρμα e-class, που παρέχει χρήσιμα εργαλεία ασύγχρονης εκπαίδευσης στους εγγεγραμμένους μαθητές. Το υποσύστημα

«Εργασίες» είναι ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο που επιτρέπει την ηλεκτρονική διαχείριση, υποβολή και βαθμολόγηση των εργασιών των μαθητών. Παρέχει τη δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να ανεβάσουν ηλεκτρονικά τις εργασίες τους και στη συνέχεια, αφού βαθμολογηθούν, να δουν το βαθμό τους και τα σχόλια του εκπαιδευτή. Εγκαταστάθηκε στην αρχή της τηλεκπαίδευσης και καθιερώθηκε σαν βοηθητικό εργαλείο και στη διάρκεια της δια ζώσης εκπαίδευσης.

5) One minute book (σε κάποια μαθήματα), (βλ.Παράρτημα 3).

Το one minute book (βλ.Cojocariu & Butnaru, 2014) είναι ένα εργαλείο με ερωτήσεις, οι οποίες απαιτούν μια σύντομη χρονικά απάντηση, λίγων λεπτών. Αποτελούν μια σύνοψη των μαθημάτων και βοηθούν στην καταγραφή της γενικότερης στάσης των μαθητών ως προς αυτό που θεωρούν την πιο σημαντική γνώση που κατέκτησαν από το μάθημα, ή στην περίπτωση μας, από τη διδακτική παρέμβαση. Το one minute book στη συγκεκριμένη παρέμβαση απαντήθηκε ηλεκτρονικά, στην πλατφόρμα του e-class.

Η αναλυτική διαδικασία βασίστηκε στη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης (Braun & Clarke, 2006). Χρησιμοποιήθηκε πρωτογενής και επικεντρωμένη τεχνική κωδικοποίησης, η οποία προέκυψε από διεξοδική εξέταση και επανεξέταση του υλικού (των σημειώσεων της παρατήρησης, των απαντήσεων των μαθητών κ.ο.κ.). Στο πρωτογενές στάδιο επισημάνθηκε χρωματικά στο πρωτογενές υλικό (π.χ., τα λόγια των μαθητών) τα σημεία που σχετίζονταν με τα ερευνητικά ερωτήματα. Ακολούθησε η ομαδοποίηση σε συγκεκριμένες θεματικές κατηγορίες, με τη μέθοδο της επικεντρωμένης κωδικοποίησης (Tracy, 2013) και την προσέγγιση της επαγωγικής κατασκευής κατηγοριών η οποία, σύμφωνα με τους Braun και Clarke (2006), σημαίνει ότι τα θέματα που εντοπίζονται συνδέονται στενά με τα ίδια τα δεδομένα (σελ. 12). Μία διαδικασία «αποκρυστάλλωσης» (Ellingson, 2009) χρησιμοποιήθηκε για να ενώσει τα δεδομένα από όλα τα εργαλεία σε ένα συνεκτικό σώμα ανάλυσης.

5.4. Η επιλογή του μουσικού βίντεο

Η επιλογή ενός μουσικού βίντεο για προβολή, μελέτη και έρευνα μέσα στη σχολική τάξη απαιτεί μεγάλη προσοχή από τον διδάσκοντα. Αρχικά, ο εκπαιδευτικός της μουσικής θα πρέπει να λάβει υπόψη του τις μουσικές προτιμήσεις των μαθητών του. Όσο ελκυστική και αν είναι η μουσική ενός τραγουδιού, επειδή στο μουσικό βίντεο η μουσική συνοδεύεται από την εικόνα, θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να αξιολογήσει τις σκηνές του βίντεο, ώστε να μην περιέχουν βία, χυδαιότητα, άσεμνη φρασεολογία, σεξισμό, ρατσισμό και γενικότερα ακατάλληλο, για ανήλικους μαθητές, περιεχόμενο. Πολύ σημαντικό είναι επίσης να κατανοήσουν τα παιδιά το παιχνίδι του κέρδους που κρύβεται πίσω από την παραγωγή και προώθηση των μουσικών βίντεο και να αναπτύξουν κριτική σκέψη και στάση απέναντι στις παγίδες που πιθανόν να υποκρύπτονται πίσω από την ακρόαση-θέση ενός μουσικού βίντεο (Κοκκίδου, 2015· 2019). Αν οι μαθητές καταλάβουν με ποιον τρόπο μπορούν να εντοπίζουν, να ερμηνεύουν και να κατανοούν τα μηνύματα των μουσικών βίντεο, θα μπορέσουν να αξιοποιήσουν αυτή τη γνώση «για να αποκωδικοποιήσουν τα κρυφά μηνύματα και άλλων πολυτροπικών κειμένων και προϊόντων των ΜΜΕ που χρησιμοποιούν στην καθημερινότητά τους» (Κοκκίδου, 2019, σ. 495).

Στην επιλογή και αξιολόγηση του μουσικού βίντεο ο εκπαιδευτικός πρέπει προσμετρήσει τα χαρακτηριστικά των μαθητών, δηλαδή την ηλικία, το φύλο, την εθνικότητα, τη γλώσσα κ.λ.π., καθώς και το περιεχόμενο του μουσικού βίντεο, δηλαδή την καταλληλότητά του και κατά πόσο επιτελεί τον διδακτικό σκοπό για τον οποίο επιλέχθηκε. Μουσικά βίντεο με προσβλητικό περιεχόμενο ως προς τα παιδιά, τους νέους της εποχής, τις γυναίκες, κάποιες μειονότητες, δεν θα πρέπει να επιλέγονται από τον εκπαιδευτικό, διότι οι μαθητές μπορεί να προέρχονται από οικογένειες με διαφορετικές κουλτούρες, με διαφορετικά πιστεύω και αντιλήψεις και να έχουν διαφορετικές αξίες. Η εκπαιδευτική διαδικασία θα πρέπει «να προάγει τη μάθηση και όχι να την εμποδίζει» και ο εκπαιδευτικός έχει πλέον στη διάθεσή του πάρα πολλές επιλογές μουσικών βίντεο, ώστε να καταλήξει στην καλύτερη, ανάλογα με τους παραπάνω παράγοντες (Berk, 2009).

Για το σκοπό της παρούσας έρευνας επιλέχθηκε το μουσικό βίντεο «Are you lost in the world like me?» του illustrator καλλιτέχνη Steve Cutts για το ομότιτλο τραγούδι του Moby and the Void Pacific Choir, από το άλμπουμ *These systems are falling*, που κυκλοφόρησε τον

Σεπτέμβριο του 2016. Πρόκειται για ένα animation, εννοιολογικό και αφηγηματικό βίντεο, για το οποίο ο Steve Cutts δήλωσε ότι αναφέρεται στην «αυξανόμενη εξάρτηση από την τεχνολογία, στα κενά στη σημερινή ανθρώπινη αλληλεπίδραση, εστιάζοντας στον τρόπο με τον οποίο η τεχνολογία αλλάζει τον άνθρωπο και τον αναισθητοποιεί» (Κοκκίδου, 2019, σ. 568).

Το βίντεο «Are you lost in the world like me?» επιλέχθηκε λόγω του πλούτου των κοινωνικών και περιβαλλοντικών μηνυμάτων από τα οποία κατακλύζεται. Σαν βίντεο κινουμένων σχεδίων (animation) συγκεντρώνει με την πρώτη ματιά την προσοχή και το ενδιαφέρον των εφήβων. Παρουσιάζει την εικόνα μιας κοινωνίας εγκλωβισμένης και εθισμένης στην ανεξέλεγκτη χρήση της τεχνολογίας. Οι εικόνες της βίας, της αποξένωσης, της μοναξιάς και της εξάρτησης από το κινητό τηλέφωνο περιγράφουν την κατάσταση της σύγχρονης κοινωνίας. Η περιβαλλοντική καταστροφή από τα απόβλητα των συσκευών της τεχνολογίας, η ρύπανση της ατμόσφαιρας στις μεγαλουπόλεις, η σφαγή των ζώων για ανθρώπινη κατανάλωση, είναι ορισμένα από τα περιβαλλοντικά προβλήματα που θίγονται στο βίντεο και προσφέρονται για προβληματισμό και ευαισθητοποίηση των μαθητών.

5.5. Δεοντολογία της έρευνας

Σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας, οι μαθητές που συμμετείχαν στην εκπαιδευτική παρέμβαση ενημερώθηκαν για το εγχείρημα από την εκπαιδευτικό-ερευνήτρια η οποία τους εξήγησε αναλυτικά το θέμα, τον σκοπό και τον τρόπο σύμφωνα με τον οποίο θα πραγματοποιηθεί η εκπαιδευτική παρέμβαση. Παράλληλα μοιράστηκαν υπεύθυνες δηλώσεις με τις οποίες ζητήθηκε η ενυπόγραφη συναίνεση του γονέα ή του νόμιμου κηδεμόνα.

Η εκπαιδευτική παρέμβαση, όπως και η έρευνα, με μαθητές, θέτει ιδιαίτερα ζητήματα δεοντολογίας ως προς την ατομική συναίνεση. Αν η συμμετοχή των παιδιών είναι ομαδική, όπως συμβαίνει σε μια σχολική τάξη, θα πρέπει να εξασφαλιστεί η ατομική συναίνεση του κάθε παιδιού, και όχι μόνο της ομάδας, διότι τα μέλη της ομάδας μπορεί να θεωρηθεί ότι πείστηκαν να συμμετέχουν λόγω του γενικού κλίματος συναίνεσης. Ως προς τα αποτελέσματα, οι εκπαιδευτικοί που πραγματοποιούν την εκπαιδευτική παρέμβαση, δεν θα πρέπει να αυτοπροβάλλονται στη

διεξαγωγή των συμπερασμάτων, να κάνουν διαγνώσεις ή να παρέχουν συμβουλές και σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να κοινοποιούν οποιαδήποτε πληροφορία που τους έδωσε κάποιος μαθητής εμπιστευτικά. Τέλος όλοι οι συμμετέχοντες έχουν το δικαίωμα να λάβουν γνώση για τα αποτελέσματα της διδακτικής παρέμβασης στην οποία συμμετείχαν⁶.

Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω κανόνες δεοντολογίας, τα παιδιά ρωτήθηκαν και ατομικά για τη συμμετοχή τους από την εκπαιδευτικό-ερευνήτρια, αλλά και κατά τη διάρκεια της διδακτικής παρέμβασης, κανένας μαθητής/τρια δεν πείστηκε να συμμετέχει ενεργά και αυτό αποδεικνύεται από το ότι σε αρκετά μαθήματα δεν συμμετείχαν όλοι οι μαθητές στις συζητήσεις, ιδιαίτερα στα μαθήματα μέσω τηλεδιάσκεψης, καθώς και δεν παρέδωσαν όλα τα παιδιά τις εργασίες που τους ανατέθηκαν, χωρίς να έχουν κάποια συνέπεια ή να τους γίνει καμία επίπληξη. Απεναντίας, ορισμένες από τις ομαδικές εργασίες που ανατέθηκαν στις ομάδες της τάξης, μετατράπηκαν σε ατομικές, λόγω μειωμένης συμμετοχής των μελών της ομάδας.

5.6. Περιγραφή μαθημάτων

Στο **πρώτο μάθημα** που πραγματοποιήθηκε, στο Α και στο Β τμήμα, διά ζώσης, ως εκπαιδευτικός-ερευνήτρια στο μάθημα της μουσικής, ενημέρωσα αναλυτικά τους μαθητές, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, για το project πάνω στο οποίο θα εργαστούμε. Στη συνέχεια ήρθαν για πρώτη φορά σε επαφή με το μουσικό βίντεο στην αίθουσα μουσικής (1η προβολή). Τους μοίρασα τα ερωτηματολόγια (pre-test) που αποτελούνταν από δεκατέσσερις συνολικά ερωτήσεις. Και τα δύο τμήματα ζήτησαν διευκρινιστικές οδηγίες και δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν την απάντηση σε κάποιες ερωτήσεις. Κανένα τμήμα δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

6

http://www.primedu.uoa.gr/fileadmin/primedu.uoa.gr/uploads/Pdfs/Grammateia/TELIKO_Kanones_deontologias_gia_tin_ekpaideytiki_ereyna_me_paidia.pdf

Οι ερωτήσεις που κλήθηκαν να απαντήσουν τα παιδιά ήταν οι εξής:

Α ομάδα ερωτήσεων: 1) Τι είναι το μουσικό βίντεο της δημοφιλούς μουσικής; 2) Τι επιπλέον πιστεύεις ότι προσθέτει ένα μουσικό βίντεο στο τραγούδι; 3) Γιατί είναι τόσο διαδεδομένο το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής; 4) Γνωρίζεις ποιος είναι ο τραγουδιστής του μουσικού βίντεο που παρακολούθησες; Αν ναι, ποιος είναι και από πού τον γνωρίζεις; 5) Γνωρίζεις ποιος είναι ο δημιουργός του μουσικού βίντεο που παρακολούθησες; Αν ναι, ποιος είναι και από πού τον γνωρίζεις; 6) Μοιάζει το μουσικό βίντεο που παρακολούθησες με τα άλλα βίντεο που έχεις δει; Ναι ή όχι και γιατί; 7) Μπορείς να γράψεις με μια φράση το θέμα του μουσικού βίντεο που παρακολούθησες; 8) Ταιριάζουν οι εικόνες-σκηνές του μουσικού βίντεο με τους στίχους του τραγουδιού; Ναι ή όχι και σε ποιο βαθμό; 9) Θα προτιμούσες να ξανακούσεις το τραγούδι χωρίς να βλέπεις συγχρόνως το βίντεο; Ναι ή όχι και γιατί; 10) Ποιος ήρωας του μουσικού βίντεο σου έκανε εντύπωση περισσότερο και γιατί;

Β ομάδα ερωτήσεων: 1) Ποια θεωρείς τα πιο σημαντικά κοινωνικά προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας; 2) Ποια θεωρείς τα πιο σημαντικά οικολογικά-περιβαλλοντικά προβλήματα της σύγχρονης εποχής; 3) Πιστεύεις ότι μπορεί η μουσική να βοηθήσει στην επίλυση κοινωνικών-περιβαλλοντικών προβλημάτων; Αν ναι, με ποιον τρόπο; 4) Αν είχες τη δύναμη ως μαθητής, τι θα έκανες για να λύσεις τέτοια προβλήματα; (βλ. Παράρτημα 1)

Στο **δεύτερο μάθημα**, που πραγματοποιήθηκε και στο Α και στο Β τμήμα, διά ζώσης, είδαμε πάλι το μουσικό βίντεο (2η προβολή) στην αίθουσα μουσικής. Τους μοίρασα τους στίχους του τραγουδιού στα αγγλικά και τη μετάφραση στα ελληνικά και το τραγουδήσαμε. Προσπάθησαν να το ερμηνεύσουν σωστά. Κάναμε μια σύντομη ανάλυση των στίχων και συζητήσαμε αν ταιριάζουν οι στίχοι με τις εικόνες (ήταν και ερώτηση στο ερωτηματολόγιο). Τους μοίρασα τα ερωτηματολόγια για να τα συμπληρώσουν όσοι δεν πρόλαβαν στο πρώτο μάθημα και σε μία μαθήτριά που απουσίαζε στο προηγούμενο μάθημα. Συζητήσαμε για τη δομή του τραγουδιού και κάναμε μια μικρή αναφορά στα κοινωνικά και περιβαλλοντικά μηνύματα που προωθεί το μουσικό βίντεο με την «πρώτη ματιά».

Το **τρίτο μάθημα** πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά, εξ αποστάσεως, μέσω τηλεδιάσκεψης (webex). Παρακολούθησαμε πάλι το μουσικό βίντεο μέσα από την οθόνη πλέον του υπολογιστή ή του τάμπλετ ή του κινητού τηλεφώνου τους. Συζητήσαμε για το είδος της μουσικής που ανήκει το τραγούδι (EDM, ηλεκτρονική χορευτική μουσική), τα εικονικά όργανα που χρησιμοποιήθηκαν,

τις φωνές του Moby και της χορωδίας (σε ποια σημεία μπαίνει η χορωδία). Επίσης αν το τραγούδι έχει κορύφωση μουσικά, αν χρησιμοποιούνται μουσικά εφέ, φίλτρα, αλλαγές ως προς την ένταση, το tempo κ.λπ. Είδαμε το βίντεο *Man* του Steve Cutts και διαβάσαμε το βιογραφικό του, καθώς και για τις δουλειές που έχει κάνει. Το ίδιο και για τον Moby. Είδαμε μουσικά βίντεο από άλλα τραγούδια του, για να μάθουν τα παιδιά λίγα πράγματα για τους δημιουργούς, τις ευαισθησίες τους, τα πιστεύω τους και τους προβληματισμούς τους. Τους πρότεινα να βρουν κι άλλες πληροφορίες σχετικά με τους δημιουργούς (προαιρετικά). Και στα δύο τμήματα άρεσε η δουλειά του Steve Cutts, η ευαισθησία που έχει με τα ζώα και η ξεκάθαρη τοποθέτησή του ενάντια στην εκμετάλλευσή τους από τον άνθρωπο. Τα παιδιά παρομοίασαν τον Moby με τον μικρούλη πρωταγωνιστή του μουσικού βίντεο που μελετάμε.

Το **τέταρτο μάθημα** πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά, με τηλεδιάσκεψη (webex). Κάποιοι μαθητές στο Β τμήμα ανταποκρίθηκαν στην προτροπή μου και βρήκαν πληροφορίες για τον Moby και για τον Steve Cutts, και τις παρουσίασαν στους υπόλοιπους. Συζητήθηκε το κοινό μοτίβο στα τραγούδια του Moby, αλλά και στις δουλειές του Steve Cutts, που είναι οι ανησυχίες τους για τα πολιτικά και περιβαλλοντικά αδιέξοδα του σημερινού κόσμου και το κατά πόσο αυτά αγγίζουν και τους σημερινούς νέους. Και στα δύο τμήματα ξεκινήσαμε να χωρίζουμε το μουσικό βίντεο σε «σκηνές-πλάνα», παγώνοντας την προβολή σε κάθε αλλαγή σκηνής, προσπαθώντας να δώσουμε έναν τίτλο χαρακτηριστικό για κάθε σκηνή.

Το **πέμπτο μάθημα** πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά, με τηλεδιάσκεψη (webex). Και στα δύο τμήματα συνεχίσαμε να χωρίζουμε το μουσικό βίντεο σε σκηνές και να δίνουμε χαρακτηριστικούς τίτλους σε κάθε σκηνή, διαδικασία που μας πήρε αρκετό χρόνο, γιατί παράλληλα συζητούσαμε σχετικά με τον τίτλο, πόσο δυνατή είναι η κάθε σκηνή και τι είναι αυτό που βοηθάει να κάνει την κάθε σκηνή ξεχωριστή και να ευαισθητοποιήσει τους θεατές με γνώμονα τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες. Στο Α' τμήμα χώρισα τους μαθητές σε πέντε (5) ομάδες τεσσάρων (4) ατόμων, με σκοπό να αναλύσουν τους πολυτροπικούς κώδικες του μουσικού βίντεο.

Στο **έκτο μάθημα**, στο Α τμήμα ανέθεσα σε κάθε ομάδα από δύο κώδικες για πολυτροπική ανάλυση. Εξήγησα τι είναι κώδικας γενικώς και τι θα πρέπει να παρατηρήσουν και να σημειώσουν και τους ανέθεσα να το στείλουν στην πλατφόρμα e-class, στην ηλεκτρονική τάξη της μουσικής. Ανέβασα στο e-class ένα αρχείο με τις ομάδες εργασίας και τις «σκηνές-πλάνα» που χωρίσαμε στα προηγούμενα μαθήματα, ώστε να διευκολυνθούν στην αναφορά τους στους κώδικες σε κάθε

σκηνή. Στο Β' τμήμα χώρισα τους μαθητές σε πέντε (5) ομάδες εργασίας, τριών (3) ατόμων οι τέσσερις και τεσσάρων (4) ατόμων η πέμπτη, ώστε να αναλύσουν τους κώδικες του μουσικού βίντεο.

Στο **έβδομο, όγδοο και ένατο μάθημα** στο Α και στο Β τμήμα οι ομάδες παρουσίασαν τις εργασίες με τους κώδικες, πάνω στους οποίους είχαν εργαστεί ομαδικά ή ατομικά. Ακολούθησε συζήτηση και σχόλια σχετικά με την παρουσίαση. Η συζήτηση επικεντρώθηκε στα κοινωνικά και περιβαλλοντικά μηνύματα που θίγει το μουσικό βίντεο και στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες που προωθεί. Αναφερθήκαμε ξανά στη σχέση των στίχων του τραγουδιού με τις εικόνες-σκηνές του βίντεο και στο κατά πόσο ταιριάζουν οι στίχοι με τις αντίστοιχες εικόνες. Καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι οι εικόνες δεν ταιριάζουν απόλυτα με τους στίχους, αλλά αποτελούν τη δημιουργική ερμηνεία του Steve Cutts και την απάντησή του στις ερωτήσεις που θέτουν οι στίχοι. Τους ανέθεσα να συμπληρώσουν το *one minute book* στην ηλεκτρονική τάξη της μουσικής, στο e-class (βλ. Παράρτημα 3).

Το **δέκατο** και τελευταίο **μάθημα** πραγματοποιήθηκε διά ζώσης. Και στα δύο τμήματα έγινε συζήτηση για την εμπειρία τους στην έρευνα, για τη συνεργασία των ομάδων, για τα όσα έμαθαν μέσα από αυτή τη διαδικασία διδασκαλίας-μάθησης και αναφερθήκαμε στα *one minute book* που συμπλήρωσαν κάποιοι μαθητές του Α και του Β τμήματος. Πραγματοποιήθηκε εκτενής αναφορά στο αν τελικά το μουσικό βίντεο κατάφερε να πετύχει το σκοπό του, την προώθηση δηλαδή των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών και σε ποιο βαθμό και προχωρήσαμε σε σύγκριση σχετικά με το ποιες (κοινωνικές ή περιβαλλοντικές) αξίες κατάφερε να προωθήσει πιο έντονα. Και τα δύο τμήματα κλήθηκαν να απαντήσουν στο ίδιο ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν στο πρώτο μάθημα της διδακτικής παρέμβασης και να αξιολογήσουν την προσπάθειά τους.

6. Αποτελέσματα της έρευνας

6.1. Εμπειρίες, γνώσεις και απόψεις των μαθητών για το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής

Τα δεδομένα για τις εμπειρίες, τις γνώσεις και τις απόψεις των μαθητών για το βίντεο δημοφιλούς μουσικής προέκυψαν κυρίως από το ημερολόγιο παρατήρησης της εκπαιδευτικού, όπου εκεί καταγράφηκαν και οι σημειώσεις από τις άτυπες συζητήσεις μέσα στη φυσική ή στην ηλεκτρονική τάξη και από τα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν τα παιδιά στην αρχή και στο τέλος της διδακτικής παρέμβασης (pre-test, post-test).

Η γενική εικόνα:

Οι περισσότεροι μαθητές φάνηκε να έχουν στοιχειώδεις γνώσεις για τα μουσικά βίντεο δημοφιλούς μουσικής παρόλο που είπαν ότι βλέπουν συχνά. Όταν ρωτήθηκαν τι είναι το μουσικό βίντεο και τι πιστεύουν ότι προσθέτει στο τραγούδι, αρκετοί ήταν εκείνοι που απάντησαν ότι δεν γνωρίζουν. Μόνο δύο μαθητές απάντησαν ότι δεν βλέπουν μουσικά βίντεο (ημερολόγιο παρατήρησης). Οι απόψεις των μαθητών ήταν περιγραφικές, κάποιες ουδέτερες και κάποιες με θετικό πρόσημο. Χαρακτηριστικές θετικές απόψεις είναι οι εξής (όπου Α= Αγόρι, όπου Κ= Κορίτσι, όπου ΤΑ=Τμήμα Α και όπου ΤΒ=Τμήμα Β:

Είναι μια βιντεοσκόπηση του τραγουδιστή να τραγουδάει το τραγούδι και να χορεύει.

Προσθέτει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το τραγούδι και καλύτερη κατανόηση του νοήματος του τραγουδιού (pre-test) (Κ,ΤΒ.)

Είναι ένα βίντεο κλιπ . Όταν ένα τραγούδι έχει βίντεο, προσεγγίζει τον θεατή (pre-test) (Α,ΤΑ).

Είναι η προβολή μιας ιστορίας με μουσική, που προσθέτει παραστατικότητα, ζωντάνια

και ο θεατής δίνει μεγαλύτερη προσοχή (pre-test) (A,TA).

Μαζί με τα λόγια το βίντεο μας κάνει να νιώθουμε πιο πολλά συναισθήματα (pre-test) (K,TA).

Απόψεις περιγραφικές, χωρίς αρνητικό ή θετικό πρόσημο, είναι:

Το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής ουσιαστικά είναι το βίντεο κλιπ που συνοδεύει τη μουσική (pre-test) (A,TB).

Ένα βίντεο που έχει μουσική (pre-test) (A,TA).

Είναι είτε κινούμενα σχέδια, είτε μια βιντεοσκόπηση του τραγουδιστή, να τραγουδάει το τραγούδι και να το χορεύει (pre-test) (K,TB).

Είναι ένα βίντεο κλιπ με δημοφιλή μουσική που ακούνε σήμερα τα παιδιά, όπως ραπ, τραπ, ελληνική, ξένη και άλλα (pre-test) (K,TB).

Η παρέμβαση φαίνεται ότι μετασχημάτισε τις απόψεις των μαθητών και τους βοήθησε να αναπτύξουν γνώσεις και δεξιότητες στην ανάλυση του βίντεο. Ενώ στο pre-test οι απαντήσεις ήταν σύντομες, στο post-test ήταν πιο εκτενείς και πιο κατασταλαγμένες:

Είναι μια προβολή, στην οποία φαίνεται η σημερινή εποχή. Παρουσιάζει τα κοινωνικά προβλήματα και το μουσικό βίντεο ζωντανεύει τη μουσική, κάνοντας το κοινό να παρακολουθεί με μεγαλύτερη προσοχή (post-test) (K,TB).

Όταν ακούς ένα τραγούδι μόνο του, χωρίς ένα συνοδευτικό βίντεο, δεν σου περνάει τα ίδια συναισθήματα με το να ακούς και να βλέπεις ένα τραγούδι με βίντεο (post-test) (A,TB).

Το μουσικό βίντεο κάνει το νόημα του τραγουδιού πιο καθαρό και βοηθά να νιώσουμε το συναίσθημα που θέλει να δώσει (post-test) (K, TB).

Το μουσικό βίντεο είναι ένα βίντεο που εκτός από εικόνες έχει και μουσική και κάνει το θεατή να θέλει να παρακολουθήσει όλο το βίντεο με προσοχή (post-test) (K, TA).

Είναι ένα βίντεο που απεικονίζει αληθινά γεγονότα μαζί με τη μουσική και προσθέτει ζωντάνια, πιο πολύ νόημα και λόγο να παρακολουθήσει κανείς και άλλα βίντεο (post-test) (A, TA).

Είναι ένα κινούμενο βίντεο με μουσική που βοηθάει να θες να το ξαναδείς και να το κρατήσεις στη μνήμη σου (post-test) (A, TA).

6.2. Οι αντιδράσεις των μαθητών στο μουσικό βίντεο “Are you lost in the world like me?” : ενδιαφέρον, ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων

Σε μία γενική προοπτική, οι αντιδράσεις των μαθητών ήταν μικτές. Κάποιοι έδειξαν ενδιαφέρον, άλλοι είπαν ότι το έχουν ξαναδεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τους άρεσε που είναι animation βίντεο. Τους άρεσε ο συνδυασμός της εικόνας με τον ήχο και γενικότερα η ηλεκτρονική χορευτική μουσική. Οι περισσότεροι χόρευαν στα θρανία τους (ημερολόγιο παρατήρησης).

Τα σχόλια στην ερώτηση-συζήτηση για το αν γνωρίζουν τον τραγουδιστή και τον δημιουργό του μουσικού βίντεο και αν μοιάζει το μουσικό βίντεο που παρακολούθησαν με άλλα βίντεο που έχουν δει ήταν θετικά και αρνητικά. Στα αρνητικά σχόλια, οι μαθητές εκφράστηκαν λακωνικά και σε σχέση με τις προτιμήσεις τους για τα βίντεο άλλου είδους μουσικής και την αισθητική του

βίντεο του Moby («Δεν έχει χρώμα»). Τα περισσότερα σχόλια ήταν θετικά, όπως (όπου A= Αγόρι, όπου K= Κορίτσι, όπου TA=Τμήμα A και όπου TB=Τμήμα B):

Δυστυχώς δεν τους γνωρίζω, αλλά θα ήθελα να τους μάθω. Έχω δει το βίντεο στο instagram και μοιάζει με παιδικές σειρές που έβλεπα μικρή (pre-test) (K, TB).

Δεν τον γνώριζα, αλλά έμαθα τώρα ότι είναι ο Moby. Έχω δει πολλά παρόμοια βίντεο που θίγουν το θέμα μπούλινγκ και την εξάρτηση από το κινητό (pre-test) (K, TA).

Δεν τους γνωρίζω, αλλά έχω παρακολουθήσει το βίντεο στο Youtube. Μοιάζει πολύ με παλιά καρτούν (pre-test) (A, TB).

Μοιάζει γιατί δίνει ένα κοινωνικό μήνυμα και έχω δει και άλλα τέτοια (pre-test) (K, TB).

Ναι, είναι ο Moby και ο Steve Cutts και τους γνώρισα από το μάθημα της Μουσικής (post-test) (K, TA).

Ναι τους γνωρίζω και τους έμαθα από το μάθημα, γιατί δεν τους ήξερα. Δεν μοιάζει καθόλου με άλλα βίντεο που έχω δει. Είναι διαφορετικό και πολύ ωραίο (post-test) (K, TB).

Το Α τμήμα αν και δυσανασχέτησε στο πρώτο μάθημα, στο δεύτερο έδειξε ενδιαφέρον να ξαναδεί το βίντεο. Ένα μικρό ποσοστό μαθητών από το Β τμήμα είπαν: “Πάλι αυτό θα κάνουμε; Το είδαμε, κυρία!” Αρκετοί μαθητές είπαν ότι το έψαξαν και το ξαναείδαν στο σπίτι τους στο Youtube. Σε μία μαθήτρια έμεινε στο μυαλό η φράση από τον τίτλο του μουσικού βίντεο “Are you lost”, ενώ σε αρκετούς μαθητές έμειναν στο μυαλό τους μερικές συγκλονιστικές εικόνες του

βίντεο, κυρίως το κοριτσάκι που αυτοκτόνησε και ο πρωταγωνιστής με τα μεγάλα μάτια (ημερολόγιο παρατήρησης).

Το ενδιαφέρον των περισσότερων αυξήθηκε σταδιακά και χρησιμοποιούσαν στις περιγραφές και τις αναλύσεις τους πιο εξειδικευμένη ορολογία. Βέβαια υπήρχαν και λίγοι μαθητές που απλά άκουγαν και δεν συμμετείχαν στη συζήτηση και στο σχολιασμό. Συνολικά, όμως, ήταν έκδηλη η προσοχή που έδειξαν για τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες που αναδύονται από την αφήγηση του βίντεο. Χαρακτηριστικές απαντήσεις είναι:

Το μουσικό αυτό βίντεο προσπαθεί να μας πει ότι στις μέρες μας οι άνθρωποι έχουν ξεχάσει να ζουν. Έχουν δημιουργήσει έναν ψεύτικο διαδικτυακό κόσμο ακολουθώντας τα trend και αγνοούν την πραγματικότητα (post-test) (K, TB).

Το μουσικό βίντεο έχει ως θέμα την εξάρτηση των ανθρώπων από τα μέσα κοινωνικής ενημέρωσης, από τα ηλεκτρονικά είδη, αλλά και την έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ τους (post-test) (A, TB).

Το πιο σημαντικό πράγμα που έμαθα σήμερα είναι ότι δυστυχώς οι άνθρωποι έχουν χαθεί στον ψηφιακό κόσμο, χάνοντας έτσι την άμεση επαφή και επικοινωνία με τους άλλους ανθρώπους γύρω τους (one minute book) (A, TA).

Το πιο σημαντικό που έμαθα είναι ότι πρέπει να σταματήσουμε να είμαστε όλη την ώρα με τις συσκευές και να βγαίνουμε έξω. Είναι πολύ σημαντικό, όταν βγαίνουμε, να προσέχουμε το περιβάλλον και να μην πετάμε σκουπίδια (one minute book) (K, TB).

Δεν πρέπει να είμαστε πορωμένοι με το κινητό μας, γιατί αυτό δεν θα έχει καλή κατάληξη για εμάς (one minute book) (A, TA).

Στην περιγραφή του αφηγηματικού περιεχομένου του βίντεο οι περισσότεροι ήταν προσεκτικοί, έδειξαν ενδιαφέρον και σημασία στις λεπτομέρειες και φάνηκε να τους κεντρίζει η

ιδέα, ότι το μουσικό βίντεο θέλει κάτι να μας πει, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο θα ανακαλύπταμε ότι οι δημιουργοί του καταφέρνουν να μας περάσουν τα μηνύματά τους (ημερολόγιο παρατήρησης).

Για να πετύχω τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον όλων των μαθητών στην ανάλυση και την ερμηνεία του μουσικού βίντεο, δουλέψαμε σε ομάδες, πάνω σε μια εργασία με φωτογραφικά στιγμιότυπα-καρέ και σημειωτικούς-πολυτροπικούς κώδικες. Ο διαχωρισμός του μουσικού βίντεο σε ενότητες, για την ακρίβεια σε φωτογραφικά στιγμιότυπα-καρέ, αποτέλεσε μια διασκεδαστική και πρωτόγνωρη εμπειρία για τα παιδιά, καθώς ήταν η πρώτη φορά που επιχειρούσαν ανάλυση ενός πολυτροπικού αντικειμένου, όπως είναι το μουσικό βίντεο. Παρακολουθώντας μέσα από τις οθόνες τους το διαδικτυακό μάθημα, οι μαθητές, υποδείκνυαν πότε πρέπει να παγώσουμε τη σκηνή, ώστε να δημιουργήσουμε ένα χαρακτηριστικό στιγμιότυπο. Σε κάθε στιγμιότυπο-καρέ το κάθε τμήμα έδωσε και έναν χαρακτηριστικό τίτλο. Η μέθοδος αυτή, δανεισμένη από τον κινηματογράφο, βοήθησε στην ανάλυση και στην κατανόηση των νοημάτων του μουσικού βίντεο και αποτέλεσε την απαραίτητη προετοιμασία για την εργασία με σημειωτικούς κώδικες που ακολούθησε από τις ομάδες εργασίας των μαθητών. Ο κινηματογράφος εξάλλου αποτελεί τη μορφή τέχνης με το μεγαλύτερο πλήθος κωδίκων: αφηγηματικοί, φωτογραφικοί, ηχητικοί, εικαστικοί, χρωματικοί, σκηνογραφικοί, γλωσσικοί, πολιτισμικοί, κινήσεων και γωνιών της κάμερας κ.ά. (Stam et al., 2010).

Για να μην μπερδευτούν με τους κώδικες και καθώς ήταν η πρώτη φορά που άκουγαν για αυτούς, ανέθεσα δύο κώδικες σε κάθε ομάδα και το ζητούμενο ήταν να τους εντοπίσουν μέσα στα στιγμιότυπα-καρέ. Συγκεκριμένα τους ανέθεσα τους εξής απλούς και βασικούς κώδικες: χρωματικός, ενδυματολογικός, έμφυλος, ηλικιακός, γλωσσικός, χρόνου, τεχνολογίας, αντικειμένων, χώρου και κινηματογραφικός.

Για τη διευκόλυνση της άσκησης, αφού χωρίσαμε το μουσικό βίντεο σε σκηνές-πλάνα, δημιούργησα πίνακες με το στιγμιότυπο της σκηνής-πλάνου και σε αυτό καταγράφηκαν οι απόψεις των μαθητών, όπως τις συζητήσαμε στα διαδικτυακά μαθήματα και τις κατέγραψα στο ημερολόγιο παρατήρησης. Ενδεικτικά θα παρουσιάσω κάποιους πίνακες από τους 25 συνολικά που δημιουργήσαμε, όσες ήταν και οι σκηνές-πλάνα που χωρίσαμε το μουσικό βίντεο. Στην πρώτη στήλη παρουσιάζονται τα περιεχόμενα του μαθήματος, όπως τα πρότεινα για εργασία σε ομάδες. Στη δεύτερη στήλη παρουσιάζονται χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τις απαντήσεις των

μαθητών του Α τμήματος και στην τρίτη στήλη εμφανίζονται χαρακτηριστικά αποσπάσματα από απαντήσεις του Β τμήματος. Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στους πίνακες προέκυψαν από τα εργαλεία της συμμετοχικής παρατήρησης και των άτυπων συζητήσεων. Οι σκηνές που παρουσιάζονται σε πίνακες επιλέχθηκαν λόγω της σημασίας που τις έδωσαν οι ίδιοι οι μαθητές. Ειδικότερα, η σκηνή με το νέο κορίτσι που σκέφτεται να δώσει τέλος στη ζωή της, και εν τέλει αυτοκτονεί, ενώ το πλήθος απλά βιντεοσκοπεί το συμβάν, χωρίς να προσπαθεί να τη σταματήσει, θεωρήθηκε κορυφαία σκηνή από τους μαθητές.

ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΟ-ΚΑΡΕ, ΣΚΗΝΗ ΝΟΥΜΕΡΟ ΕΝΑ (1)

Εικόνα 1

Εικόνα 1	Τμήμα Α	Τμήμα Β
Περιγραφή της εικόνας	<p>«Εικόνα συγχρωτισμού πλήθους ανθρώπων που είναι αφοσιωμένοι στα κινητά τους τηλέφωνα. Στη μέση ένας μικρός άνθρωπος κοιτάει με απορία. Δείχνει να έχει χαθεί».</p> <p>«Διαφόρων ηλικιών άνθρωποι συγχρωτισμένοι με κινητά τηλέφωνα στο χέρι, εκτός από έναν».</p>	<p>Ο πρωταγωνιστής (ο ένας ο διαφορετικός) ανάμεσα σε πολλούς ίδιους που κρατούν το κινητό τους. «Η πλέον εξαρτημένη κοινωνία».</p> <p>«Πολλοί ίδιοι προσηλωμένοι στα κινητά και στη μέση ένας διαφορετικός χωρίς κινητό».</p>

Κώδικες	<p>Εμφυλος : «Εμφανίζονται και τα δύο φύλα στη ίδια αναλογία».</p> <p>Ηλικιακός: «Οι περισσότεροι είναι νέοι, αλλά έχει και μεσήλικες».</p> <p>Αντικειμένων : «Το κινητό είναι η κυρίαρχη συσκευή»</p> <p>Ενδυματολογικός: «Λιτό καθημερινό ντύσιμο πόλης, όλοι στο ίδιο στυλ».</p>	<p>Χρωματικός: «Η σκηνή είναι ασπρόμαυρη, όπως σχεδόν όλο το βίντεο».</p> <p>Τεχνολογίας: «Το κινητό κυρίαρχο στα χέρια όλων».</p> <p>Χώρου : «Ο χώρος είναι εξωτερικός, σκηνή μεγαλούπολης, πολυκοσμία».</p> <p>Χρόνου : «Σύγχρονη εποχή».</p>
Τίτλος σκηνής	«Ο πρωταγωνιστής χαμένος στο πλήθος»	«Ο πρωταγωνιστής, ο μόνος διαφορετικός, ανάμεσα σε πολλούς ίδιους»

ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΟ-ΚΑΡΕ, ΣΚΗΝΗ ΝΟΥΜΕΡΟ ΔΥΟ (2)

Εικόνα 2

Εικόνα 2	Τμήμα Α	Τμήμα Β
Περιγραφή της εικόνας	<p>«Τρεις άντρες, πιθανόν αστυνομικοί χτυπούν κάποιον με αγριότητα, ενώ οι υπόλοιποι τραβούν βίντεο με το κινητό τους».</p> <p>«Τρεις αστυνομικοί χτυπούν άγρια κάποιον και γύρω οι υπόλοιποι απλά το καταγράφουν στο κινητό τους».</p>	<p>«Τρεις περίεργες φιγούρες αστυνομικών, ίσως, ξυλοκοπούν βάνουσα κάποιον μπροστά στα μάτια των περαστικών, που καταγράφουν τη σκηνή με το κινητό τους».</p> <p>«Τρεις ένστολοι χτυπούν έναν και οι υπόλοιποι τραβούν αδιάφορα τη σκηνή με το κινητό τους».</p>
Κώδικες	<p>Έμφυλος : «Κυρίαρχο είναι το ανδρικό φύλο, συνδεδεμένο πάντα με την άσκηση βίας».</p> <p>Ηλικιακός : «Σχετικά νέοι»</p> <p>Αντικείμενων : «Ρόπαλα και γκλοπ Αστυνομίας».</p>	<p>Ενδυματολογικός: «Ντυμένοι με στολές αστυνομίας».</p> <p>Χρωματικός: «Η σκηνή είναι ασπρόμαυρη».</p> <p>Χώρου : «Εξωτερικός χώρος μιας πόλης».</p>
Τίτλος σκηνής	«Άγριο ξύλο από αστυνομικούς»	«Βία στους δρόμους από τα όργανα της τάξης»

ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΟ-ΚΑΡΕ, ΣΚΗΝΗ ΝΟΥΜΕΡΟ ΤΡΙΑ (3)

Εικόνα 3

Εικόνα 3	Τμήμα Α	Τμήμα Β
Περιγραφή εικόνας	«Μια κοπέλα, προκλητικά ντυμένη, βγάζει σέλφι μπροστά σε ένα κτήριο που καίγεται και οι ένοικοι	«Μια όμορφη γυναίκα, με έξαλλο ντύσιμο και έντονα χαρακτηριστικά,αδιαφορώντας για την πολυκατοικία πίσω της που φλέγεται, βγάζει σέλφι».

	<p>πηδούν από τα παράθυρα για να γλυτώσουν».</p>	
Κώδικες	<p>Έμφυλος : «Το γυναικείο φύλο μονοπολεί, γιατί οι γυναίκες είναι εκείνες που συνήθως νοιάζονται υπερβολικά για την εξωτερική τους εμφάνιση».</p> <p>Ενδυματολογικός : «Η κοπέλα είναι πολύ προκλητικά ντυμένη».</p>	<p>Ηλικιακός : «Η κοπέλα είναι νεαρής ηλικίας, γιατί οι νέες κοπέλες περισσότερο συνηθίζουν να βγάζουν σέλφι».</p> <p>Χώρου : «Η σκηνή διαδραματίζεται στο εξωτερικό περιβάλλον μιας μεγαλούπολης, με πολυκατοικίες και ουρανοξύστες».</p> <p>Γλωσσικός: «Στις ταμπέλες τις διαφημιστικές που υπάρχουν πάνω στις πολυκατοικίες, υπάρχουν γλωσσικά μηνύματα, με κυρίαρχο ένα που διαφημίζει κινητό».</p>
Τίτλος σκηνής	<p>«Εδώ ο κόσμος καίγεται και η ωραιοπαθής βγάζει σέλφι»</p>	<p>«Μια γυναίκα στον κόσμο της, κολλημένη με το κινητό της»</p>

ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΟ-ΚΑΡΕ ΝΟΥΜΕΡΟ ΤΕΣΣΕΡΑ (4)

Εικόνα 4

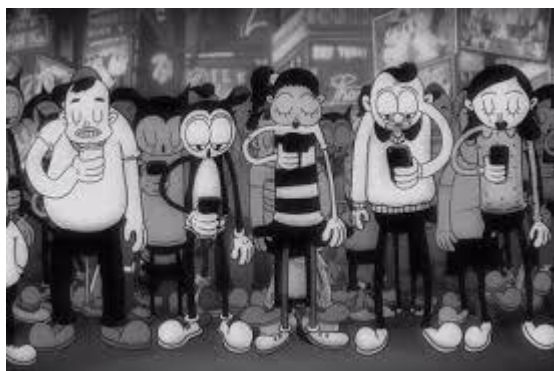
Εικόνα 4	Τμήμα Α	Τμήμα Β
Περιγραφή εικόνας	<p>«Άνθρωποι σε εστιατόριο κάθονται αφοσιωμένοι στα κινητά τους και αδιαφορούν για το φορτηγό με τα στιβαγμένα ζώα, που πηγαίνουν για σφαγή».</p> <p>«Έντρομα τα ζώα μέσα από το φορτηγό παρακολουθούν τα</p>	<p>«Ζευγάρια μέσης ηλικίας τρώνε σε ένα εστιατόριο και φωτογραφίζουν τα πιάτα τους, ενώ από έξω περνάει το φορτηγό με τα ζώα που οδηγούνται στο σφαγείο».</p> <p>«Άνθρωποι καλοντυμένοι, κάθονται σε εστιατόριο να</p>

	<p>πιάτα των ανθρώπων, στα οποία θα καταλήξουν σε λίγο αφού σφαγούν».</p>	<p>φάνε κρέας, αλλά ο καθένας είναι αφοσιωμένος στο κινητό του».</p>
Κώδικες	<p>Χρωματικός: «Η σκηνή είναι ασπρόμαυρη, όπως όλο το βίντεο, γιατί περιγράφει άλλη μια σκηνή της μουντής καθημερινότητας».</p> <p>Ενδυματολογικός: «Επίσημο ένδυμα για επίσημη έξοδο».</p> <p>Έμφυλος: «Σε ίδια αναλογία εμφανίζονται γυναίκες και άντρες, αφού είναι ζευγάρια, γιατί ο εθισμός στα κινητά δεν ξεχωρίζει φύλο».</p>	<p>Ηλικιακός: «Άνθρωποι μέσης ηλικίας, θέλοντας να δείξει ότι και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία έχουν εθιστεί στην τεχνολογία».</p> <p>Αντικειμένων: «Κινητά τηλέφωνα και πιάτα με μπριζόλες».</p> <p>Χώρου: «Εσωτερικός χώρος εστιατορίου μεγαλούπολης. Φαίνεται από τις κουρτίνες που βρίσκονται δεξιά και αριστερά της τζαμαρίας και στο βάθος αγνά διακρίνονται πολυώροφες πολυκατοικίες».</p>
Τίτλος εικόνας	<p>«Αδιάφοροι άνθρωποι, κολλημένοι στα κινητά και καημένα, φοβισμένα ζώα οδηγούνται στη σφαγή»</p>	<p>«Η μπριζόλα στο πιάτο και τα ζώα για σφάξιμο»</p> <p>«Η αναισθησία δεν έχει όριο»</p>

Στιγμιότυπα-καρέ νούμερα (5, 6, 7, 8, 9, 10)

Εικόνες

Εικόνες 5,6,7,8,9,10	Τμήμα Α	Τμήμα Β
Περιγραφή εικόνων	<p>«Ένα κορίτσι χορεύει χαρούμενο νομίζοντας ότι γίνεται το επίκεντρο του θαυμασμού, ενώ οι υπόλοιποι την κοροϊδεύουν τραβώντας τη βίντεο και ανεβάζοντάς το στα social media».</p> <p>«Η κοπέλα τρομαγμένη σκέφτεται να πηδήξει από ψηλά, ενώ το πλήθος τραβάει βίντεο χωρίς να προσπαθεί να τη σταματήσει».</p> <p>«Ο πρωταγωνιστής είναι ο μόνος που κλαίει για την κοπέλα που αυτοκτόνησε».</p>	<p>«Μια κοπέλα χορεύει στο κέντρο ενός κύκλου υποτιθέμενων θαυμαστών που τη βιντεοσκοπούν».</p> <p>«Γρήγορα η κοπέλα καταλαβαίνει ότι την περιγελούν και φεύγει ντροπιασμένη».</p> <p>«Η κοπέλα απελπισμένη σκέφτεται να πέσει από ψηλό όροφο, αλλά ο κόσμος που έχει μαζευτεί από κάτω τραβάνε τη σκηνή με τα κινητά τους χωρίς να προσπαθούν να τη σώσουν. Όταν συμβαίνει το μοιραίο, απλά φεύγουν αδιάφοροι».</p> <p>«Ο πρωταγωνιστής είναι ο μόνος που κλαίει για την κοπέλα που αυτοκτόνησε και μένει στη σκηνή, ενώ οι υπόλοιποι αδιαφορούν».</p>

<p>Κώδικες</p>	<p>Χρωματικός: «Όλες οι σκηνές με το κορίτσι είναι ασπρόμαυρες, θέλοντας να μας δείξει πόσο μουντή είναι η εξάρτηση από τα κινητά»</p> <p>Ενδυματολογικός: «Καθημερινό ντύσιμο, περίπου ίδιο στυλ όλοι, γιατί θέλει να μας δείξει ότι όλοι ακολουθούν τα ίδια πρότυπα στη μόδα».</p> <p>Αντικείμενων: «Το κινητό κυρίαρχο αντικείμενο».</p> <p>Χρόνου: «Σύγχρονη κοινωνία».</p> <p>Χώρου: «Μεγαλούπολη με πολυκατοικίες και πολυκοσμία».</p> <p>Γλωσσικός: «Διαφημιστικές ταμπέλες στις πολυκατοικίες».</p>	<p>Ηλικιακός: «Οι περισσότεροι είναι νέοι και κάποιοι μέσης ηλικίας, γιατί οι νέοι πλήττονται περισσότερο από την εξάρτηση των κινητών».</p> <p>Έμφυλος: «Μισοί άντρες και μισές γυναίκες, αλλά είναι γυναίκα το θύμα του μπούλινγκ».</p> <p>Κινηματογραφικός: «Η κάμερα τραβάει από κοντά το κοριτσάκι που κλαίει γιατί σκέφτεται να αυτοκτονήσει και τον μικρούλη που κλαίει όταν τελικά το κορίτσι πέφτει από ψηλά. Τραβάει από κάτω προς τα επάνω για να δείξει το ύψος από το οποίο θέλει να πηδήξει το κορίτσι, και το πώς το βλέπει μέσα από την οθόνη τους το κοινό».</p>
<p>Τίτλοι εικόνων</p>	<p>«Το μπούλινγκ σκοτώνει»</p> <p>«Ο εθισμός στην τεχνολογία μας κάνει απάνθρωπους»</p> <p>«Έλεος πια με το κόλλημα στα κινητά»</p>	<p>«Η αδιαφορία για τον συνάνθρωπο»</p> <p>«Χάσαμε την ανθρωπιά»</p> <p>«Η καταστροφή μιας γενιάς»</p> <p>«Η κατάθλιψη του κόσμου»</p>

Μέσα από την εργασία τους σε ομάδες, οι μαθητές και των δύο τμημάτων είχαν την ευκαιρία να αναδείξουν τον τρόπο σκέψης τους, την παρατηρητικότητα τους, την ευαισθησία τους, την ωριμότητά τους, τον ψυχικό τους κόσμο και να τα αποτυπώσουν στον γραπτό τους λόγο. Θα ήθελα να παραθέσω κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα, από την εργασία τους με τους πολυτροπικούς κώδικες, θέλοντας να αποδείξω ότι πράγματι το μουσικό βίντεο είναι ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα και ότι η χρήση του μπορεί να προσφέρει στους μαθητές αυθεντικές εμπειρίες μάθησης και σύνδεση με την πραγματική ζωή.

Ομάδα 1. Τμήμα Β. Χρωματικός κώδικας:

Στο βίντεο χρησιμοποιείται, κυρίως, το άσπρο και το μαύρο χρώμα, ενώ σε ορισμένες σκηνές και σε ελάχιστη επιφάνεια (emojis, ζωή και εξωτερική εμφάνιση μέσα και έξω από το κινητό, roketon, πρίγκιπας και πριγκίπισσα, γκρεμός) χρησιμοποιούνται το κίτρινο, το κόκκινο, το πράσινο, το ροζ, το μπλε και το καφέ. Χρησιμοποιείται, κυρίως, το ασπρόμαυρο χρώμα, διότι δείχνει τη μουντή καθημερινότητα με τη χρήση, και κατ' επέκταση, εξάρτηση των ηλεκτρονικών συσκευών και Μ.Μ.Ε. (Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης) από τους ανθρώπους, δείχνοντας πως τα κινητά τηλέφωνα μπορούν να βλάψουν την πνευματική, την ψυχολογική και τη σωματική υγεία μας. Στο βίντεο εμφανίζονται και άλλα χρώματα, εκτός από το άσπρο και το μαύρο, σε ορισμένες σκηνές και σε περιορισμένη επιφάνεια, επειδή, πιθανόν, έπρεπε να χρησιμοποιηθούν και διαφορετικά χρώματα, "σπάζοντας", έτσι, τη μονοτονία. Αναλυτικά για κάθε σκηνή: emojis: υπάρχουν το κίτρινο και το κόκκινο χρώμα και τα στέλνουν οι άνθρωποι, κάνοντας μηχανικές κινήσεις.

Ζωή και εξωτερική εμφάνιση μέσα και έξω από το κινητό: υπάρχουν το κίτρινο, το κόκκινο, το πράσινο και το ροζ χρώμα και φαίνεται μία γυναίκα, η οποία, μέσα από το κινητό παρουσιάζεται χαρούμενη και κομψή, ενώ έξω από αυτό, λυπημένη και άσχημη.

Roketon: υπάρχει το κίτρινο χρώμα και το ακολουθούν οι άνθρωποι, κάνοντας, και εδώ, μηχανικές κινήσεις.

Πρίγκιπας και πριγκίπισσα: υπάρχουν το κίτρινο, το πράσινο, το καφέ και το μπλε χρώμα και, οι δύο ήρωες των κινουμένων σχεδίων, οι οποίοι παρακολουθούν, και αυτοί, μία

οθόνη, αλλάζουν χρώμα, από τα έντονα, ζωντανά και χαρούμενα στο μονότονο άσπρο και μαύρο, δείχνοντας, έτσι, την εξάρτησή τους.

Γκρεμός: υπάρχουν το κόκκινο, το κίτρινο, το πράσινο και το καφέ χρώμα και φαίνονται οι άνθρωποι, με ασπρόμαυρα χρώματα, να πέφτουν στο γκρεμό, πιθανόν, δίχως να το καταλαβαίνουν και να δίνουν σημασία, κρατώντας την ηλεκτρονική τους συσκευή.

Ομάδα 1. Τμήμα Β. Ενδυματολογικός κώδικας:

Στο βίντεο, οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι παρόμοια ντυμένοι, επηρεασμένοι ο ένας από τον άλλον, φορώντας είτε μπλούζα με κοντό ή μακρύ παντελόνι, είτε μπλούζα με φούστα, είτε φόρεμα, κάπου με πιο επίσημα ρούχα και κάπου αλλού με πιο προκλητικά. Τα χρώματα είναι το άσπρο και το μαύρο, δηλώνοντας τη μονότονη ζωή των ανθρώπων με τη χρήση των ηλεκτρονικών συσκευών.

Ομάδα 2. Τμήμα Α. Κώδικας χώρου:

Ο χώρος που μας μεταφέρει το βίντεο είναι εσωτερικός όπως στο λεωφορείο και στο δωμάτιο, συγχρόνως και εξωτερικός βλέποντας στους δρόμους πλήθος κόσμου. Έχουμε εικόνες στην πόλη βλέποντας ψηλά κτήρια και καταστήματα αλλά και ύπαιθρο βλέποντας μια μεγάλη άδεια έκταση με ανθρώπους να πέφτουν στο γκρεμό.

Ομάδα 2. Τμήμα Α. Κινηματογραφικός κώδικας:

Κίνηση της κινηματογραφικής λήψης έχουμε από ψηλά και ζουμ στην 22^η σκηνή που η κοπέλα είναι τρομαγμένη και σκέφτεται να πηδήξει από ψηλά, ενώ το πλήθος τραβάει βίντεο χωρίς να προσπαθεί να τη σταματήσει, 1^η σκηνή Ο πρωταγωνιστής χαμένος στο πλήθος, Σύνδεση με δορυφόρους.

Ομάδα 3. Τμήμα Α. Έμφυλος κώδικας:

Τα δύο φύλα εμφανίζονται περίπου στο ίδιο ποσοστό. Σε ότι αφορά τις σκηνές που εμφανίζονται οι γυναίκες θέλει να τονίσει το λάθος

πρότυπο που ακολουθούν οι περισσότερες γυναίκες καθώς νοιάζονται μόνο για την εξωτερική τους εμφάνιση, την οποία προβάλλουν συνεχώς μέσω των social media παρά για τον εσωτερικό τους κόσμο.

Στις σκηνές που εμφανίζονται οι άντρες κυριαρχεί η βία και το γεγονός ότι αυτοί που είναι σωματικά ισχυρότεροι επιβάλλονται βίαια στον πιο αδύναμο. Επισημαίνεται το πρόβλημα της έλλειψης επικοινωνίας των ανθρώπων μεταξύ τους, η αδιαφορία για τον συνάνθρωπο και το περιβάλλον.

Ομάδα 3. Τμήμα Α. Κώδικας αντικειμένου:

Στο συγκεκριμένο βίντεο κυριαρχεί η χρήση των κινητών τηλεφώνων. Έτσι συμπεραίνουμε πως η κοινωνία μας έχει εθιστεί στην τεχνολογία, στην αυτοπροβολή μέσω των social media, έχει χάσει το νόημα της ζωής και δεν ενδιαφέρεται για τον συνάνθρωπο ακόμα και αν κάτι συμβαίνει μπροστά του.

Ομάδα 4. Τμήμα Α. Κώδικας χώρου:

Η ιστορία πραγματοποιείται σε μία μεγάλη πόλη, που το καταλαβαίνεις από τους ουρανοξύστες, τα μεγάλα σπίτια, τους δρόμους κι άλλα, γιατί εκεί ασχολούνται περισσότερο με την τεχνολογία. Αλλά και στην ύπαιθρο, γιατί εκεί πήγαν να κυνηγήσουν το κίτρινο πικάτσου και στο τέλος του βίντεο που έπεφταν όλοι οι άνθρωποι στον γκρεμό. Επίσης το βίντεο μας μεταφέρει σε εξωτερικούς χώρους πιο πολύ.

Ομάδα 4. Τμήμα Α. Κινηματογραφικός κώδικας:

Η κάμερα δείχνει και κοντινά πλάνα αλλά και από ψηλά.

Δηλαδή όταν το κοριτσάκι αυτοκτονεί, η κάμερα δείχνει το πώς το έβλεπε το κοριτσάκι. Αλλά και στο τέλος όταν οι άνθρωποι πέφτουν στο γκρεμό το πλάνο είναι μακρινό.

6.3. Αντιλήψεις των μαθητών για κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα: ερωτήματα περί αξιών

Οι μαθητές και των δύο τμημάτων έδειξαν να γνωρίζουν αρκετά από τα σημαντικότερα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας. Από τον τρόπο που αντέδρασαν σε ορισμένες σκηνές του μουσικού βίντεο φάνηκε ότι έχουν μεγάλη ευαισθησία σε κοινωνικά θέματα που αντιμετωπίζουν κυρίως οι νέοι. Στα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν και στις συζητήσεις στα μαθήματα, οι μαθητές διατύπωσαν τη γνώμη τους σχετικά με τα σημαντικότερα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα που απασχολούν τη νέα γενιά και που θίγει το μουσικό βίντεο “Are you lost in the world like me?”

Συγκεκριμένα αναφέρθηκαν στα εξής κοινωνικά προβλήματα (όπου Α=Αγόρι, όπου Κ=Κορίτσι, όπου ΤΑ=Τμήμα Α, όπου ΤΒ=Τμήμα Β):

Το μπουλινγκ, η κριτική σε άλλους, ο εθισμός με τα κινητά και η βία γενικότερα (pre-test) (Α,ΤΒ).

Ο σχολικός εκφοβισμός και η εικονική πραγματικότητα του διαδικτύου (εθισμός) (pre-test) (Α,ΤΑ).

Ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα που υπάρχουν πλέον σχετικά με τη σημερινή κοινωνία είναι η μεγάλη εμμονή με το διαδίκτυο κυρίως από ανθρώπους νεαρής ηλικίας (pre-test) (Κ,ΤΒ).

Τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας είναι η αποξένωση και ότι έχουμε πορωθεί στα social media (pre-test) (K,TB).

Ότι όλοι είναι αδιάφοροι και κοιτάνε μόνο τα κινητά τους και τίποτα άλλο (pre-test) (A,TA).

Η αδιαφορία για τον συνάνθρωπο (pre-test) (A,TA).

Οι απόψεις τους μετά την παρέμβαση:

Τα πιο σημαντικά κοινωνικά προβλήματα είναι ότι οι άνθρωποι είναι κολλημένοι στα κινητά και δεν ενδιαφέρονται για τον συνάνθρωπό τους, νοιάζονται μόνο για την εξωτερική εμφάνιση και αντιμετωπίζουν τα πάντα με βία (post-test) (K,TB).

Δεν υπάρχει επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, όταν η τεχνολογία είναι στη μέση (post-test) (A,TA).

Ο εθισμός στο διαδίκτυο και γενικά τις συσκευές, το μπούλινγκ, ο ρατσισμός, η βία και η τρομοκρατία (post-test) (A,TA)..

Η βία, γιατί δεν υπάρχει έλεος στον κόσμο τους (post-test) (A,TB).

Τα περιβαλλοντικά ζητήματα που φαίνεται ότι προβληματίσαν τους μαθητές μέσα από την ανάλυση του μουσικού βίντεο είναι τα εξής:

Οι άνθρωποι που δεν νοιάζονται για το περιβάλλον. Υπάρχουν παντού σκουπίδια και δεν ενδιαφέρεται κανείς (pre-test) (A,TB).

Το ότι οι άνθρωποι δεν ενδιαφέρονται για το περιβάλλον και το μολύνουν συνεχώς

χωρίς να σκέφτονται ότι αυτό κάνει κακό και στους ίδιους (post-test) (K,TA).

Οι άνθρωποι στη σύγχρονη εποχή δεν ανακυκλώνουν σχεδόν ποτέ, με αποτέλεσμα να μολύνουν το περιβάλλον. Τα πετρέλαια μολύνουν τον αέρα και πολλά σκουπίδια στη θάλασσα (pre-test) (K,TB).

Global warming (υπερθέρμανση του πλανήτη) (post-test) (A,TA).

Η βρωμιά και τα καυσαέρια (post-test) (A,TA).

Ρύπανση, μόλυνση του περιβάλλοντος, τρύπα του όζοντος (post-test) (A,TB).

Τα χιλιάδες ζώα που σκοτώνονται καθημερινά για να φάμε κρέας, ενώ θα μπορούσαμε να γίνουμε κάποιοι χορτοφάγοι, για να σώσουμε τον κόσμο (pre-test) (K,TB).

Σφάξιμο ζώων, πεταμένα σκουπίδια εδώ και εκεί. Με δυο λέξεις “Ένα άθλιο περιβάλλον” (pre-test) (K,TB).

6.4. Ο ρόλος της μουσικής στην επίλυση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων

Ως επιστέγασμα της ανάλυσης και ερμηνείας του μουσικού βίντεο “Are you lost in the world like me?” η συζήτηση στην τάξη επικεντρώθηκε στο αν τελικά η μουσική διαθέτει τη δύναμη να λύσει κάποια κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα ή τουλάχιστον να βοηθήσει στην επίλυσή τους και αν ναι, με ποιον τρόπο θα μπορούσε να το πραγματοποιήσει. Έγινε αναφορά σε τραγούδια που γράφτηκαν για να προωθήσουν κοινωνικές αξίες στην ιστορία της ξένης μουσικής, όπως το «Imagine» του John Lennon, το «We are the world» του Michael Jackson, αλλά και ελληνικά τραγούδια από τα κλέφτικα, τα αντάρτικα, το πολιτικό τραγούδι, μέχρι τη σύγχρονη μουσική

δημιουργία. Συμφώνησαν όλοι ότι και η φύση αποτελεί πηγή έμπνευσης για πολλούς δημιουργούς που χρησιμοποιούν τα τραγούδια τους για τη μετάδοση οικολογικών-περιβαλλοντικών μηνυμάτων. Μέσα από την ανάλυση του συγκεκριμένου μουσικού βίντεο τα παιδιά εξέφρασαν τις δικές τους απόψεις σχετικά με το ρόλο της μουσικής στην επίλυση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Τα δεδομένα αντλήθηκαν από το ερωτηματολόγιο, τις συζητήσεις στην τάξη και τα διαδικτυακά μαθήματα, που καταγράφηκαν στο ημερολόγιο παρατήρησης και τις εργασίες στο e-class (όπου A=Αγόρι, όπου K=Κορίτσι, όπου TA=Τμήμα A, όπου TB=Τμήμα B):

Ναι, πιστεύω ότι η μουσική μπορεί να βοηθήσει, επειδή πολλά τραγούδια περνάνε μηνύματα που δεν θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε με λόγια (pre-test) (K,TB).

Ναι, η μουσική μπορεί να βοηθήσει, διότι αποτελεί είδος ψυχαγωγίας και χαράς (pre-test) (K,TA).

Ναι, πιστεύω ότι μπορεί να βοηθήσει κινητοποιώντας τους ανθρώπους με το να τους κάνει να συνειδητοποιήσουν τη σοβαρότητα της κατάστασης που υπάρχει, έτσι ώστε να κάνουν κάτι για να το σταματήσουν (pre-test) (K,TB).

Δεν το έχω σκεφτεί ποτέ, αλλά δεν είναι απίθανο. Ίσως να μπορούσε (pre-test) (A,TA).

Όχι, δεν πιστεύω ότι μπορεί να βοηθήσει (pre-test) (A,TA).

Πιστεύω πως είναι αδύνατο η μουσική να λύσει τα προβλήματα, καθώς χρειάζονται πιο σκληρά μέτρα (pre-test) (K,TA).

Αξίζει εδώ να τονίσουμε ότι μετά την παρέμβαση, οι μαθητές και των δύο τμημάτων απάντησαν θετικά, σχετικά με τον ρόλο της μουσικής στην επίλυση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων, στα ερωτηματολόγια του τελευταίου μαθήματος (post-test), εκτός από ένα πολύ μικρό ποσοστό μαθητών, που δεν συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο, με τη δικαιολογία ότι βαριούνται να γράψουν.

Μπορεί να βοηθήσει η μουσική, γιατί είναι ένας άλλος τρόπος κατανόησης για πολλούς ανθρώπους (post-test) (A, TB).

Ναι, γιατί ενθαρρύνει τον κόσμο να λάβει δράση (post-test) (K, TA).

Πιστεύω ότι αν κάποιος κάνει ένα βίντεο με τα κοινωνικά προβλήματα και έχει ωραία μουσική, ελκύει τον θεατή να παρακολουθήσει το βίντεο (post-test) (K, TB).

Μπορεί να βοηθήσει καθώς μερικοί άνθρωποι καταλαβαίνουν καλύτερα τα πράγματα μέσα από τα τραγούδια και τους βοηθάει να γίνουν καλύτεροι άνθρωποι (post-test) (K, TA).

Ναι, μπορεί η μουσική να κάνει έναν άνθρωπο να το ξανασκεφτεί και να προσπαθήσει να βοηθήσει το περιβάλλον (post-test) (K, TB).

Στο ημερολόγιο παρατήρησης καταγράφηκαν οι απόψεις των μαθητών σχετικά με το τι θα έκαναν, αν είχαν τη δύναμη, ώστε να βοηθήσουν στην επίλυση κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Στα αποσπάσματα αυτά φαίνεται ο βαθμός ευαισθητοποίησης των μαθητών και τελικά η επιτυχία της διδακτικής-εκπαιδευτικής παρέμβασης, να προβληματίσει και να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές στο να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος ορισμένων σοβαρών κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η σύγχρονη κοινωνία και τελικά να τους κινητοποιήσει να σκεφτούν τρόπους επίλυσης των προβλημάτων αυτών με την ενεργή συμμετοχή και των ιδίων.

*Θα βοηθούσα φτωχούς ανθρώπους και θα φρόντιζα το περιβάλλον
(ημερολόγιο παρατήρησης) (A,TB).*

*Θα τους έβαζα να ακούσουν ένα τραγούδι και έτσι να μπουν στο νόημα
της ζωής (ημερολόγιο παρατήρησης) (K,TA).*

*Θα άλλαζα πολλά πράγματα στην προστασία του περιβάλλοντος,
αλλά και στην ευαισθησία του ανθρώπου να βοηθήσει τον συνάνθρωπό του
(ημερολόγιο παρατήρησης) (K,TB).*

*Θα προσπαθούσα να τραβήξω το ενδιαφέρον των ανθρώπων
με κάτι πιο δημιουργικό από το κινητό (ημερολόγιο παρατήρησης) (K,TA).*

*Για να λύσω τα προβλήματα θα τους έδειχνα
βιντεάκια με τέτοιο νόημα (ημερολόγιο παρατήρησης) (K,TA).*

*Θα έπαιρνα όλα τα κινητά και θα τους μάθαινα, με κάποιο τρόπο,
να μην πετάνε σκουπίδια (ημερολόγιο παρατήρησης) (A,TB).*

*Θα προσπαθούσα να βρω ένα εμβόλιο για να μπορούν
όλοι να ξεκολλήσουν από τα κινητά (ημερολόγιο παρατήρησης) (A,TA).*

7. Κριτικές παρατηρήσεις για τα αποτελέσματα της έρευνας

7.1. Προβλήματα στη μουσική διδασκαλία-μάθηση με τη χρήση του μουσικού βίντεο

Η πρώτη δυσκολία που συνάντησα ήταν υλικοτεχνική. Ο φορητός προτζέκτορας και ο υπολογιστής του σχολείου δεν είχαν καλή απόδοση και σε συνδυασμό με τα ηχεία, που αν και καινούρια, δεν απέδωσαν στο βαθμό που θα επιθυμούσα. Επιπλέον η ακουστική της αίθουσας μουσικής, δεν βοήθησε στο να έχουν τα παιδιά μια απολαυστική οπτικοακουστική εμπειρία. Στα διαδικτυακά μαθήματα επίσης, κάνοντας διαμοιρασμό της οθόνης, δεν είμαι σίγουρη ότι όλα τα παιδιά είχαν καλή εικόνα και ήχο, διότι τα περισσότερα δεν διέθεταν καλές συσκευές.

Στα δύο πρώτα, δια ζώσης, μαθήματα, ορισμένοι μαθητές αντέδρασαν όταν είδαν το ερωτηματολόγιο που έπρεπε να συμπληρώσουν. Γενικώς διαπίστωσα ότι οι περισσότεροι μαθητές δυσκολεύονται στον γραπτό λόγο και προτιμούν να εκφράζονται προφορικά. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμα και στην επικοινωνία μεταξύ τους, προτιμούν πλέον να στέλνουν φωνητικά μηνύματα και να μην γράφουν. Ωστόσο, αρκετοί ήταν οι μαθητές, οι οποίοι απάντησαν στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου με σαφήνεια και περιγραφικότητα και προσπάθησαν να διατυπώσουν γραπτά, με τον καλύτερο τρόπο, τις απόψεις, τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους.

Η απρόσμενη εμφάνιση του κορονοϊού SARS-CoV-2 στην πόλη Γουχάν της Κίνας τον Δεκέμβριο του 2019, άλλαξε απρόοπτα, βίαια και βιαστικά το τοπίο στην εκπαίδευση. Η πανδημία COVID-19 έφερε την αναγκαστική εφαρμογή της τηλεκπαίδευσης. Η πρακτική της Μεικτής Μάθησης (Blended Learning), που συνδυάζει τη χρήση των νέων τεχνολογιών με τις παραδοσιακές μεθόδους, καθιερώθηκε πλέον από όλους τους εκπαιδευτικούς που αναγκάστηκαν, κάτω από συνθήκες πανικού, τον Μάρτιο του 2020, να εξοικειωθούν με τη σύγχρονη και την ασύγχρονη εκπαίδευση, με τις ψηφιακές πλατφόρμες e-class, e-me, καθώς και με τα συστήματα διαδικτυακών τηλεδιασκέψεων webex, zoom, skype κ.ά. Το θετικό από όλη αυτή την κατάσταση είναι ότι και η πολιτεία αναγκάστηκε να εφαρμόσει κάποια σύγχρονα εκπαιδευτικά μέσα και

εργαλεία, που ήταν ανενεργά, ή που εφαρμόζονταν μόνο από λίγους συνειδητοποιημένους εκπαιδευτικούς, να προχωρήσει σε παροχές επιδοτήσεων για την προμήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών, tablets, netbook κ.ά., καθώς και να ενεργοποιήσει προγράμματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών για τη σωστή χρήση των ψηφιακών μέσων.

Στα διαδικτυακά μαθήματα αντιμετωπίσαμε αρκετές δυσκολίες. Κάποιες φορές, λόγω τεχνικών δυσκολιών, το μάθημα διακόπηκε, γιατί το webex μας «πετούσε» έξω και έπρεπε να ξανασυνδεθούμε, με αποτέλεσμα να χάνουμε χρόνο από τη διδακτική ώρα. Ορισμένοι μαθητές δεν είχαν πρόσβαση στο ίντερνετ ή δεν διέθεταν ηλεκτρονικές συσκευές που να τους δίνουν τη δυνατότητα της ολοκληρωμένης συμμετοχής τους στο μάθημα. Κάποιοι δήλωναν ότι δεν έχουν μικρόφωνο, άλλοι ότι δεν έχουν καλή σύνδεση, άλλοι ότι δυσκολεύονται να ανεβάσουν τις εργασίες τους στην πλατφόρμα της ηλεκτρονικής μας τάξης στο e-class και γενικώς ανέφεραν διάφορες δικαιολογίες, που δεν ήμουν σε θέση να ελέγξω αν πραγματικά ισχύουν ή αν τις προφασίζονταν οι μαθητές για να μην συμμετέχουν. Χαρακτηριστικό όμως είναι ότι ακόμα και οι μαθητές που συμμετείχαν ενεργά στα πρώτα μαθήματα της τηλεκπαίδευσης και χρησιμοποιούσαν με ευχέρεια τα σύγχρονα εργαλεία, στα τελευταία μαθήματα και ύστερα από το παρατεταμένο χρονικό διάστημα που διήρκησε η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, οι μαθητές παρουσίασαν εικόνα κούρασης, αδιαφορία και μειωμένη διάθεση για συμμετοχή. Τους μιλούσα και δεν μου απαντούσαν. Ένιωθα ότι δεν με παρακολουθούν και αυτό είχε ως συνέπεια και η δική μου η διάθεση να επηρεαστεί αρνητικά. Η τηλεκπαίδευση, κατά το τελευταίο διάστημα, μας έφτασε όλους στα όριά μας.

7.2. Κριτικές παρατηρήσεις σε σχέση με το φύλο, την καταγωγή και το γνωστικό επίπεδο των μαθητών

Η επιλογή των τμημάτων που θα συμμετείχαν στην εκπαιδευτική παρέμβαση, έγινε με γνώμονα ότι αυτά τα δύο τμήματα δεν συμμετείχαν σε κάποιο άλλο πρόγραμμα (περιβαλλοντικό ή πολιτιστικό) και έτσι θεώρησα, ότι θα ήταν πιο δίκαιο να έχουν και αυτοί οι μαθητές την ευκαιρία να συμμετέχουν σε κάποια διδακτική-μαθησιακή δράση, από τη μία και από την άλλη, οι μαθητές

αυτοί δεν είχαν έρθει ποτέ σε επαφή με κοινωνικούς και οικολογικούς προβληματισμούς, επομένως θεώρησα ότι είναι κατά μία άποψη «απαίδευτοι», «ακαλλιέργητοι» σε σχέση με τα υπόλοιπα τμήματα της Β΄ Γυμνασίου, που είχαν ξαναδουλέψει, πάνω σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

Από το ημερολόγιο παρατήρησης συλλέχθηκαν τα εξής δεδομένα:

Η διαφορά ανάμεσα στο Α τμήμα και στο Β τμήμα, σε γενικές γραμμές, ήταν αρκετά εμφανής. Το Α τμήμα από το πρώτο μάθημα, ενώ δέχτηκε να συμμετάσχει στη διδακτική παρέμβαση και έδειξε ενθουσιασμό ως προς την προβολή του μουσικού βίντεο, δυσανασχέτησε στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, σε αντίθεση με το Β τμήμα που έδειξε ενδιαφέρον για το ερωτηματολόγιο και ζήτησε και διευκρινιστικές οδηγίες για τη συμπλήρωσή του. Ωστόσο στην πορεία της διδακτικής παρέμβασης παρατήρησα ότι το ενδιαφέρον του Α τμήματος αυξήθηκε σε εντυπωσιακό βαθμό, ιδιαίτερα κάθε φορά που προβάλαμε το μουσικό βίντεο ή αποσπάσματα αυτού. Στην άσκηση με τον διαχωρισμό του μουσικού βίντεο σε στιγμιότυπα-καρέ, ενεργοποιήθηκαν οι περισσότεροι μαθητές και συμμετείχαν στο να πουν σε ποιο σημείο να παγώσουμε τη σκηνή και ποιο τίτλο να δώσουμε σε κάθε στιγμιότυπο. Δήλωσαν ότι δεν είχαν κάνει άλλη φορά ανάλυση με τέτοιο τρόπο κάποιου οπτικοακουστικού πολυτροπικού εργαλείου, όπως το μουσικό βίντεο και αυτή η πρωτοτυπία τους άρεσε. Κάποιοι είπαν ότι ένιωσαν λίγο σαν σκηνοθέτες, σεναριογράφοι και κινηματογραφικοί αναλυτές. Στο Β τμήμα έμεινε αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών για τη διδακτική παρέμβαση, με εξαίρεση τα τελευταία μαθήματα της τηλεκπαίδευσης, όπου οι μαθητές εμφάνισαν σημάδια κόπωσης, όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Όσον αφορά στο φύλο των μαθητών, αναλογικά ήταν ίση η συμμετοχή των δύο φύλων, δηλαδή στο Α τμήμα, που συμμετείχαν 10 αγόρια και 10 κορίτσια, η συμμετοχή όσων συμμετείχαν ενεργά ήταν στο 50% σε κάθε φύλο και αντίστοιχα στο Β τμήμα, που συμμετείχαν 10 κορίτσια και 6 αγόρια, συμμετείχαν ενεργά τα μισά κορίτσια και τα μισά αγόρια.

Σε σχέση με το γνωστικό επίπεδο των παιδιών και τη συμμετοχή τους στη διδακτική παρέμβαση, παρατήρησα ότι και στα δύο τμήματα που συμμετείχαν στην παρέμβαση, οι μαθητές που έχουν την ελληνική ως μητρική τους γλώσσα συμμετείχαν πιο ενεργά, απαντώντας ολοκληρωμένα και με περισσότερη σαφήνεια, ιδιαίτερα στις ασκήσεις που τους ζητήθηκε ο γραπτός λόγος, δηλαδή στα ερωτηματολόγια (pre-test και post-test), στην άσκηση με τους

πολυτροπικούς κώδικες στο e-class και στο one minute book. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στα συγκεκριμένα τμήματα οι μαθητές αυτοί έχουν άριστες επιδόσεις και στα υπόλοιπα μαθήματα. Ωστόσο υπήρχαν μαθητές με καταγωγή από τη Βουλγαρία και την Αλβανία που συμμετείχαν πολύ ικανοποιητικά και στο γραπτό και στον προφορικό λόγο. Τέλος οι μαθητές που δεν συμμετείχαν σχεδόν καθόλου ήταν και ελληνικής καταγωγής και με καταγωγή από άλλη χώρα.

Υπήρχαν και οι μαθητές, που ανήκουν στους «μέτριους» στη γενική τους επίδοση, οι οποίοι στην αρχή της διδακτικής παρέμβασης δεν έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για συμμετοχή, αλλά στην πορεία των μαθημάτων παρακινήθηκαν από το γενικό κλίμα και υποσχέθηκαν ότι θα συμμετέχουν πιο ενεργά σε όλες τις δραστηριότητες. Πράγματι ορισμένοι από αυτούς πραγματοποίησαν την υπόσχεσή τους, έστω και καθυστερημένα. Λίγοι ήταν αυτοί που τελικά δεν συμμετείχαν ούτε στα ερωτηματολόγια, ούτε στην εργασία, ούτε στο one minute book, αλλά ακόμα και αυτοί εξέφρασαν την άποψή τους για το μουσικό βίντεο στις άτυπες ομαδικές συζητήσεις της τάξης, δια ζώσης κυρίως και λιγότερο διαδικτυακά.

Τέλος θα πρέπει να αναφερθώ σε τρεις περιπτώσεις παιδιών με διαγνωσμένες μαθησιακές δυσκολίες (μέτρια και βαριά δυσλεξία), που ενώ δεν μπόρεσαν να αποτυπώσουν τις απόψεις τους στο γραπτό λόγο, η προφορική συμμετοχή τους στα μαθήματα της διδακτικής παρέμβασης ήταν εξαιρετική και στα μαθήματα που πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης και στα εξ αποστάσεως μαθήματα. Ήταν αυτά τα παιδιά που έδειξαν τη μεγαλύτερη παρατηρητικότητα και εντόπισαν παραμέτρους που δεν είχα εντοπίσει ούτε εγώ, που ως ερευνήτρια-εκπαιδευτικός, είχα προετοιμάσει τη διδακτική παρέμβαση. Τα λόγια που σημείωσα στο ημερολόγιο παρατήρησης για αυτά τα παιδιά ήταν τα εξής: «Η έκπληξή μου ήταν μεγάλη. Τα παιδιά προσέχουν τόσο διαφορετικά πράγματα από ότι εμείς οι μεγάλοι. Δίνουν άλλη διάσταση σε ορισμένες καταστάσεις, είναι παρατηρητικά και κάνουν πολύ εύστοχες παρατηρήσεις, με φαντασία και συναίσθημα».

8. Συζήτηση

Το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής είναι ένα εργαλείο πολύ αγαπητό στους νέους. Οι σημερινοί μαθητές περνούν πολλές ώρες της ημέρας παρακολουθώντας μουσικά βίντεο στο YouTube, στο Spotify, σε τηλεοπτικά μουσικά κανάλια, αλλά και στο Instagram, στο TikTok, στο Facebook. Πολλοί νέοι επίσης συνηθίζουν να ανταλλάσσουν μεταξύ τους μουσικά βιντεοκλίπ μέσω των κινητών τους τηλεφώνων, μέσω e-mail και blogs, ενώ τα περισσότερα παιδιά έχουν μάθει να επεξεργάζονται με ευχέρεια ένα μουσικό υλικό, όπως, για παράδειγμα, ένα ringtone ενός iPhone, να συνθέτουν νέες μελωδίες ή να επεξεργάζονται ακουστικό και οπτικό υλικό (Κοκκίδου, 2015). Το μουσικό βίντεο, λοιπόν, μπορεί να γίνει ένα εύχρηστο εκπαιδευτικό εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού μουσικής, που θέλει να μεταδώσει μηνύματα και αξίες στους μαθητές του, με δημιουργικό και ελκυστικό τρόπο (Buckingham, 2005), καθώς αντλεί από τον ρόλο της μουσικής στην καθημερινή ζωή (DeNora, 2000). Απώτερος στόχος είναι ο μετασχηματισμός των παγιωμένων αντιλήψεων που έχουν οι μαθητές, αλλά και οι εκπαιδευτικοί, για το περιοριστικό πλαίσιο της μουσικής διδασκαλίας-μάθησης (Regelski, 2010).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι μαθητές αντιλήφθηκαν τον πολυτροπικό κόσμο των μουσικών βίντεο και τη σημασία των κωδίκων στην αποδόμηση του νοήματός τους (Lemke, 2013). Κατανόησαν πως η επιλογή των κωδίκων και των συμβάσεων, καθώς και ο συνδυασμός αυτών, πλαισιώνουν την ερμηνεία κάθε μουσικού βίντεο. Συνεπώς, το μουσικό βίντεο δεν σημαίνει απλά ότι ένα τραγούδι χρειάζεται εικόνα για να γίνει επιτυχία. Αλλά είναι σίγουρο, ότι η εικόνα ενισχύει την πρόσληψη της μουσικής και αναδεικνύει το τραγούδι, προσθέτοντας συμβολισμούς και πολύπλοκα νέα νοήματα (Κοκκίδου, 2019).

Πολλοί εκπαιδευτικοί μπορεί να μην έχουν σκεφτεί τη χρήση μουσικών βίντεο καθώς υπάρχει ερευνητικό κενό σχετικά με την εκπαιδευτική τους χρήση (McClain, 2016). Η παρούσα έρευνα συνεισφέρει στον εν λόγω προβληματισμό και τεκμηριώνει ότι το μουσικό βίντεο είναι αποτελεσματικό εργαλείο τόσο για τη μουσική μάθηση όσο και για την κριτική επίγνωση των μαθητών σε ζητήματα κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευθύνης.

Πιο συγκεκριμένα, από τα αποτελέσματα της έρευνας, ως προς το πρώτο ερευνητικό ερώτημα: «Μέσα από ποιες εμπειρίες-διαδικασίες μπορούν οι μαθητές/τριες να αποκτήσουν επίγνωση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών στο μάθημα της μουσικής;», διαφάνηκε

ότι πράγματι οι μαθητές/τριες, μέσα από τη μελέτη, ανάλυση και ερμηνεία μουσικών βίντεο δημοφιλούς μουσικής στο μάθημα της μουσικής, μπορούν να συνειδητοποιήσουν πολλές ουσιαστικές πτυχές των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών. Σημαντικός είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού μουσικής στην επιλογή του μουσικού βίντεο, που θα πρέπει να προσφέρεται για ανάλυση, ερμηνεία και τελικά, ανάδυση κοινωνικών και περιβαλλοντικών μηνυμάτων. Απαραίτητη είναι και η εξοικείωση των εκπαιδευτικών μουσικής με τις ορολογίες «γραμματισμός» και «πολυτροπικός γραμματισμός», ώστε να μην εφαρμόζουν απλή ακρόαση-θέαση των μουσικών βίντεο, αλλά ανάλυση και ερμηνεία των μηνυμάτων που αναδύονται μέσα από αυτά (Κοκκίδου, 2019). Η ανάλυση τραγουδιών της δημοφιλούς μουσικής που ακούνε οι μαθητές/τριες και η μελέτη και ερμηνεία των επίσημων μουσικών βίντεο που συνοδεύονται, μπορεί να εμπλουτίσει τον τρόπο που διδάσκεται η μουσική στο σχολείο, με την προϋπόθεση ότι περιλαμβάνει τους τρόπους που εμπλέκονται οι νέοι με τη μουσική στην καθημερινότητά τους (Snell, 2008).

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα: «Ποια μπορεί να είναι η συνεισφορά του μουσικού βίντεο δημοφιλούς μουσικής στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριων σχετικά με κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα;», σύμφωνα με τα αποτελέσματα της διδακτικής-εκπαιδευτικής παρέμβασης, το μουσικό βίντεο «Are you lost in the world like me? φάνηκε να εγείρει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών (Buckingham, 2005). Η μελέτη και η ερμηνεία του συγκεκριμένου μουσικού βίντεο τους δημιούργησε νέα ερωτήματα σχετικά με τα σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα όπως τον καταναλωτισμό, την επίδραση της τεχνολογίας στην ανθρώπινη επικοινωνία, τον ρατσισμό, τον εθισμό στο διαδίκτυο, τη βία, την ανθρώπινη αποξένωση, το σχολικό και εργασιακό εκφοβισμό-μπούλινγκ, τη μόλυνση του περιβάλλοντος από προϊόντα τεχνολογίας, τη θανάτωση των ζώων για την παραγωγή τροφίμων κ.ά. (Κοκκίδου, 2019). Σε σχέση με τα σοβαρά προβλήματα που υφίστανται επί του παρόντος για τον άνθρωπο και το περιβάλλον, υπάρχει χώρος για σημαντικό έργο που μπορεί και πρέπει να γίνει στον τομέα της μουσικής εκπαίδευσης. Αν δεν προσφέρουμε ευκαιρίες στους μαθητές να σκεφτούν κριτικά για τέτοια προβλήματα, μπορεί να συμβάλλουμε στη διαίωνισή τους (Bates, 2017).

Τέλος, σχετικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα: «Με ποιους τρόπους η χρήση του μουσικού βίντεο δημοφιλούς μουσικής μπορεί να προσφέρει στους μαθητές/τριες αυθεντικές εμπειρίες μάθησης και σύνδεση με την πραγματική ζωή;», η εκπαιδευτική έρευνα έδειξε ότι το μουσικό

βίντεο «Are you lost in the world like me?» βοήθησε τους μαθητές/τριες να προχωρήσουν σε συνδέσεις με την πραγματική ζωή (McClain, 2016). Μαθαίνοντας να αποκωδικοποιούν τα μηνύματα που αναδύονται από τα μουσικά βίντεο οι μαθητές/τριες φάνηκε να αποκτούν τη δυνατότητα εξεύρευσης τρόπων αντιμετώπισης των κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στις σύγχρονες κοινωνίες και να αναπτύσσουν τελικά μια διαφορετική στάση ζωής απέναντι στα σοβαρά αυτά προβλήματα (Κοκκίδου, 2019). Στις ομαδικές συζητήσεις, μετά την ολοκλήρωση της διδακτικής-εκπαιδευτικής παρέμβασης, παρατηρήθηκαν στοιχεία για την συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης (Κοκκίδου, 2019). Τέλος, θεωρείται πιθανό να αναπτυχθούν περαιτέρω δεξιότητες πολυτροπικού γραμματισμού, από τους μαθητές/τριες, στην επαφή τους με άλλα κείμενα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) και γενικότερα, με άλλα οπτικοακουστικά αντικείμενα που χρησιμοποιούν στην καθημερινότητά τους (Κοκκίδου, 2019).

9. Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Η παρούσα διδακτική παρέμβαση-έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή δύο τμημάτων μαθητών Γυμνασίου της Δυτικής Θεσσαλονίκης, γεγονός που συγκαταλέγεται στους περιορισμούς της έρευνας. Συνεπώς, η έρευνα δεν προσφέρει τη δυνατότητα της γενίκευσης των αποτελεσμάτων της, αφενός λόγω του μικρού δείγματος των μαθητών που συμμετείχαν και αφετέρου λόγω του ότι πρόκειται για ποιοτική έρευνα, που από τη φύση της δεν αξιώνει γενίκευση. Το χρονικό διάστημα της διδακτικής παρέμβασης ήταν σχετικά μικρό, δεδομένου ότι παρόλο που ολοκληρώθηκε σε δέκα διδακτικές ώρες, αντί για οκτώ που ήταν ο αρχικός σχεδιασμός, λόγω της μετατροπής από δια ζώσης σε εξ αποστάσεως εκπαίδευση και το αντίθετο, χάθηκε πολύτιμος χρόνος από τα μαθήματα εξαιτίας των τεχνικών προβλημάτων που αντιμετώπισαν οι μαθητές με τη σύνδεσή τους στο διαδίκτυο και των ακατάλληλων συσκευών που διέθεταν οι περισσότεροι (κινητά τηλέφωνα) για την παρακολούθηση των μαθημάτων. Αυτό το τελευταίο με έκανε να αισθανθώ σαν ερευνήτρια-εκπαιδευτικό το εξής οξύμωρο: Ενώ η

διδασκτική παρέμβαση για τη χρήση του μουσικού βίντεο ως εκπαιδευτικό εργαλείο προώθησης κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών βασίστηκε πάνω στην ανάλυση, ερμηνεία και αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων του επίσημου μουσικού βίντεο (official video) του τραγουδιού «Are you lost in the world like me?» του Moby and the Void Pacific Choir, του οποίου κύριο θέμα είναι η εξάρτηση των ανθρώπων της σύγχρονης εποχής από τα κινητά τηλέφωνα και γενικότερα από την τεχνολογία και οι αρνητικές συνέπειες της εξάρτησης αυτής, η συγκυρία της αναγκαστικής καραντίνας, ο εγκλεισμός και η αναπόφευκτη τηλεεκπαίδευση, απαιτούσε από τα παιδιά να χρησιμοποιούν, τουλάχιστον τη μισή μέρα της καθημερινότητάς τους ηλεκτρονικές συσκευές επικοινωνίας, με κυρίαρχο, στους περισσότερους μαθητές, το κινητό τηλέφωνο. Η οξύμωρη αυτή κατάσταση λειτούργησε τελικά ως αφορμή για να τονίσουμε τα θετικά της τεχνολογίας, όταν σε δύσκολες καταστάσεις μπορεί να μας προσφέρει σύγχρονες λύσεις στον τομέα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Μία πρόταση για μελλοντική έρευνα θα ήταν η διδασκτική αυτή παρέμβαση να εφαρμοστεί σε μεγαλύτερο δείγμα μαθητών και σε άλλες τάξεις του Γυμνασίου και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ενώ θα μπορούσε να διεξαχθεί και στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ιδιαίτερα στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού σχολείου, αλλά και σε λυκειακές τάξεις και στα Μουσικά και Καλλιτεχνικά Γυμνάσια και Λύκεια, καθώς το ενδιαφέρον για το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής παραμένει ζωντανό σε όλες τις ηλικίες των νέων ανθρώπων και κυρίως στους μαθητές όλων των βαθμίδων. Επίσης, μελλοντικές μελέτες μπορούν να βασιστούν σε ένα άλλο μουσικό βίντεο και να διερευνήσουν άλλες πτυχές στην πρόσληψη και ερμηνεία από τους μαθητές (π.χ., ανάπτυξη δημιουργικότητας, κριτική σκέψης, φιλερευνητικής διάθεσης).

10. Σύνοψη

Η παρούσα εργασία με θέμα «Το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής ως εργαλείο για την προώθηση κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών» είχε ως σκοπό να διερευνήσει τα επίπεδα ευαισθητοποίησης των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και συγκεκριμένα μαθητών Γυμνασίου, σε σχέση με κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες, μέσα από τη μελέτη, ανάλυση και ερμηνεία των μουσικών βίντεο δημοφιλούς μουσικής. Για το σκοπό αυτό σχεδιάστηκε μια διδακτική παρέμβαση οκτώ διδακτικών ωρών, που εξελίχθηκαν σε δέκα διδακτικές ώρες, λόγω των προβλημάτων της πανδημίας Covid 19 και διεξήχθη με την εναλλαγή από δια ζώσης σε εξ αποστάσεως εκπαίδευση μέσω τηλεδιάσκεψης με την εφαρμογή webex, αλλά και μέσω της ηλεκτρονικής τάξης με την σύγχρονη εκπαιδευτική πλατφόρμα e-class. Η ερευνήτρια-εκπαιδευτικός μέσα από τη διδακτική αυτή παρέμβαση, επιχείρησε να απαντήσει στο κατά πόσο οι μαθητές της Β΄τάξης ενός Γυμνασίου της Δυτικής Θεσσαλονίκης, μπορούν να αποκτήσουν επίγνωση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών, μέσα από το μάθημα της μουσικής, χρησιμοποιώντας ως εκπαιδευτικό εργαλείο το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής, καθώς και στο αν η χρήση του μουσικού βίντεο δημοφιλούς μουσικής μπορεί να βοηθήσει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα και να προσφέρει στους μαθητές αυθεντικές εμπειρίες μάθησης και σύνδεση με την πραγματική ζωή.

Για τη συλλογή και την ανάλυση δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν, ως ερευνητικά εργαλεία, η συμμετοχική παρατήρηση (ημερολόγιο εκπαιδευτικού), σύντομα ερωτηματολόγια στην αρχή και στο τέλος της παρέμβασης (pre-test, post-test) σε έντυπη μορφή, άτυπες ομαδικές συζητήσεις-σημειώσεις από τις οποίες καταγράφηκαν στο ημερολόγιο παρατήρησης της εκπαιδευτικού-ομαδικές και ατομικές εργασίες με πολυτροπικούς κώδικες και one minute book, που καταγράφηκαν στο ημερολόγιο παρατήρησης της εκπαιδευτικού και στην ηλεκτρονική εκπαιδευτική πλατφόρμα e-class.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι μαθητές κατανόησαν τους τρόπους ανάλυσης και ερμηνείας των μουσικών βίντεο δημοφιλούς μουσικής, μέσα από τη χρήση πολυτροπικών εργαλείων, όπως οι πολυτροπικοί κώδικες και αντιλήφθηκαν τον τρόπο με τον οποίο προωθούνται κοινωνικά και περιβαλλοντικά μηνύματα και τον τρόπο με τον οποίο καλλιεργούνται κοινωνικές

και περιβαλλοντικές αξίες μέσα από τα μουσικά βίντεο δημοφιλούς μουσικής που παρακολουθούν στα ΜΜΕ.

Το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα της χρήσης μουσικού βίντεο δημοφιλούς μουσικής, με περιεχόμενο που θίγει κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, στη σχολική τάξη, είναι η προαγωγή κοινωνικών αξιών, με σκοπό μια δίκαιη, δημοκρατική, χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία και περιβαλλοντικών αξιών, με σκοπό ένα υγιές και ασφαλές περιβάλλον για όλους, στο παρόν και στο μέλλον. Μέσα από την ευαισθητοποίηση και τη συνειδητοποίησή τους πάνω σε κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες, που επιτυγχάνεται με τη μελέτη και την ανάλυση των μουσικών βίντεο δημοφιλούς μουσικής, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να σκεφτούν τους τρόπους αντιμετώπισης των κοινωνικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στις σύγχρονες κοινωνίες και να αναπτύσσουν τελικά μια διαφορετική στάση ζωής απέναντι στα σοβαρά αυτά προβλήματα.

Οι εκπαιδευτικοί μουσικής θα πρέπει να προβληματιστούν και να τολμήσουν να χρησιμοποιήσουν το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, διότι είναι τεκμηριωμένο, μέσα από τις έρευνες που έχουν ήδη γίνει, ότι οι μαθητές όλων των βαθμίδων, ακόμα και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το χρησιμοποιούν πολύ στην προσωπική τους ζωή και περνούν πολλές ώρες του ελεύθερου χρόνου τους βλέποντας και ακούγοντας μουσικά βίντεο δημοφιλούς μουσικής. Είναι κατάλληλο μουσικοπαιδαγωγικό υλικό ώστε να εκπληρωθεί ο στόχος της σύνδεσης της σχολικής πραγματικότητας (μάθημα της μουσικής) με την καθημερινή ζωή των μαθητών. Με δεδομένο ότι δεν υπάρχει άνθρωπος που να μην αγαπάει τη μουσική, θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι διαθέτουμε στα χέρια μας ένα μάθημα με το οποίο μπορούμε πολύ εύκολα και με πολύ πιο ευχάριστο τρόπο από όλα τα άλλα μαθήματα, να αγγίξουμε τις ευαίσθητες χορδές των μαθητών μας και προσαρμόζοντας τη διδασκαλία μας στα ενδιαφέροντα και τις μουσικές προτιμήσεις των μαθητών, να τους βοηθήσουμε να μάθουν, να καταλάβουν, να ερμηνεύσουν, να συναισθανθούν τη δύναμη με την οποία η μουσική, μέσα από τα εργαλεία της και τα σύγχρονα μέσα που διαθέτει σε συνεργασία με τις νέες τεχνολογικές μεθόδους, καταφέρνει να προωθεί μηνύματα και να διαπλάθει χαρακτήρες.

Το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής αποτελεί ένα σύγχρονο πολυτροπικό αντικείμενο, που συνδυάζει πολλές τέχνες μαζί, όπως τη μουσική, τα εικαστικά, τον κινηματογράφο, τη φωτογραφία, το χορό, την υποκριτική, τη σκηνοθεσία, τη σκηνογραφία, τις σύγχρονες τέχνες

εικόνας και ήχου, την τέχνη του φωτισμού, την ποίηση, τη λογοτεχνία κ.ά. Όλες αυτές οι τέχνες εναρμονίζονται κάτω από το πέπλο της σημειωτικής προσέγγισης, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την κοινωνία και τον πολιτισμό μας, γιατί ενδιαφέρεται για όλα όσα έχουν σημασία ή θα μπορούσαν να αποκτήσουν σημασία, γεγονός που αποδεικνύει την απειρία των εφαρμογών της. Η σημειολογία δίνει το νόημα στα πολυτροπικά κείμενα, όπως είναι και το μουσικό βίντεο και ερμηνεύει τα μηνύματα που κρύβονται πίσω από τα οπτικά και ακουστικά συστήματα που αλληλεπιδρούν για τη δημιουργία του.

Η χρήση του μουσικού βίντεο δημοφιλούς μουσικής στη σχολική τάξη προϋποθέτει την εξοικείωση των εκπαιδευτικών μουσικής με τους όρους «γραμματισμός», «ψηφιακός γραμματισμός» και «ψηφιακός μουσικός γραμματισμός», ώστε να μην περιορίζονται μόνο στην ακρόαση-θέαση των μουσικών βίντεο, αλλά να προχωρούν στην ανάλυση, ερμηνεία και αποκωδικοποίηση των νοημάτων τους. Χρήσιμη και βοηθητική θα ήταν η παρακολούθηση επιμορφωτικών σεμιναρίων, ώστε να εμπλουτίσουν οι εκπαιδευτικοί τις γνώσεις τους με τις σύγχρονες μεθόδους ανάλυσης των πολυτροπικών κειμένων και να τις μεταλαμπαδεύσουν με τη σειρά τους στους μαθητές τους, κερδίζοντας το ενδιαφέρον τους και την αγάπη τους για το μάθημα της Μουσικής.

Βιβλιογραφία

- Bates, V. C. (2017). Keeping the dialectic open for music education. *Action, Criticism, and Theory for Music Education*, 16(1), 1-9.
- Berk, R. A. (2009). Multimedia teaching with video clips: TV, movies, YouTube, and mtvU in the college classroom. *International Journal of Technology in Teaching and Learning*, 5(1), 1-21.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Buckingham, D. (2005). *The Media Literacy of Children and Young People: A review of the research literature*. London: Ofcom & University of London.
- Cojocariu, V. M., & Butnaru, C. E. (2014). Asking questions—critical thinking tools. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 128, 22-28.
- Cook, N. (1998). *Analysing Musical Multimedia*. Oxford: Clarendon Press.
- Davis, S. G., Blair, D. V. (2011). Popular music in American teacher education: A glimpse into a secondary methods course. *International Journal of Music Education*, 29(2), 124-140.
- DeNora, T. (2000). *Music in everyday life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellingson, L. L. (2009). *Engaging crystallization in qualitative research: An introduction*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Elliott, D. J. (1995). *Music Matters: A New Philosophy*. New York: Oxford University Press.
- Elliott, D. J. (Ed.). (2005). *Praxial Music Education: Reflections and Dialogues*. New York: Oxford University Press.
- Goodwin, A. (1992). *Dancing in the Distraction Factory: Music TV and Popular Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Kaplan, E. A. (1987). *Rocking Around the Clock: Music Television, Postmodernism and Consumer Culture*. London: Methuen.
- Lemke, J. L. (2013). Multimedia and discourse analysis. In J. P. Gee & M. Handford (Eds.), *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* (pp. 79-89). New York, NY: Routledge.
- Manovich, L. (2008). *Software Takes Command* (αυτοδημοσίευση).
https://www.academia.edu/542750/Software_Takes_Command
- Middleton, R. (1990). *Studying popular music*. Milton Keynes & Philadelphia: Open University Press.
- McClain, J. M. (2016). A framework for using popular music videos to teach music literacy. *Dialogue: The Interdisciplinary Journal of Popular Culture and Pedagogy*, 3(1). Retrieved from <<http://journaldialogue.org/issues/a-framework-for-using-popular-music-videos>>.
- Regelski, T. A. (2010). Curriculum: Transmission/Reproduction or Transformation/Production of Culture and Meaning? *The Finnish Journal of Music Education (FJME)*, 13(2), 78-81.
- Snell, K. (2008). 'Informal' Learning Strategies Of Popular Musicians: Their Potential To Inform And Enrich Teaching And Learning Music In Schools. In B. A. Roberts (Ed.), *"Sociological Explorations": Proceedings of the 5th International Symposium on the Sociology of Music Education* (Memorial University of Newfoundland, July 2-5, 2007) (pp. 321-336). St. John's, Newfoundland: The Binder's Press.
- Tracy, S. (2013). *Qualitative research methods: Collecting evidence, crafting analysis, communicating impact*. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
- Vernallis, C. (2004). *Experiencing Music Video: Aesthetics and Cultural Context*. New York: Columbia University Press.

Reiss, S., & Feineman, N. (2000), *Thirty Frames per Second: The Visionary Art of the Music Video*. New York: Harry N. Abrams.

Unesco (2015). Επανεξέταση της Εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε από: <https://www-sdg4education2030-org.translate.goog/rethinking-education-unesco-2015? x tr sl=en& x tr tl=el& x tr hl=el& x tr pto=nui,sc>

Vinuela, E. (2015). A Critical Overview of the Methodologies for the Study of Music Video. *Oceanide*, 7. Retrieved from <http://oceanide.netne/articulos/art7-1.php>.

Webb, T. L., Sniehotta F. F., & Michie S. (2010). Using theories of behaviour change to inform interventions for addictive behaviours. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/45423080_Using_theories_of_behaviour_change_to_inform_Interventions_for_addictive_behaviours

Willingham, D. T. (2009). *Why Don't Students Like School?* San Francisco: Jossey-Bass.

Young, S. (2007). Digital Technologies, Young Children, and Music Education Practice. In K. Smithrim & R. Uptis (Eds.), *Listen to Their Voices: Research and Practice in Early Childhood Music* (p.p. 330-343). Toronto : Canadian Music Educators Association.

Αναστασιάδου, Ξ., & Τσαλίκη, Μ. (2015). «Φίλοι: Εγώ κι Εσύ Μαζί»- Ένα project βασισμένο στο μουσικό βίντεο. *Μουσική Εκπαίδευση*, 25, 27-32.

Γεωργόπουλος, Α. (2006). *Περιβαλλοντική Ηθική*. Αθήνα: Gutenberg.

Δεμερτζής, Ν. (2002). *Πολιτική Επικοινωνία. Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Stam R., Burgoyne R., & Flitterman-Lewis, S. (2010). *Νέες Προσεγγίσεις στη Σημειωτική του Κινηματογράφου* (μτφρ. Ε. Σταματοπούλου) Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Καραγιώρας, Μ. (2017). *Το μουσικό βίντεο στο μάθημα της Μουσικής. Αρχές, Κριτήρια και Προτάσεις Εφαρμογής* (Μεταπτυχιακή Διατριβή). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Η διδακτική της μουσικής*, Αθήνα: Fagotto Books.
- Κοκκίδου, Μ. (2019). *Μουσικό βίντεο*, Αθήνα: Fagotto Books.
- Κοκκίδου, Μ., Τσαλίκη, Μ., & Αναστασιάδου, Ξ. (2017). Το μουσικό βίντεο στο μάθημα της μουσικής: έρευνα δράσης. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 15, 7-22.
- Κοκκίδου, Μ., Κονδυλίδου, Α., & Μυγδάνης, Γ. (2019). Πολυτροπικός γραμματισμός στην εκπαίδευση μέσα από μουσικά βίντεο δημοφιλούς μουσικής. *Στα Πρακτικά του 3^{ου} Διεθνούς Συνέδριου: «Γραμματισμός και Σύγχρονη Κοινωνία: Ταυτότητες, Κείμενα, Θεσμοί»*. Λευκωσία.
- Κορρές Κ., (2015). *Ποιοτικές ερευνητικές προσεγγίσεις*. Ανακτήθηκε από:
[http://www.kkorres.mysch.gr/Psychometrics/Korres%20K.%20\(2015\).%20Qualitative%20Research%20Approaches.pdf](http://www.kkorres.mysch.gr/Psychometrics/Korres%20K.%20(2015).%20Qualitative%20Research%20Approaches.pdf)
- Κοσμίδης, Χ. (2021). *Το μουσικό βίντεο ως μέσο μουσικής διδασκαλίας-μάθησης σύμφωνα με τις απόψεις εκπαιδευτικών μουσικής: ποιοτική έρευνα* (Μεταπτυχιακή Διατριβή). Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία.
- Κουρκούλη, Ε. (2017). *Το μουσικό βίντεο ως εργαλείο για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης στο μάθημα της Μουσικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση* (Μεταπτυχιακή Διατριβή). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Λαλιώτη, Β. (2016). *Το σάουντρακ της ζωής μας*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μεταξιώτης Γιώργος (n.d.), *Πολυτροπικό κείμενο*. Ανακτήθηκε από:
<https://economu.wordpress.com>

Νόβα-Καλτσούνη, Χ., & Σταυρόπουλος, Χ. (Επιμ). (2010). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*,
Αθήνα: Gutenberg.

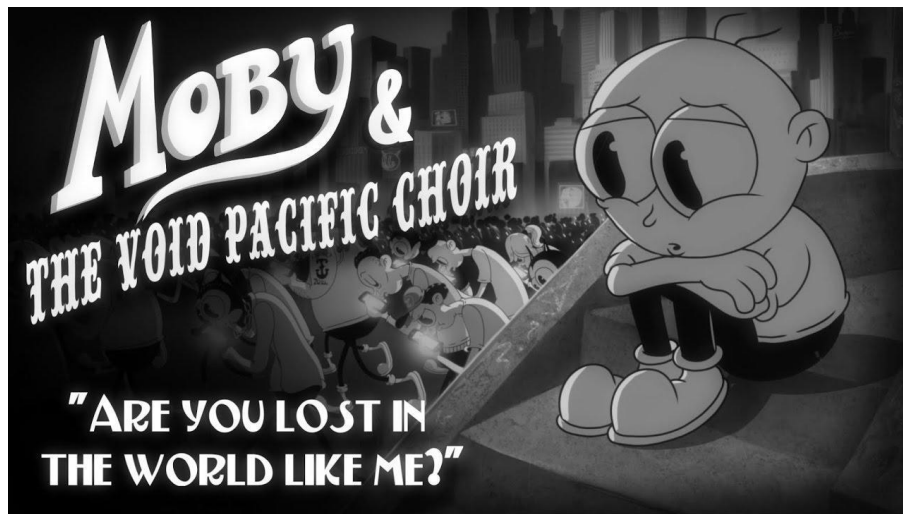
Σακαλάκη, Μ. (1984) *Κοινωνικές ιεραρχίες και σύστημα αξιών. Ιδεολογικές δομές στο
Νεοελληνικό μυθιστόρημα 1900-1980*. Αθήνα: Κέδρος.

Σπανακά, Α. (2008). Μακροχρόνια Έρευνα Δράσης: ένα Μεθοδολογικό Πλαίσιο με την
αξιοποίηση των ΤΠΕ. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ
Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 4(1), 61-71
doi:<https://doi.org/10.12681/jode.9725>

Χοντολίδου, Ε. (1992). *Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας*. Ανακτήθηκε από:
<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/thematikes/print/3/index.htm>

Χριστοδούλου, Α. (2012) *Παιδεία, εκπαίδευση, αξίες, σημειωτική προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη:
University Studio Press.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Ερωτηματολόγια αρχής και τέλους (pre-test & post-test)

«Το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής ως εργαλείο για την προώθηση κοινωνικών και περιβαλλοντικών αξιών: εκπαιδευτική έρευνα»

Όνοματεπώνυμο:

Τάξη και τμήμα:

Ημερομηνία:

Α' Ομάδα ερωτήσεων

- 1) Τι είναι το μουσικό βίντεο της δημοφιλούς μουσικής;
- 2) Τι επιπλέον πιστεύεις ότι προσθέτει ένα μουσικό βίντεο στο τραγούδι;

- 3) Γιατί είναι τόσο διαδεδομένο το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής;

- 4) Γνωρίζεις ποιος είναι ο τραγουδιστής του μουσικού βίντεο που παρακολούθησες; Αν ναι, ποιος είναι και από πού τον γνωρίζεις;

- 5) Γνωρίζεις ποιος είναι ο δημιουργός του μουσικού βίντεο που παρακολούθησες; Αν ναι, ποιος είναι και από πού τον γνωρίζεις;

- 6) Μοιάζει το μουσικό βίντεο που παρακολούθησες με τα άλλα βίντεο που έχεις δει; Ναι ή όχι και γιατί;

- 7) Μπορείς να γράψεις με μια φράση το θέμα του μουσικού βίντεο που παρακολούθησες;

- 8) Ταιριάζουν οι εικόνες-σκηνές του μουσικού βίντεο με τους στίχους του τραγουδιού; Ναι ή όχι και σε ποιο βαθμό;

9) Θα προτιμούσες να ξανακούσεις το τραγούδι χωρίς να βλέπεις συγχρόνως το βίντεο; Ναι ή όχι και γιατί;

10) Ποιος ήρωας του μουσικού βίντεο σου έκανε εντύπωση περισσότερο και γιατί;

Β' Ομάδα ερωτήσεων

1) Ποια θεωρείς τα πιο σημαντικά κοινωνικά προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας;

2) Ποια θεωρείς τα πιο σημαντικά οικολογικά-περιβαλλοντικά προβλήματα της σύγχρονης εποχής;

3) Πιστεύεις ότι μπορεί η μουσική να βοηθήσει στην επίλυση κοινωνικών-περιβαλλοντικών προβλημάτων; Αν ναι, με ποιον τρόπο;

4) Αν είχες τη δύναμη ως μαθητής, τι θα έκανες για να λύσεις τέτοια προβλήματα;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: «Are you lost in the world like me?»

Στίχοι του τραγουδιού και μετάφραση στα ελληνικά

**Are you lost in the world like my?
εμένα;**

Νιώθεις χαμένος σε έναν κόσμο σαν

Look harder, say it's done

Κοίταξε πιο προσεκτικά, πες πως έγινε

Black days and a dying sun

μαύρες μέρες κι ένας ήλιος που πεθαίνει.

Dream a dream of god lit air

Ονειρεύσου ένα όνειρο θεοφώτιστου αέρα

Just for a minute you'll find me there

μόνο για ένα λεπτό, θα με βρεις εκεί.

Look harder and you'll find

Κοίταξε πιο προσεκτικά και θα δεις

The 40 ways it leaves us blind
τυφλούς,

τους 40 τρόπους με τους οποίους μας αφήνει

I need a better place

Έχω ανάγκη από ένα καλύτερο μέρος,

To burn beside the lights

για να καώ δίπλα στα φώτα.

Come on and let me try

Έλα και άσε με να προσπαθήσω.

Are you lost in the world like me?

Νιώθεις χαμένος στον κόσμο σαν εμένα;

If the systems have failed?

Αν τα συστήματα έχουν αποτύχει;

Are you free?	Είσαι ελεύθερος;
All the things, all the loss	Όλα τα πράγματα, όλη η απώλεια
Can you see?	Μπορείς να δεις;
Are you lost in the world like me?	Νιώθεις χαμένος στον κόσμο σαν εμένα;
Like me?	Σαν εμένα;
Burn a courtyard, say it's done	Βάλε φωτιά σε ένα προαύλιο, πες πως έγινε
Throwing knives at a dying sun	ρίχνοντας μαχαίρια σε έναν ήλιο που πεθαίνει.
A source of love in the god lit air	Μια πηγή αγάπης στον θεοφώτιστο αέρα
Just for a minute, you'll find me there	μόνο για ένα λεπτό, θα με βρεις εκεί.
Look harder and you'll find	Κοίταξε πιο προσεκτικά και θα δεις
The 40 ways it leaves us blind τυφλούς.	τους 40 τρόπους με τους οποίους μας αφήνει
I need a better way	Έχω ανάγκη από ένα καλύτερο μέρος,
To burn beside the lights	για να καώ δίπλα στα φώτα.
Come on and let me try	Έλα και άσε με να προσπαθήσω.
Are you lost in the world like me?	Νιώθεις χαμένος στον κόσμο σαν εμένα;
If the systems have failed?	Αν τα συστήματα έχουν αποτύχει;

Are you free?

Είσαι ελεύθερος;

All the things, all the loss

Όλα τα πράγματα, όλη η απώλεια,

Can you see?

μπορείς να δεις;

Are you lost in the world like me?

Νιώθεις χαμένος στον κόσμο σαν εμένα;

Like me?

Σαν εμένα;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: One minute book

Ερωτήσεις

1) Ποιο είναι το πιο σημαντικό πράγμα που έμαθες σήμερα;

2) Ποια είναι, για εσένα, η πιο δυνατή-συγκλονιστική σκηνή του μουσικού βίντεο;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4: ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΚΩΔΙΚΕΣ

Διευκρινιστικές οδηγίες από την ερευνήτρια-εκπαιδευτικό για τα στοιχεία που θα πρέπει να παρατηρήσουν σχέση με τους συγκεκριμένους κώδικες:

1^η ομάδα: Χρωματικός κώδικας (Τι χρώμα χρησιμοποιεί το βίντεο και γιατί; Σε ποιες σκηνές μπαίνει χρώμα και γιατί;) **Ενδυματολογικός κώδικας** (Τι ρούχα φοράνε οι ήρωες του βίντεο, πώς διαμορφώνεται το ντύσιμο σε σχέση με την ηλικία ή το φύλο κλπ).

2^η ομάδα: Κώδικας χρόνου (Σε ποια εποχή μας μεταφέρει το βίντεο και από πού το καταλαβαίνουμε στις διάφορες σκηνές) **Γλωσσικός κώδικας** (Γλωσσικά μηνύματα που εμφανίζονται σε ταμπέλες, σε διαφημιστικά προϊόντα, σαν τίτλοι γενικώς).

3^η ομάδα: Εμφυλος κώδικας (Σε τι ποσοστό εμφανίζονται τα δύο φύλα-αρσενικό θηλυκό, σε ποιες σκηνές επιλέγει άντρες ή γυναίκες, τι θέλει να τονίσει;) **Κώδικας αντικειμένων:** Ποια σημαντικά αντικείμενα εμφανίζονται στο μουσικό βίντεο, σε ποιες σκηνές υπάρχουν σημαντικά αντικείμενα και γιατί).

4^η ομάδα: Κώδικας χώρου (Σε τι χώρους μας μεταφέρει το βίντεο-εξωτερικούς εσωτερικούς, σε πόλη ή στην ύπαιθρο και γιατί) **Κινηματογραφικός κώδικας** (Ποια είναι η κίνηση της κινηματογραφικής κάμερας-λήψη από ψηλά, κοντινό πλάνο, ζουμ, σε ποιες σκηνές και για ποιο λόγο).

5^η ομάδα: Ηλικιακός κώδικας (Ποιες ηλικίες εμφανίζονται και σε ποιο γενικά ποσοστό και για ποιο λόγο) **Κώδικας τεχνολογίας** (Εμφανίζονται προϊόντα τεχνολογίας ή εφαρμογές που έχουν σχέση με την τεχνολογία, σε ποιες σκηνές και για ποιο λόγο).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5: ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΣΚΗΝΕΣ

(Οι μαθητές αποφάσισαν σε ποιο σημείο θα πρέπει να παγώσουμε το στιγμιότυπο-πλάνο και έδωσαν, αποφασίζοντας από κοινού, έναν τίτλο για κάθε σκηνή. Οι απόψεις των παιδιών καταγράφηκαν στο ημερολόγιο παρατήρησης της εκπαιδευτικού).

ΤΜΗΜΑ Α:

- 1^η σκηνή: Ο πρωταγωνιστής χαμένος στο πλήθος. Σύνδεση με δορυφόρους.
- 2^η σκηνή: Ο εργάτης αδιαφορεί ενώ οι περαστικοί πέφτουν στο ανοικτό φρεάτιο.
- 3^η σκηνή: Ο μικρούλης πρωταγωνιστής χαμένος μέσα στο πλήθος.
- 4^η σκηνή: Άγριος ξυλοδαρμός ενός ανθρώπου από αστυνομικούς, ενώ οι υπόλοιποι βιντεοσκοπούν το συμβάν αντί να τους σταματήσουν (ίσως δεν τολμούν επειδή είναι αστυνομικοί).
- 5^η σκηνή: Μια παρέα τρώει σε fast food χωρίς να επικοινωνούν μεταξύ τους, κολλημένοι στις οθόνες των κινητών τους.
- 6^η σκηνή: Μια κοπέλα βγάζει σέλφι αδιαφορώντας για την πολυκατοικία πίσω της που καίγεται και για τους ανθρώπους που πηδούν από τα παράθυρα για να γλιτώσουν.
- 7^η σκηνή: Ο πρωταγωνιστής στο λεωφορείο ποδοπατείται από ανθρώπους που μεταμορφώνονται στα μάτια του σε τέρατα.
- 8^η σκηνή: Ένα αγόρι κι ένα κορίτσι με γυρισμένες τις πλάτες δεν επικοινωνούν μεταξύ τους αλλά μέσω του τηλεφώνου τους στέλνουν emoji.
- 9^η σκηνή: Στο μετρό ένας άγριος άντρας παρενοχλεί μια κοπέλα ενώ ο πρωταγωνιστής ονειρεύεται ότι τη σώζει κι ότι γίνεται ήρωας.
- 10^η σκηνή: Μια κοπέλα σε κακή ψυχολογική κατάσταση μεταμορφώνεται σε όμορφη και το δωμάτιό της από ακατάστατο και βρώμικο σε τακτοποιημένο και ωραίο, μέσα από φίλτρα του κινητού της.
- 11^η σκηνή: Ένα μικρό σκυλάκι γλύφει τον μικρούλη πρωταγωνιστή από αγάπη, ενώ ένας μεγάλος το κλωτσάει και το διώχνει.
- 12^η σκηνή: Οι άνθρωποι εγκλωβισμένοι-φυλακισμένοι στα κινητά τους τηλέφωνα.

- 13^η σκηνή:** Οι άνθρωποι τρώνε κρέας αδιαφορώντας για το φορτηγό που περνάει με τα έντρομα ζώα που πηγαίνουν για σφαγή.
- 14^η σκηνή:** Άνθρωποι στη χωματερή με συσκευές τεχνολογίας ψάχνουν για το κίτρινο πικάτσουρ.
- 15^η σκηνή:** Μια κοπέλα διαλέγει το αγόρι της μέσα από μια εφαρμογή γνωριμιών.
- 16^η σκηνή:** Ο πρωταγωνιστής προσπαθεί να τραβήξει την προσοχή των ανθρώπων γύρω του, σκουντώντας και τραβώντας τους χωρίς επιτυχία.
- 17^η σκηνή:** Το κορίτσι χορεύει χαρούμενο νομίζοντας ότι γίνεται το επίκεντρο του θαυμασμού, ενώ οι υπόλοιποι την κοροιδεύουν τραβώντας τη βίντεο και ανεβάζοντάς το στα social media.
- 18^η σκηνή:** Ο μικρούλης πρωταγωνιστής απομονωμένος και απογοητευμένος κάθεται μόνος του σε μια άκρη.
- 19^η σκηνή:** Οι άνθρωποι, το πλήθος προσκυνούν στο βωμό της ομορφιάς μια γυναίκα που προσπαθεί με ενέσεις σιλικόνης και τεχνικά μέσα να γίνει είδωλο και να αλλάξει την εικόνα της.
- 20^η σκηνή:** Αλλάζουν τα παραμύθια. Η τεχνολογία αποξενώνει τους ήρωες. Ο πρίγκιπας και η πριγκίπισσα, αποβλακωμένοι με τα κινητά τους, αδιαφορούν ο ένας για τον άλλο.
- 21^η σκηνή:** Οι γονείς ενδιαφέρονται να βγάλουν σέλφι, αδιαφορώντας για το νεογέννητο που φεύγει απογοητευμένο και τρομαγμένο.
- 22^η σκηνή:** Η κοπέλα τρομαγμένη σκέφτεται να πηδήξει από ψηλά, ενώ το πλήθος τραβάει βίντεο χωρίς να προσπαθεί να τη σταματήσει.
- 23^η σκηνή:** Ο πρωταγωνιστής είναι ο μόνος που κλαίει για την κοπέλα που αυτοκτόνησε.
- 24^η σκηνή:** Οι άνθρωποι καταλήγουν τελικά στον γκρεμό και στην καταστροφή εξαρτημένοι από το κινητό τους.

ΤΜΗΜΑ Β:

- 1^η σκηνή:** Ο πρωταγωνιστής (ο ένας ο διαφορετικός) ανάμεσα σε πολλούς ίδιους που κρατούν το κινητό τους. «Η πλέον εξαρτημένη κοινωνία»
«Ο πρωταγωνιστής χαμένος στο πλήθος».
- 2^η σκηνή:** Το αποβλακωμένο πλήθος πέφτει στην τρύπα του υπονόμου, ενώ ο υπεύθυνος εργάτης κι αυτός κάθεται αποβλακωμένος και αδιάφορος.
- 3^η σκηνή:** Ο πρωταγωνιστής χαμένος και τρομαγμένος μέσα στο πλήθος.
- 4^η σκηνή:** Άγριος ξυλοδαρμός κάποιου από αστυνομικούς, ενώ οι υπόλοιποι καταγράφουν τη σκηνή στα κινητά τους, χωρίς να παρεμβαίνουν.
- 5^η σκηνή:** Παρέα τρώει σε fast food, όλοι αποβλακωμένοι και αφοσιωμένοι στα κινητά τους.
- 6^η σκηνή:** Μια κοπέλα βγάζει σέλφι αδιαφορώντας για το τι γίνεται γύρω της, για το κτήριο που έπιασε φωτιά και τους ανθρώπους που πηδούν για να σωθούν.
- 7^η σκηνή:** Στο λεωφορείο ο πρωταγωνιστής ποδοπατείται από ανθρώπους που παίζουν με τα κινητά τους και μεταμορφώνονται σε τέρατα στα μάτια του.
- 8^η σκηνή:** Νεαρό ζευγάρι με γυρισμένες πλάτες στέλνουν emoji.
- 9^η σκηνή:** Στο μετρό μια κοπέλα παρενοχλείται από έναν άγριο άντρα, ενώ ο μικρός πρωταγωνιστής φαντάζεται πως τη σώζει και δέχεται το θαυμασμό του κόσμου.
- 10^η σκηνή:** Μια κοπέλα σε κακή ψυχολογική κατάσταση, βάζοντας φίλτρα, μεταμορφώνεται σε πολύ όμορφη και μεταμορφώνει και το δωμάτιό της.
- 11^η σκηνή:** Το σκυλάκι γλύφει τον μικρό πρωταγωνιστή από αγάπη, ενώ ένας μεγάλος το κλωτσάει και το διώχνει.
- 12^η σκηνή:** Οι άνθρωποι φυλακισμένοι στα κινητά τους.
- 13^η σκηνή:** Οι άνθρωποι σε ένα εστιατόριο φωτογραφίζουν τα πιάτα τους με τα κρεατικά, ενώ ένα φορητό με ζώα εγκλωβισμένα σε κλουβιά κοιτούν με τρόμο καταλαβαίνοντας πού θα καταλήξουν.
- 14^η σκηνή:** Σε μια χωματερή ηλεκτρονικών συσκευών οι άνθρωποι, με οδηγό τα κινητά τους, ψάχνουν να βρουν ή ακολουθούν ένα κίτρινο πικάτσουρ.
- 15^η σκηνή:** Μια κοπέλα προσπαθεί, με μια εφαρμογή ζευγαρώματος, να βρει τον πιο ελκυστικό σύντροφο για να πιουν το κρασί τους.

- 16^η σκηνή:** Ο μικρούλης πρωταγωνιστής προσπαθεί απεγνωσμένα να τραβήξει την προσοχή των ανθρώπων γύρω του, αλλά μάταια!
- 17^η σκηνή:** Ένα κορίτσι χορεύει νομίζοντας ότι γίνεται το επίκεντρο του θαυμασμού του κόσμου που μαζεύτηκε γύρω της, ενώ οι υπόλοιποι την κοροιδεύουν ανεβάζοντας το βίντεο στα social media, γράφοντας επικριτικά σχόλια.
- 18^η σκηνή:** Ο μικρούλης πρωταγωνιστής απομονωμένος και απογοητευμένος κάθεται μόνος του σε μια άκρη.
- 19^η σκηνή:** Μια γυναίκα στο βωμό της ομορφιάς προσπαθεί με ενέσεις σιλικόνης να γίνει είδωλο και να αλλάξει την εικόνα της, ενώ το παρευρισκόμενο πλήθος την προσκυνάει.
- 20^η σκηνή:** Η Σταχτοπούτα με τον πρίγκιπα ακόμα και στα παραμύθια αδιαφορούν ο ένας για τον άλλο και στέκονται αφοσιωμένοι στα κινητά τους.
- 21^η σκηνή:** Ακόμα και στη γέννηση ενός μωρού το θέμα είναι το κινητό, αδιαφορώντας για το νεογέννητο, που το σκάει απογοητευμένο, αφού κανείς δεν του δίνει σημασία.
- 22^η σκηνή:** Η κοπέλα απελπισμένη σκέφτεται να πέσει από ψηλό όροφο, αλλά ο κόσμος που έχει μαζευτεί από κάτω τραβάνε τη σκηνή με τα κινητά τους χωρίς να προσπαθούν να τη σώσουν. Όταν συμβαίνει το μοιραίο, απλά φεύγουν αδιάφοροι.
- 23^η σκηνή:** Ο πρωταγωνιστής είναι ο μόνος που κλαίει για την κοπέλα που αυτοκτόνησε και μένει στη σκηνή, ενώ οι υπόλοιποι αδιαφορούν.
- 24^η σκηνή:** Οι άνθρωποι τελικά οδηγούνται στην καταστροφή, πέφτοντας στο γκρεμό με τα κινητά τους.